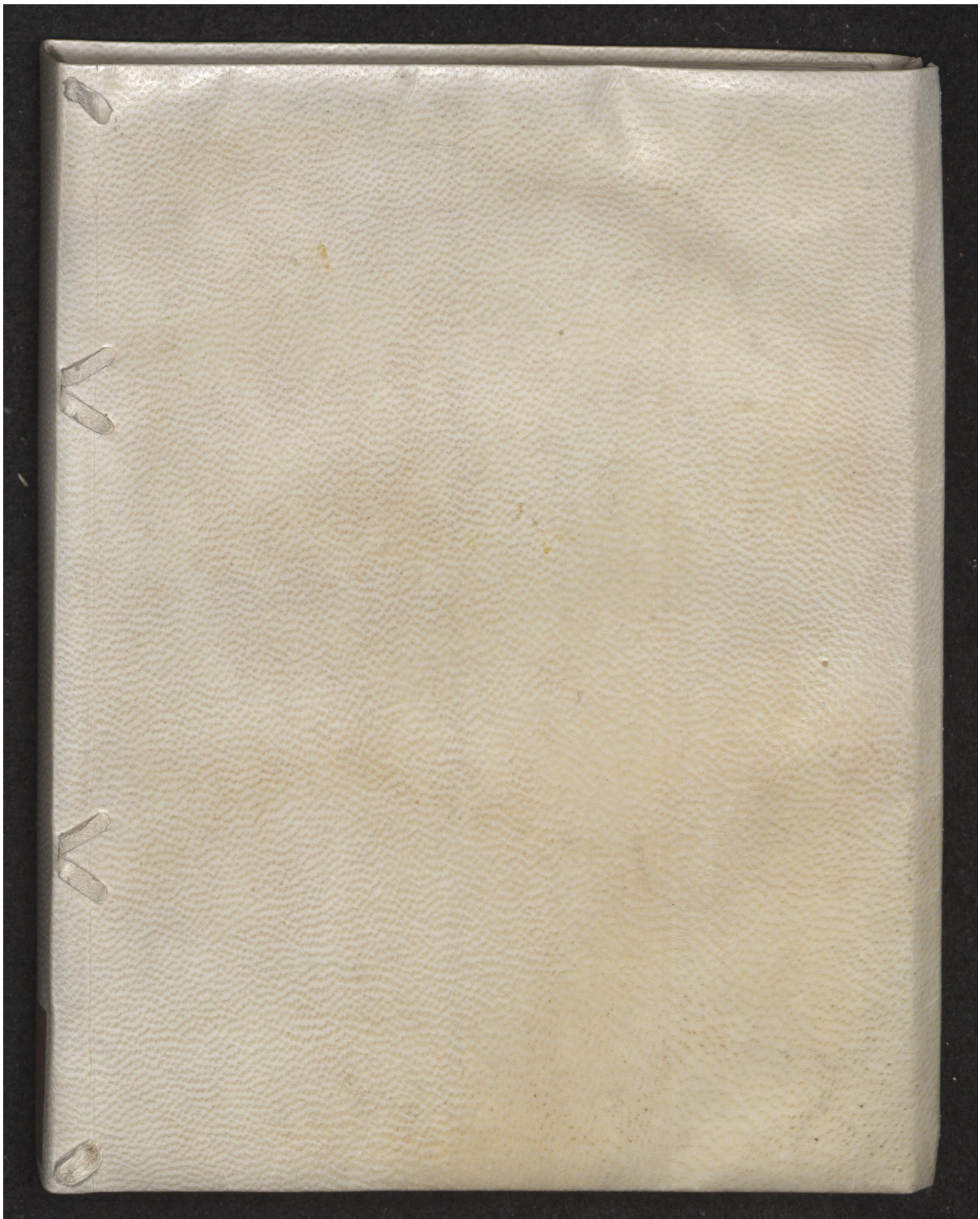
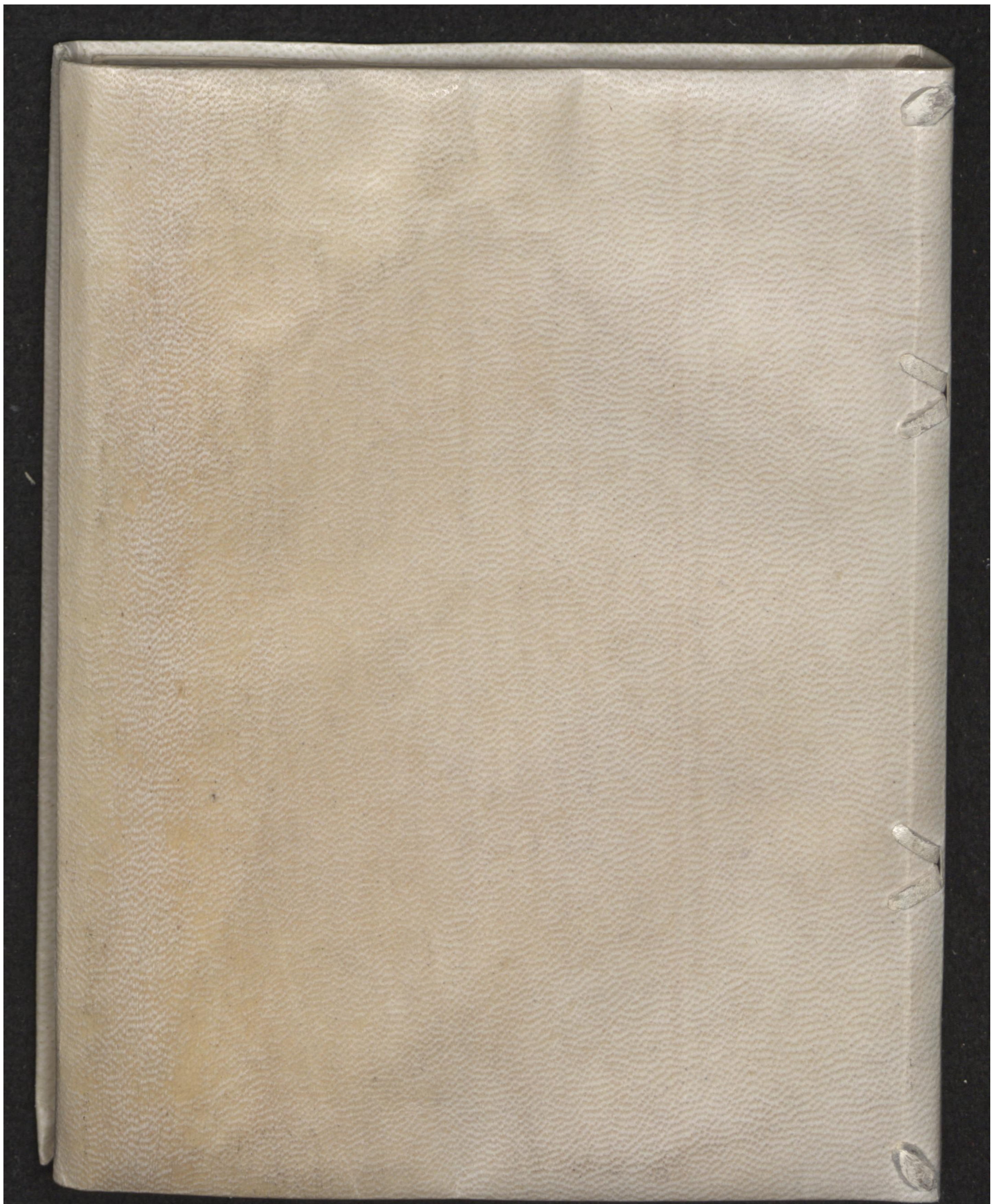
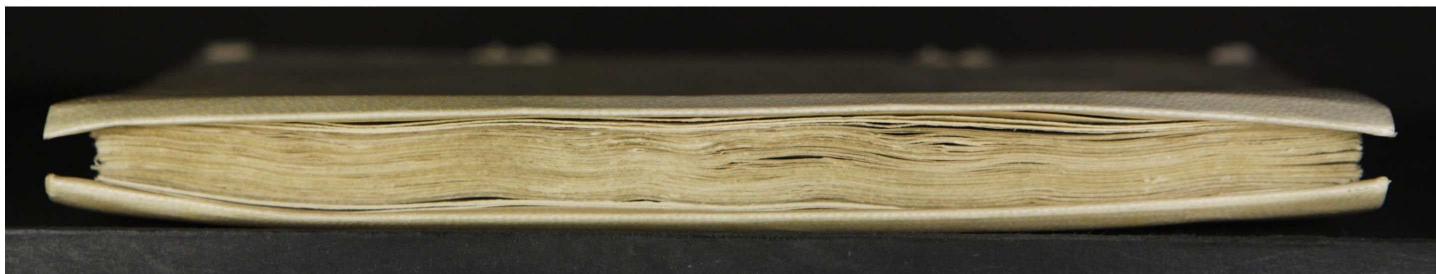

1
6
453

D. GEORGII FRANCIOTTI
MEDICI LVCENSIS.
TRACTATVS DE BALNEO VILLENSI.
IN AGRO LVCENSI POSITO.

LVCAE APVD BVSDRACVM

M D L I I.

ILLVSTRISS. ET REVERENDISS. PRINCIPI ET DOMINO MEO. DOMINO CHRISTOPHORO MADRVCCIO S.R.E. CARDINALI EPISCOPO & Principi Tridentino GEORGIVS FRANCIOTTVS S. P. D.

VBITAVERAM Profectò antistes amplissime, in tam arduis difficillimisquè negocijs, in quibus in hac nostrorum temporum malignitate pro Christiana Repub. conseruanda quotidiè versaris, ad te accedere: tuumquè patrocinium in minimis rebus meis exposcere: quũ tamen erga cuiusquè honestissimæ artis professores te mecenatem quendam, vel parentem potius, libentissimæ præbeas eaquè humanitate, atquè benignitate, qua cunctos superare videris, seruorum tuorũ tutelam semper susceperis: ea animi fortitudine qua debui, nonnulla quæ de balneo villensi in agro Lucensi posito iam diu excogitaueram, sub tuo patrocinio in lucem proferre decreui: Et præsertim quum istis præteritis diebus duplex mihi scribendi fuerit oblata occasio: vna quum ij mei ciues, qui tum Reipub. gubernacula tractabant, non solum me, sed alios etiam omnes Lucenses Medicos rogarunt: vt quanta maxima diligentia possemus, ea quæ de huiusmodi balneo haberemus comperta explicaremus: atquè id, vt gratissimum facerent Reuerendiss. Episcopo Atrabatensi, Secretario, ac consiliario Cæsareo, id auidè expetenti, pro curatione nonnullarum affectionum sui amantissimi patris: quòd quidem munus, vt libenti animo suscepimus: ita diebus paucis expleuimus. Quid enim erat quòd tanti facere deberemus: quanti vt aliquo nostro præsidio talem patrem patriæ, dulcissimæquè libertatis nostræ

acerrimum defensorem, ac conseruatorem, à tot, tantisq; morbis liberare possemus. Altera verò occasio à Gaspare Brugnolo Iurisconsulto incorruptissimo, atquè integerrimo, quemadmodum præclarè ostendit in hac nostra Ciuitate, dum officium iudicis rotæ, præturæquè ita exerceret, vt nulli non esset gratissimus, mihi oblata fuit; qui quidem dum Vincentio Portico iurisprudentiæ peritissimo, affiniq; meo charissimo, de quibusdam suis negocijs scriberet; post illa ei narrauit. Illustrissimam sororem tuam, quam amas, & amabilem esse certò scio: naturam, qualitates, vimquè omnium quæ in agro Lucensi sunt balneorum scire maximo desiderio teneri: quamobrem eum rogauit, vt suo nomine huiusmodi desiderium mihi exponeret: mequè rogatum vellet, vt aliqua de ipsis rescriberem: quòd quidem quoquomodo potui, non inuitus peregi. Quid enim gratius? quid charius? quid gloriosius? quidq; vtilius mihi accidere poterat: quàm huiusmodi primariæ fœminæ voluntati morem gerere? quare quum in vita mea nulla vnquàm voluptate tanta affectus fuerim, quanta hac occasione: quædam raptim collegi, eaq; ad ipsum scripsi. Sed quum postea maiori ocio, ac diligentius illa considerauerim: & mihi ipsi (vt verum fatear) adunguem non satisfecerim: rursus de balneo villæ, sub alio etiam idiomate, ac præsertim in tuæ sororis gratiam, sub tuo tamen patrocinio scribere, & ea pro communi etiam vtilitate in lucem edere decreui. Tu enim solus mihi cogitanti occurristi, cuius autoritate, atquè præsidio, non solum hæc, sed quicquid nuncupatur prorsus ab omni iniuria tutum est: nequè id mirum, quum autoritas tua, ac sapientia, animiq; fortitudo, & bonitas, diuina potius, quàm humana à sapientioribus non immeritò censeatur: quamobrem neq; mirabitur quispiam (vt arbitror) si adeô cælebres virorum conuentus te sibi pastorem, & dominum optant, & toties eligunt: nihilq; etiam mirũ si Carolus V. semper augustus, cui perpetuam felicitatem vniuersa hæc ciuitas depræcatur: te tamquàm omnium virtutum speculũ

& exemplar

& exemplar, amore singulari amat. Et Paulus III. Pontifex max. amplissima Cardinalatus dignitate decorauit: in quo enim melius collocari poterat? atq; vtinam huiusmodi mos seruaretur: vt silicet ijs viris, qui omnibus sunt præditi virtutib. amplissimi deferrentur honores, & summis decorarentur præmijs. Non.n.tot nefaria scelera vndiq; erumperent. Boni.n.malos odio prosequũtur, à se propellunt, ac tãquàm pestem comunem fugiunt: essent profectò subditi maximè similes ijs, quorum imperio essent subiecti: hoc optimè nouerat Paulus illæ sanctissimus Pont. max.III. quum te ad totã Remp. Christianam regendam, iudicijsq; emendandam elegit: hunc etiam, nostris his miseris temporib. immitatur inuictissimus Cæsar, dum tibi potiores sui Imperij dignitates non immeritò defert. Summa.n.fide, prudentia, atq; fortitudine omnia moderaris: atq; dum hæc facis, tuas animi virtutes magis, magisq; luce ipsa clariores omnibus ostendis: & quidem Demostene illo opus esset, ad laudes tuas pro dignitate celebrandas. Hoc.n.omninò supra vires meas est: immẽsæ sunt, innumeræq;, & nimis pauca de illis dicta sunt à nobis: tum quòd epistolaris angustia non patitur longius euagari: tum quòd veritus sum, ne dum singulares, & diuinas dotes tuas oratione completi conarer, ingenij mei tenuitate detererem. Hoc.n.maximè in causa fuit, vt iam vela contrahere decreuerim. Accipe igitur hæc nostra hornatissime pater, ea animi moderatione, qua cuncta & metiri, & iudicare soles: neq; earum tenuitatem, sed more sapientis, confidentis animum considerabis: eaq; honoris mei causa qualiacunquè sunt, autoritate tua, qua plurimùm potes, tueri ne dedignare. Si.n.earũ patrocinium, atq; tutelam susceperis quis inuidus aut in conuiuijs rodere: aut in circulis vellicare, aut alio in loco carpere audebit? Vale, atq; diù vale, & Georgium tuum in seruorum tuorum albo adscribere, ne dedigneris. V. id. Martij anno M D LII.

SCIPIONI SERDINIO ADOLESCENTI NOBILITATE, ET OMNI LAVDIS GENERE PRAESTANTISSIMO.

Vincentius Busdracus.

S. P. D.

Eorgius Franciottus medicus ut disertissimus, & omni doctrina, ac uirtute ornatissimus, ita fideli, ac sobria philosophiæ cognitione excellentiss. Cum mihi excudendum tradidisset suum quoddam opus de balneo nostro, quod de Villa dicitur, summa industria elaboratum, longeq; utilissimũ non fuit mihi necesse, eam suscipere cogitationem, cui nam meos potissimùm labores dicarem. Nam uix opere impresso tu mihi occurristi, quem, multi sunt anni, cum nihil magis cupio, atq; opto, quàm huiusmodi mihi dari occasionem, qua possim planè declarare, quàm obseruem, colam, atq; diligam. Ea est enim uirtus tua, ea humanitas, ea morum suauitas: ut qui te non amet, omnis uirtutis, omnis humanitatis & comitatis expers esse uideatur. Ego uero has tuas animi dotes, nõ amore solũ sed etiam admiratione tam semper, quàm quod maximè sum prosecutus. huc accedit sanguinis coniunctio, quæ tibi est cũ Hyeronimo Serdinio, quem ego in primis amo, charũq; habeo non tam, quòd me ab eo plurimi fieri sentio, quàm propter multas suauitas ingenii, officii, & humanitatis suæ His igitur planè inductus causis, hoc tibi, quicquid est, muneris mitto: quod si ita, ut spero, & opto, acceperis: perficiam profectò: ut tu, tuiq; omnes tuam mihi existimationem, & dignitatem magis magisq; quotidie charam esse intelligant, atq; cognoscant. Vale Luca V. id. Mart. M D LII.

GEORGIVS FRANCIOTTVS CANDIDO LECTORI. S. P. D.

VM præteritis diebus candidæ lector oblata mihi occasio fuerit: ut nonnulla de balneo nostro Villensi excogitarem, atq; etiam scriberem; eam profectò minimè recusandam putaui; ratus nihil liberali, ingenuoq; homine dignius, quàm aliena, nonnunquàm priuatis commodis præponere: idq; maximè in arte medica; quæ quidem maximo totius orbis terrarum emolumento quasi postliminio ab inferis nunc demum reuocari cœpta, altius in dies caput erigit; & in lucem è tenebris prodit; ex quo factum est, ut nemini mirum uideri debeat; si quum in ea quotidiè, tum ratione, tum experientia, noua inueniantur; ij etiam, qui publicæ, ac priuatæ utilitati studeant ea literis mandare, & in lucem dare conentur; uti in præsentia mihi cum illis minimè comparandus usu uenit; dum nonnulla quæ de isto balneo humanis corporibus utilissima cognouerim, in lucem proferre decreuerim. Quod quidem tanto libentius mihi faciundum esse proposui, quòd in agro Lucensi, sit; eiusq; facultates, ex omnium gentium frequentia, nnnc magis appareant; mihiq; persuaserim patriæ parentibus, amicis, ac omnibus alijs pergratum facturum. Nam quum antiquis hoc balneum in usu non esset, neq; putei magnitudinem excederet; antiqui scriptores ne uerbum quidem de ipso fecerunt; & præsertim Hypocrates & Galenus, qui tamen quantum in re medica profecerint, i.m ex eorum scriptis omnibus satis præclarè apparet, nequè hoc mirum cuiquàm uideri debet, quum multa alia in hac facultate à recentioribus scriptoribus clarißimè nunc primùm cognita fuerint, quorum autiqui ne minimam quidem cognitionem, scientiamq; habuere. Quid enim de caßia fistula, de Tamarindis, de Mirobalanis, de Sena, ac etiam de saccharo, & manna, ab Hyp. & Gal. dictum, seu ipsis cognitum fuit? nihil profectò; quòd ego sciam: quid? non ne etiam aliquando à nonnullis dubitatum fuit; an Gal. de istis nostris

aquis spontè nascentibus, mineralibus, seù calidis quicquam cõpertum habuerit? quum enim Romæ fuerit, mirum sanè istis uidetur eũ de ijs balneis, quibus tota Italia referta est, & eorum optimis uirtutibus gloriatur; ne uerbum quidem in suis operibus scriptum reliquisse; neq; tamen hac ratione persuasum habeo, Gale. huiusmodi balnea ignorasse. Si enim tempore suo (nullo penitus dissentiente) in rerum natura extabant: mediciq; illius ætatis ijs sepißimè utebantur (ut uerisimile satis uidetur) minimè credendum iudico, ea ipsum latuisse; potuit tamen fieri, ut alijs studijs intentus, nihil de eis præcipuè scripserit; uel si quid scripsit, ut ad manus nostras id non peruenerit; quemadmodum multa alia ab eo scripta non peruenisse certò scimus; neq; istarum aquarum compositarum naturam, facultatemq; ignorauit. De ipsis enim in uarijs suarum lucubrationum locis doctißimè, ac prudentißimè mentionem fecit: & præsertim in libris quos de simplicium medicamentorum facultatibus composuit; in sexto De sanitate tuenda; prima part. aphorismorum ij. in libello quòd optimus medicus sit philosophus; in VII. de morbis curandis; in ij. & iij. de compositione medicamentorum secundum loca, & alibi: de ijs tamen præcipuè, ac separatim, nihil omninò (quòd ego sciã) scripsit; quare quum iam pridem hoc à multis expeti intelligerem, continere me non potui; quin quædam scitu utilißima de hoc nostro Balneo, nec non de morborum generibus secundum Galeni doctrinã in quibus commendatur scriberem: quæ quidem qualiacunq; fuerint, pro comuni omnium utilitate, in lucem edere decreui: ea igitur libenti animo accipies, perlegereq; non recusabis; quòd si feceris, ut tibi utile, ita nobis gratißimum erit. Vale. V. id. Martij. M D L I I.

D. GEORGII FRANCIOTTI MEDICI LVCENSIS.

TRACTATVS DE BALNEO VILLENSI In agro Lucensi posito.

VM Deus, & natura pro communi hominum utilitate multa Balneorum genera ex elementari aqua per diuersa mineralia in intimis terræ partibus concreta transeunte, produxerint: in diuersisq; Italiæ locis nunc maximè certus eorum numerus appareat: quorum uires tum ratione, tum experientia, à multis iam perfectissimè cognitæ fuerint: eis non solum pro aliqua præternaturam affectione remouenda, sed etiam pro sanitate tuenda, sepissimè (ut ex eorum scriptis facilè unicuiq; manifestum esse potest) usi sunt: nosq; etiam nunc illos sequentes, quotidiè (maxima ex eis laborantibus accedente utilitate) utimur: indiesq; magis, ac magis eorum facultates, proprietates, & dignitates, tam manifestas, quàm occultas, luce clariores euadunt. Adeò quòd à nonnullis, & præsertim ab Aristotele non immeritò Aquæ Sacratæ, & uerè Diuinæ dicantur. Etenim quemadmodum ex diuinis rebus mirabilia, miraculosaq;, atq; omnibus grata prodire solent: ita ex harum medicatarum, atq; calidarum aquarũ operatione euenire certò scimus. Glorietur igitur Italia, tantiq; beneficii memor læta sit. Sed præsertim lætetur Patauium, in cuius agro est illud bal- Bal.patauina.

neum celebratissimum de Ebano, seu apono dictum, quinq; miliaribus distans à ciuitate, in confinibus ruris Ebani: ubi plures aquarum calidarum riuuli defluunt: pluraquè balnea constituunt: diuersaq; nomina sortiuntur, & ut refert Cassiodorus à Theodoryco ostrogotthorum rege fuerunt muro circundata: cuius quidem aqua sapore salsa, & aluminosa est: uisu uerò sulphuris, & cineris non nihil præferre uidetur: in multisq; corporis affectionibus remouendis omnibus perutilis liquidò apparet. Rus insuper est ab Ebano per miliare distans S. Petrus nominatum: ubi etiam Thermæ aluminosæ, ac ualdè salsæ sunt: quæ quidem illis eisdem morbis conferunt: quibus balneũ de Ebano conferre scribitur: potentiores tamen iudicantur. In parte etiam meridiei opposita eiusdem montis aliud reperitur Balneum, Domus Nouæ nuncupatũ: uallibus undiq; uallatum: cuius aqua ualdè salsa, cineritiaq; apparet: quæ quidem etiam multis morbis perutilis est. Rursus aliud etiam balneum in eodem loco est: quod Montis Groti nuncupatur. Est enim ibi mons, qui egrotorum à ueterib. fuit nominatus: in cuius occidentali parte hoc balneũ apparet: distatq; ab illo Ebani per duo miliaria: quod quidem cæteris omnib. balneis in patauino agro inuentis ualentius est, sulphureq; magis participans: quare dignitate omnia alia superare uidetur: eius tamen minera nõ solum sulphurea, sed & magis aluminosa, atq; cineritia est: diuersisq; morborum generib. & præsertim frigidis, & humidis contrariatur: calidæ enim, & siccæ, sed magis siccæ, quàm calidæ temperaturæ est.

Bal. S. Barto.

Aliud insuper balneum est: quod à nomine diui Bartholomei nomen retinet, à ciuitate per xii. miliaria di-

stans : cuius minera (ut uolunt aliqui) sulphuris, bituminisquè, seu aspalti naturam sapit : alii uerò aluminis, nitri, cineris, salis, & sulphuris eam participem esse uoluerunt : quare calidum, & siccum, in ii. uel iii. gradu ad summùm esse aiunt. Quapropter morbis frigidis, & humidis aduersatur. Est præterea in eodem territorio per VI. miliaria à ciuitate distans, monticulus quidam undìquaq; uallibus circundatus : ubi ea balnea sunt, quæ hodiè S. Helenæ nuncupantur. Est.n.in superiori montis parte fons, à quo per canale descendit aqua balneum constituens: cuius minera est aluminosa, cinerea, nitrosa, parùmq; salis sapit, neq; à sulphure absoluitur: quare calefacit, exiccat, ac resoluit, necnon diuersa nostri corporis membra à diuersis præternaturam affectionib. liberat. Gaudeat tandem altero balneo patauinum, Ortoni montis dicti: qui quidem à uiro quodam patauino in armis strenuo Orthonus appellatus fuit, & est Monti rubeo proximus, apud quem olim patauium primùm edificatum fuit, & huius balnei minera sulphuris aliquid sapit, ac salis : nec alumine priuatur : sed multis uirtutibus ornatur.

Studiorum præterea mater Bononia, balneo Porrettaneo Bal. Bonon. glorietur: quod quidem fuit inuentũ anno MCCCLXXII. à quodam rustico, seu boue cuiusdam rustici infirmo, & à ciuitate XL. miliaribus distat: alpibus Pistoriensibus propinquum : quod propter infinitas eius uires in toto terrarum orbe celebratissimum est : cuius quidem minera aluminosa, & parum sulphurea, non nihil etiam salis, & nitri preseferens. in eodem etiam agro est balneum, quod della Scarpetta dicitur: cuius aqua admista terræ, superpositaquè doloribus intrinsecis ab eis liberat.

Bal.de Aquã.

Amplius apud aquarium etiam, quod eſt caſtrum xxii. miliaribus diſtans à regio, in confinibus mutinæ ſub imperio Excellentiſs. Ducis Ferrariæ, eſt balneum, quod ab illo loco nomen ſibi uendicans de Aquario dicitur: quo quidem non ſolum illius loci habitatores, ſed & omnes alii plurimùm lætari debent, eius .n. aqua ualdè limpida, & clara eſt, frigidaq; ſcaturiens, odore ſuauis, ſulphure carens: quæ quidem odorem camphoræ uidetur præſe ferre. quare nonnulli crediderunt, eius mineram eſſe camphoram: hoc tamen minimè uerum eſt. camphora enim arboris guma, non autem minera eſt. quare aluminoſa potius iudicanda uidetur. Illa utimur, ut Porrettanea Bononienſi: & ſi pro lauacro non nunquàm uſu ueniat, igne calefacienda eſt.

Bal. carpenſe.

Magnifici prætera domini de Carpis in eorum agro caſtrum poſſidebant, nomine Brandula: quod quidem hodiè ſub imperio Excellentiſs. Ducis Ferrariæ eſt, à carpis. xxxiiii. miliaribus diſtans. iuxta quod eſt balneum, quod tempore Mag. D. Galaphii benemeriti illius loci domini illuſtratum fuit: quo certè uniuerſa Italia plurimùm lætari, nec non gloriari debet: cuius aqua clara, & actu frigida, ſaporeq; non ingrato apparet: eius uerò minera modicè ſulphurea, & ſalſa, ſed magis aluminoſa iudicatur: quum tamen omnium ſupradictorum mineralium parùm in ſe habeat, non ualdè calida, ſed magis ſicca exiſtit.

Bal. Roman.

Romandiola etiam tribus potiſſimùm balneis lætetur. eſt enim caſtrum Sancta Maria in balneo nuncupatum, apud quod ſcaturiunt. quorum minera ſulphurea eſt: aluminis tamen, ferri, ac æris naturam inſequi uidentur: & licet fortè ab eodem fonte emanare uideantur: quum

ualdè uicina sint, soloq; muro lapideo diuidantur: secundum tamen aliquos sicut diuersa nomina sortita fuerunt, ita diuersarum minerarum ea esse uoluerunt. Primum enim de Turri dicitur, sulphureum, & aluminosum. Secundum uerò de Medio uocatur: quod magis aluminosum quàm sulphureum dicunt: & est temperatæ caliditatis. Tertium uerò dominarum uocatur, eiusdem ferè naturæ: omnia tamen magis sicca, quàm calida iudicantur. quare multis affectionibus frigidis, sed magis humidis utilissima sunt.

Bal. Ascula.

Nec minus Asculani præterea suo lætentur: cuius aqua modicè calida est, mineræq; sulphureæ: eius tamen uirtus à multitudine aquæ obtunditur, ac debilitatur.

Bal.ciui.vete.

Amplius in agro ciuitatis ueteris est castrum S.Cassianus nomine, apud quem plura extant balnea: quorum omnium minera aluminosa, parùmq; ferrea est. Primùmq; Terræ Balneum nominatur. Secundum Caldaia, quod quidem calidius primo existit: ita ut in eo diù commorari nõ possit. Quare minus ferri habere creditur. Tertium balneum S. Mariæ dicitur: quod quidem ualdè calidum, & siccum est. Quartum de Caldaia nominatur: quod similiter ualdè calidum, & siccum apparet. quare plus in eo aluminis, quàm ferri inesse uidetur: ex quo ducciæ fiunt, in balneum cadentes, quas homines propter earum intensam caliditatem diù sufferre non possunt. Quintum dicitur balneum Ficuncellæ, seu Figatellæ: quod quidem temperatæ caliditatis iudicatur. quare aluminosum, & ferreum est. Sextum Grottæ nuncupatur: cuius proprietas est remouere scabiem, & lepram. Septimum S. Georgii dicitur, calidum, & siccum, sed magis siccum: quod qui-

dem uulnera, & ulcera antiqua consolidat. Octauum Porius nominatur, calidum, attenuans, & sudoris prouocatiuum. Nonum est balneum de Luto: quod pluribus neruorum passionibus utile est: quorum omnium non immeritò hæc ciuitas gloriari debet. Vt suo Illust. Paulus Ior-

Bal. de stiglia.

danus, quod de Stigliano dicitur, ab urbe distans xxyii. miliaribus: quod quidem mineræ sulphureæ est, in omnibusq; cutis infectionibus commendatur, atq; in spacio xx iiii. horarum ab eis sepissimè liberat.

Bal. Agillæ.

Vrbs etiam Agilla suorum balneorum ceretanorum iam diù læta fuit: quæ Thermæ etiam stigianæ antiquitus ab omnibus appellabantur, hodiè uerò à lacu sabatino, seù de Brazzano, uel à regione sabatia: sabatina dicuntur.

Bal. Aquileæ

Apud Aquileiam etiam iuxtà timaum sunt multa balnea, quæ crescunt, & descrescunt: sicut crescit, & descrescit aqua maris, in quibus apparent gamarelli: ubi etiam istis præteritis annis fuit inuentum quoddam canale blumbeũ in quo erant descripta hæc uerba. Aqua dei, & uitæ. sunt præterea non longè à timauo balnea montis falconi multis morbis utilissima.

Bal. Ter. lab.

Terra etiam laboris, sub imperio Neapolitano suis balneis siluanis, et aliis non ingrata plurimùm gloriari debet: præsertim quum multis, ac diuersis uirtutibus ornata sint. Quorum primum apud ciuitatem Baiæ, iuxta littus maris apparet. Est enim ibi magna quædam cauitas, ubi balneum tritoli, seù de tripta, uel ciceronis, aut prati est, cuius aqua calida, fumosaq;, sed dulcis gustui manifestè apparet: iuxta quod est aliud, quod sudatorium appellatur. Est enim ibi testudo quædam parua, seu uas quod-

dam artificiosè retortum altitudinis sex pedum, latitudinis, uerò quinq;, in quo si erecti ingrediuntur homines statim, & satis copiosè sudant: si uerò super pauimento proni iaceant, uel ambulent: refrigerantur. Cuius minera sulphurea iudicatur. Aliud etiam sudatorium satis ualidum non longè ab hoc reperitur: ad formam profundæ, & latæ foueæ, in quo ingrediuntur homines, ut à multis corporum infirmitatibus liberentur: quod quidem apud antiquos in maxima fuit existimatione, balneumquè de fritole fuit appellatum: quia ibi fricabantur homines, ut magis prouocaretur sudor. In hoc etiam loco præterea multa alia reperiuntur balnea diuersarum uirtutum, ac minerarum: quæ à ciuitate Baiæ nomen retinent: de quibus apud Strabonem fit mentio. Iuxta foueam præterea per quam pisces à sinu lucrino ad lacum Auerni transibant: quæ tamen hodiè ex incendio, & ruina, Anni M D. XXXVIII. in totum clausa apparet: est balneum quod de Tripergula, seu uetus dicitur. Multa etiam alia balnea circa lacum Auerni, antiquitus reperiebantur. Erat enim ibi illud dell'arco, à forma, seù ædificii figura, sic dictum: postea erat illud Ranerii, ab auctore sic dictum: deindè illud Sancti Nicolai, illud de scrofa, illud Sancte Luciæ, illud dell'Arcolo; uel Sanctæ Mariæ, & illud Crucis. Iuxta etiam littus maris, est balneum Cantarelli, in cuius latere est illud fontanæ. Apud Templum uerò Sanctæ Mariæ est balneum olei petrolii. iuxta autem radicis montis, est illud de culma, in littore uerò maris est illud Solis, & Lunæ, cuius aqua balneum imperatorum fuit dicta. Est præterea balneum Gimborosum, iuxta quod est illud episcopi, seù fontis, sunt

& balnea fatorum, braculæ, & speluncæ. Sunt etiam inter agrum falernum & montem Misenum multæ aliæ aquarum calidarum, & frigidarum fontes, quarum uirtutes hodiè non solum ex edificiorum ruina sed, & ex negligentia, & ignorantia habitatorum incognitæ remanent. In littore etiam maris propè puteolum, sunt multæ medicinales aquæ, inter quas illæ numerantur: quæ Balneum Sancti Anastagii constituunt. Est etiam quædam cauitas à qua exeunt nonnullæ aquæ, quæ in arena defluunt, & occultantur. Ex quibus fit Balneum, quod antiquitus auxilium, seu subsidium hominis fuit dictum. In estremitate præterea montis calaturæ, est balneum quod calatura, seu colatura dicitur. Sub eodem etiam monte est illud quod Petra dicitur: quia lapidem frangit. Deindè est aliud balneolum dictum, quia paruum est. Postea uerò est illud de Giunchara, seu de Vinchara quod iuxta littus maris residet: & est fons paruus, sed uiribus amplus, & Neapolitani illud præceteris non immeritò diligunt: & tanquàm deum colunt: cuius aqua tepida, corporiq; ualdè grata est. Propè littus præterea est Balneum de Grotta, deindè est illud quod sulphureum, seu forum uulcani dicitur. Illud artodonici, & illud astruni, sunt etiam non nullæ cauernæ in radicibus cuiusdam collis sicci, & effumantis in quibus intensissimè bulliunt aquæ, ex quibus fit balneum quod de Bulla dicitur: quæ quidem omnia balnea, ut testatur experientia, ratioq; persuadet, multis morborum generibus utilissima sunt.

Bal. Senarũ.

Amplius Senarum Ciuitas suis etiam glorietur: in eius enim agro, est Balneum de Petriolo cæteris famosius, quod a nomine castri ibi propinqui nomen sibi uin-

dicauit

dicauit, à ciuitate xv. miliaribus distans: cuius minera ualdè sulphurea est: Adeò quòd odor sulphuris (etiam longo interueniente spacio) sentitur: in eiusq; superficie quandoq; spuma sulphurea apparet, aut unctuosum quoddam, quod in igne proiectum ardet: Sed aluminis etiam aliquid sapit: calidumq;, & siccum in quarto ordine iudicatur. Quare calefacit, resoluit, exiccat, & humiditates dissoluit: ex eius aqua ducciæ fiunt: quæ quidem multis morbis aduersantur. Propè balneum hoc, est aliud iuxta flumen, quod farina nuncupatur, modicæ admodum caliditatis, quare in omnibus imbecillius est iam dicto. Non longè etiam ab hoc est aliud balneum de cometis dictum satis tepidum, in quo cucurbitulæ absq; igne admouentur: cuius aqua in flumen cadit, & minera eius satis obscura est: parùmq; operatur. Est prætera aliud balneum lapidibus coopertum: cuius minera ferrea, & sulphurea est: eiusq; aqua adeò calida existit: ut uix ferri possit: calefacit igitur, & exiccat magisq; exiccat, quàm calefaciat: quare morbis frigidis, sed magis humidis aduersatur. Ante prædicta etiam est aliud satis calidum: cuius quidem minera sulphurea est: & in eius extremitate tres ducciæ sunt: quæ super capitis commissuras recipi solent. Ex alio uerò latere pontis, alia sunt balnea, quæ dominarum nuncupantur, iisdem uirtutibus ornata. Vltra uerò flumen est aliud balneum. quod Caldenarum appellatur: cuius aqua clarissima est, mineræ ferræ, & aluminosæ. Quare temperatæ caliditatis ab omnibus iudicatur: plurimùm tamen exiccat, multisq; morbis opitulatur, Est præterea aliud balneum, à Petriolo V. miliaribus distans, quod de Macerato dicitur: cuius minera sulphurea est, non tamen tan-

tæ acuitatis existit: illud de petriolo, sed eius aqua longè clarior apparet. Est insuper aliud Rapolani dictum: quod parùm à ciuitate distat: cuius minera ualdè sulphurea est, ualetq; in multis corporis affectionibus remouendis. Est præterea in eodem agro Balneum S. Philippi, de Rosella antiquitus dictum iuxta rodocophanum, x iij. miliaribus à ciuitate distans: cuius minera assimilatur illi de Petriolo, tenuioris tamen substantiæ est. Quod in egritudinibus frigidis, & humidis capitis, et aliorum membrorum plurimùm commendatur. Est tandem aliud propè petriolum in quodam monticulo quod Borla dicitur: cuius quidem aqua nitrosa est, & solutiua. Multa alia balnea in agro senensi reperiuntur: de quibus, apud Ciceronem, & Martialem fit mentio, quorum profectò ciuitas illa non immeritò plurimùm gloriari debet.

Bal. Perusinū

Augusta etiam Perusia suo læta sit, quod montis alti nuncupatur, licet eius aqua nigra, et fætida sit, hyeme frigida, æstate autem radiis solarib. & stellarum calefiat: cuius minera modici sulphuris, aspaltiq; particeps est: & ut quidam uoluerunt, in uirtutibus suis balneo S. Bartolomei in agro patauino posito assimilatur. Quare morbis frigidis, & humidis conferre potest.

Bal. Viterb.

Non minus etiam magnifaciant Balnea sua Viterbienses, ex eorumq; copia, ac singularibus eorum uiribus superbiant. Habent enim in eorum agro numero x. quorum primum de Grotta dicitur, à ciuitate per miliare distans: cuius minera ferrea, & ænea est: illius namquè aquæ color ad auri colorem uergit. Quare multi opinati sunt, eam uim auri præseferre: salis tamen, & nitri particeps est: limpidissima, gustuiq; ualdè grata est. Rursus

aliud balneum eſt, quod uallis Raym, uel dominarum nominatur: quod quum calidiſſimum ſit, facilius à mulieribus, quàm à uiris ferri poteſt: hyemequè calidius eſt, quàm æſtate: cuius minera ferrea, aluminoſa, æreaq; prædicatur: plus tamen aluminis, & æris, quàm ferri in ſe habet, licet aliqui dixerint, eius mineram ſulphuream eſſe. Tertium balneum Cruciatorum nominatur: in quo ſunt ducciæ in balneum cadentes: cuius minera ſulphurea eſt: & eius aqua craſſæ ſubſtantiæ, actuquè calidior prædicta eſt: non tamen ferro, & ære priuatur. Quartum præterea eſt balneum Bulicami, ſeù Caiæ dictum, per miliare à ciuitate diſtans: quod quidem per bulicami riuulos exit, temperatæq; caliditatis exiſtit: cuius minera aluminoſa, & ferrea eſt: quare exiccat, & calefacit, multisq; morborum generibus (ut ait Strabo) opitulatur. Quintum eſt balneum Buſſettaneum dictum: cuius minera licet ſulphurea ſit: aliquid tamen ferri ſapere uidetur: eiuſdemquè uirtutis cum balneo Cruciatorum eſt. Sextum eſt balneum de Palacijs dictum, mineræ aluminoſæ, magis quàm ſulphureæ: eaſdemq; uires habet, quas illud montis groti habere diximus. Septimum Sanctæ Mariæ in felice dicitur, mineræ ſulphureæ, & ferreæ, eiuſquè aqua leuiſſima, ſuauiſſimæq; caliditatis apparet. Octauum Prati dicitur: cuius minera aliquid ſulphuris habere uidetur: eiusquè aqua ſanis etiam ingrata non eſt. Nonum Paganelli ab omnibus nominatur, cuius aqua ſatis clara uidetur: nequè tantæ caliditatis, ut præcedentis exiſtit: abſquè aliqua etiam moleſtia quotidiè bibitur: cuius Minera ænea eſt: alij uerò nitri, ſalis, & aluminis,

magis quàm æris naturã præſeferre uoluerunt. Et omnia iſta balnea intra duorum miliariorum terminum à ciuitate diſtantem reperiuntur: quorum (ut diximus) non immeritò plurimùm hæc ciuitas gloriari debet. Sunt enim multis affectionibus utiliſſima.

Bal. Piſar.

Piſarum prætereà ciuitas quinq; balneis glorietur: quorum primum apud montem S. Iuliani poſitum eſt: nominaturq; balneum uetus: quod cæteris ſolemnius fuit: cuius aqua aliud ingreditur balneum, quod dominarum nuncupatur: cuius minera aluminoſa, ac modicè ſulphurea eſt, multisq; utile. Secundum, balneum Sauiæ dicitur: cuius quidem minera ualdè ſulphurea eſt: quare morbis frigidis, & humidis confert. Tertium eſt balneum Sanorum, eiuſdem mineræ: non tamen adeò ſulphuris naturam ſapit. Quartum eſt ab iſtis aliquantiſper ſeparatum, reginæq; balneum dicitur, à ciuitate per iij. miliaria diſtans: cuius minera ferrea, & modico alumine participare uidetur. Eſt & aliud quoddam balneum à iam dictis per iij. miliaria diſtans: quod quidem frigidiſsimum eſt, & inter ualles, paludeſq; reſidet, apud monaſterium fratrum de Agnano: cuius mineram marmoream eſſe multi affirmant: montes enim illi omnes marmorei ſunt. Hoc tamen non eſt in uſu, neq; fortè balneum naturale, ſeù ſpontè naſcens, aut mineræ participans dici poteſt. Eſt igitur quintum celebratiſſimum, multiſq; uirtutibus ornatum, à ciuitate per xvi. miliaria diſtans, uocaturq; balneum de Aquis: cuius minera (ut ſcribitur) ferrea, & aluminoſa eſt: aliquid tamen æris etiam eum participem eſſe uoluerunt.

Bal. Volatera.

Volateranorum etiam ciuitas ſuis lætetur balneis: eſt enim locus à ciuitate per xvi. miliaria diſtans: ubi plurima

ma

ma optimo ordine fabricata: & muro circundatà sunt. Tria igitur imprimis eiusdem mineræ sunt. multi uidelicet aluminis, & modici sulphuris. Extra uerò circuitum muri est aliud, cuius minera ferrea est. Locus præterea quidam duobus miliaribus distans ab hoc reperitur: ubi magni lacus apparent: Lacones surdi dicti, in quibus mirabilis admodùm, & continua ebullitio fit. In quo etiam loco nonnulla corpuscula magno cum strepitu, & impetu usq; ad superficiem aquæ ascendunt, immò ipsamet aqua aliquando adeò impetuosè sursum, & deorsum mouetur: ut ex eius aspectu quoscunq; animosos statim formidolosos reddat: ibiq; adeò intensi, copiosiq; uapores eleuantur: ut si aues superuolauerint, statim cadunt, illicòque comburuntur: uel eius aqua tantæ caliditatis existit, ut si in ea animal proiciatur, ossa à carne separata in eius superficie statim apparent. Et ut ratio, & experientia testantur, salis, sulphuris, & aluminis naturam absq; dubio retinent: quare ex illis aquis sulphur, alumen, & sal, in satis magna quantitate fieri solet. Sunt etiam in eodem agro nonnullæ aquæ apud lecciam satis claræ, quæ licet ad tactum frigidissimæ sint: satis tamen impetuosè bulliunt, seù mouentur: ex quibus quidem fit quædam guma alba, & ualdè utiles sunt difficulter egerentibus: immò si ex eis conueniens bibatur quantitas, cui adiungatur sal, non solum per inferius, sed etiam per superius potest mundificari corpus, à multisq; morbis liberari: atq; mulieribus sterilibus plurimùm conferunt.

Apud castrum præterea Montis catini sub imperio ex- Bal. Mõtisca.
cellentiss. Ducis Florentiæ positi aquarum salsarum haud parua copia reperitur: ubi est quoddam balneum antiquis-

ſimum, de quo tamen nihil (quod ego ſciam) ſcripſerunt antiqui. Accolæ tamen illius loci, illud magnarum fuiſſe uirtutum, aſſerunt: eoq; ſuperbiunt, & ut eius ruina docet, fuit in frequentiſſimo uſu, in maximaq; exiſtimatione, ſicut hodiè etiam apud nos non immeritò habetur: in hoc modica quantitas aquæ ſalſæ cum aqua dulci permiſtæ reperitur: ubi uelut palus quædam exiſtit, in cuius ambitu maxima tamaricis quantitas naſcitur: ruſticiq; illius loci experientia ducti, in dolorib. iuncturarum, podagræ, ſciæ, dorſi, & alijs huiuſmodi morbis eo utuntur. Aliud eſt balneum in duo diuiſum, quorum altero mulieres, altero uerò homines in uarijs morborum generibus utuntur. Tertium præterea balneum in eodem loco eſt à Repub. Florentina ordinatum Anno MCCCXX. Sperabant .n. ex illa aqua ſalſa, ſalis copiam habere poſſe: indeq; multam utilitatem ſibi uindicare, quum tamen periculum fieri curarent, expenſaſq; utilitatem excedere inueniſſent, opus illud dimiſerunt. Hæc tamen aqua ſalſa eſt, eaq; in potu, & pro cliſteri utimur: & ex ea mirabiles effectus infirmi conſequuntur, in doloribusq; uentriculi, renum, & inteſtinorum tam per ſuperius, quàm per inferius adhibita ſingulariſſimum præſidium exiſtit.

Bal. Lucana.

Sed non minus etiam lætetur patria mea nunquàm ingrata: quum in eius agrò tria utiliſſima balnea reperiantur: quorum primum de Corſena dicitur, xvi. miliaribus à ciuitate diſtans: cuius minera (ut gentilis de fulgineo ſcriptum reliquit) ſulphurea, aluminoſa, nitroſaq; eſt: licet Vgulinus de Monte catino eam aluminoſam, ſalgemoſam, atq; modicè ſulphuream eſſe ſcripſerit: cuius quidem aqua ſatis calida, & mordax, primo occurſu apparet: quare cale-

Bal. de Corſe.

Minera

Qualitas et [illegible] operatio

facit exiccat, & resoluit, claraq; admodum est, sapore extraneo, atq; odore, carens: adeò ut illius loci habitatores nonnunquàm ea panem conficiunt: carnemq; decoquunt: multisq; corporis affectionibus utilissima est: iuxta quod est sudatorium pro resolutione multarum tenuium humiditatum utilissimum.

Sudatorium.

Bal. Rubeum. S. Ioannis

Est præterea aliud balneum, antiquitus Rubeum dictum: hodiè uerò S. Ioannis nominatur: cuius minera ænea, uel ferrea, aut aurea iudicatur: eius aqua satis temperata est: & licet antiquitus in frequenti usu non fuerit: quum in eo modica admodùm reperiretur aqua, & illa quidem sparsa, & subdio, aliisq; aquis conmista, nihilòminus quum iusu, & diligentia nostrorum Magnifi. Dominorum fuerit undiq; muro circundata, & cooperta, atq; ab omnibus aliis aquis separata, ea quidem tum uiri, tum mulieres, libentissimè, utilissimèq; in uariis morborum generibus in potu, & pro lauacro utuntur. Est enim adeò temperata, ut etiam pueri eam sufferre ualeant. De quibus quidem duobus balneis, quum primùm mihi occasio dabitur scripturum polliceor.

Bal. Villæ.

Est insuper tertium balneum, utilissimum, omnibusq; gratissimum: cuius quidem S. P. Q. Lucensis ob infinitas eius uirtutes, atq; proprietates, plurimùm gloriari potest: Deo tamen optimo max. à quo cuncta procedunt, tanti beneficii non ingratus, infinitas, ac debitas gratias agat. De ipso igitur nunc in communem omnium utilitatem nonnulla scribere decreui: quare obmissis saperfluis, uentosisquè uerbis, quibus uti solent nonnulli, qui scribendi prouinciam aggrediuntur: ad rem deuenio.

Bal. De villa.

Est igitur hoc balneum in agro nostro Lucensi à ciuitate per xvi. miliaria distans: quod comuniter De Villa ab omnibus nuncupatur. Iuxta illud antiquissimum, ac celebratissimum de Corsena: quod quidem licet antiquitus, (ut omnes qui ipsius aliquam cognitionem habuerunt) attestantur, non esset in usu, neq; putei magnitudinem excederet, in quo tres personæ tantumodò commodè stare poterant: essetq; in agendo adeò debile: ut à balneo dulcis aquæ parùm differret: nihilòminus ex diligentia, summaq; consideratione multorum nostrorum medicorum, adeò illustratæ dilucidatæq; fuerunt huius aquæ uirtutes, atq; facultates: ut nunc ex multa omnium gentium frequentia, ex multisq; præsertim solemnibus suis operationibus sit in toto terrarum orbe non immeritò celebratissima: multisq; affectionibus utilissima: quare ex publico decreto nostrorum Magnificorum Dominorum, ac totius Senatus, non solum locus ille, amplior factus est: sed summa diligentia, & arte bipartitus: ut altero homines, altero uerò mulieres, pro lauacro uti possint: cautumq; est ut commodè etiam, ac utiliter bibi possit, ne aqua alterius naturæ cum ea commisceatur: edificioq; concinnè facto tecta, tamquàm res sacra in comunem omnium utilitatem conseruetur: qua quidem hodiè in multis, ac diuersis morborum generibus, non solum extrinsecus eam corpori admouendo, sed intrinsecus certam quandam ex ea quantitatem ingerendo, omnes utiliter utuntur: cuius quidem particulares operationes, quum prius nonnulla de eius minera dixero in medium adducam. Et licet ferè omnes doctores qui huius aquæ aliquam cognitionem habuerunt: per ferri mineram eam pertransire asserue-

rint

rint, ipsamq; ferri naturam præseferre affirmauerint, nihilòminus, quum hoc duplici uia dignosci possit, ratione silicet, & experientia: experientia namq; considerando ea quæ apparent in ductu, uel substantia ipsius, aut in eius elembicatione: ratione uerò ex sapore, odore, & colore, sed præsertim (ut ait Arist.) ex sapore, & colore, & (ut mihi uidetur) ex his, quæ ex usu ipsius quotidiè insequi uidentur: effectus enim uirtutes primas, atq; secundas ipsius mineræ, & si quas habet tertias, clarè ostendunt. Videndum his duobus mediis per quas mineras transeat, & quarum naturam insequatur.

In de proprie tatib. elemen.

Quum igitur sententia Galeni sit, quòd si aqua per bituminosa, sulphurosa, nitrosa, aut aluminosa loca destillans, substantiæ eius aliquid absterserit, secumq; traxerit, mista iam ea est, non autem exactè aqua: facillimè ex præsentia aluminis, & ferri in ista aqua, experientia argui potest, eam destillare per loca aluminosa, atq; ferrea: istorumq; mineralium participem esse. Quicquid dixerint aliqui, quòd ex sublimatione non possimus mineram aquæ balnei cognoscere. Si enim aqua (ut innuit Gal.) per loca aluminosa, & ferrea transiens aliquid substantiæ eorum abstergat, secumq; trahat: & hoc clarè ex huius aquæ sublimatione in ea appareat: non remanet (iudicio meo) dubitandi locus, quòd per mineram aluminis, ferriq; non pertranseat; illorumq; mineralium naturam non præseferat. Cuius quidem opinionis fuit Mengus Fauentinus medicus suo tempore clarissimus, & huius balnei obseruator diligentissimus, in quodam suo Tractatulo: quæ profectò ab hodierna etiam diligentia comprobari potest. Si enim aqua hæc sublimetur, totaquè aquosa substantia in

Primo de simp. med. cap. iiij.

elembicho ex ignis actione euaporando sursùm ascendat, indìq; postea descendat, in fundo uasis in quo primùm posita fuit manifestò aluminis, ac ferri substantia separata apparebit. Calidi enim (ut ait Arist.) est etherogenea sequestrare.

Pri. de generatione.

De sapore huius aquæ.

Hoc idem præterea, ratione etiam persuaderi potest in ea enim sapor ferrugineus, aluminosusq; cum aliqua stipticitate clarissimè apparet: & si degustetur, maximaq; adhibita diligentia eius sapor consideretur, non iudicabitur differens à sapore aquæ, in aqua multotiens ferrum extinctum, alumenq; infusum, seù incotum fuerit: eaq; operari, quæ illa operari posse uidetur. Sicuti uidebimus infra, quum eius operationes in medium adducemus.

Hoc idem etiam ex odore dici potest: nullus enim in ea apparet nisi aluminis, & ferri, si ab experto diligentissimè consideretur.

Quod quidem etiam ex substantia, & colore, eorum, quæ parietibus ipsius balnei adherent, facillimè persuaderi potest. Quum enim istis præteritis diebus locum originis huius balnei exactè considerarem: ibi inueni quandam substantiam albam, aluminis naturam preseferens: alteram uerò eruginosam, eiusdem naturæ (iudicio meo) cum ea, quæ apparet ubi ferri mineræ concrescunt.

Quòd hæc aqua sit aluminosa.

Et quòd aluminosa sit, hac præsertim ratione probatur: quum .n. alumen calidæ, & siccæ temperaturæ sit in iij. ordine, & Gal. dicat quòd aquæ marinæ, sulphureæ, aluminosæ, calcanthum, & bitumen referentes ualidè exiccant; si hæc aqua non esset aluminosa, quum in ea alterius mineralis calidi, & sicci indicia non appareant; minimè conferret morbis frigidis, & humidis, cuius tamen oppositum

manifestè apparet. Valet enim in mala temperatura frigida, & humida uentriculi, uteriq; , nec non aliorum membrorum nostri corporis: ut uidebimus infra.

Cuius mineræ magis sapiat.

Cuius autem mineræ magis sapiat, ferri uidelicet, an aluminis, non est facilè diuinare. Credo tamen ferri magis naturam insequi, quum (ut apparebit inferius) in ea ferri qualitates magis appareant: iecinoriq; , & renibus, ac multis aliis membris calfactis refrigerando conferat: omniaq; membra nutritiua sua potentiali siccitate uniat, & confortet, aperiat, atq; aliquantisper uentrem laxet. Licet enim (ut inquit Auerois) ferrum à frigido congeletur, à calido tamen inspissatur, dominantib. in eo partibus terrestris. Sunt igitur aliquæ partes in eo ratione calidi inspissantis, quæ obstructiones aperiunt, sicut apparet de uino, & aliis medicamentis calibeatis: quæ quidem ualentissimè obstructiones omnium membrorum aperiunt: immò ex tenuitate illarum partium (ut experientia testatur) aliquantisper uentrem laxat. Quod quidem etiam confirmatur à Serapione cap. de ferro dum ait, quòd squama eius, minus laxatiua est, quàm quæ æris.

In lib. colliget

Hanc aquam nō esse temp.

Et licet nonnulli ex hac participatione ferri, & aluminis, hanc aquam temperatam esse affirmauerint: ego tamen eorum opinionem non probo. Si enim aluminosa est, calida, & sicca etiam censenda est, ut ex dictis clarè apparet. Dico tamen (à ueritate non recedendo) actu calidam, & humidam esse: potentia uerò calidam, & siccam.

Dubitatio.

Sed quum omnes aquæ spontè nascentes caliditatem suam, si Aristoteli, Galeno, Paulo Aeginetæ, Aetioquè credimus, à sulphure, uel fortè, ab ipso igne sortiantur: quicquid dixerint alij de Vento, Sole, Stellis, Calce,

& alijs: & ista actu satis calida appareat: posset aliquis querere, quare sulphurea non iudicetur: & si sic, quare in ea non appareat neque sapor, neq; odor sulphuris, quum tamen satis manifestum utrumq; habeat, neq; facilè, aut à leui causa euanescat: uel aboleatur. Quæ quidem dubitatio difficilis admodùm mihi semper uisa est.

Credo tamen omnium supradictorum doctorum sententiam ueritati consonam esse: possibile enim est, aquam istam feruorem suum, & illum quidem satis ualidum, in aliquo loco à sua origine nobis manifesta satis longinquo, ab ipso sulphure sumpsisse: pertransiensq; postmodùm per uenam ferri, & aluminis saporem, odoremq; sulphuris deposuisse. Facilè enim eorum quilibet resolui solet, præsertim existens in ipsa aqua, quæ quidem à quacunq; leui causa facillimè alterari potest: diuersosq; sapores, ac odores dimittere, aliosq; suscipere. Non deposuit autem hæc aqua actualem suam caliditatem: quia multa fuit à sulphure, uel igne introducta, & à uiolento motu per uiscera terræ, minerarumq; ferri, & aluminis, & fortè etiam à minera ipsius aluminis conseruata. Alumina .n. omnia (ut testatur Dioscorides) calefaciendi, astringendi, repurgandiq; uires habent. Et hæc de minera.

Pri. De simp. med. c.lxxvij.

Temp. aquæ Bal.

Quum præterea hæc aqua actu calida, & humida sit: uidendum si potentia etiam talis sit. Et licet aliqui (ut diximus supra) temperatam esse affirmauerint: suamq; uolontatem (ut mihi uidetur) pro ratione adduxerint: minimè hoc eis concedendum uidetur. Non enim hoc arguere possunt ex natura simplici ipsius aquæ, quum scribat Gal. eam frigidam, & humidam esse actu, & potentia: neq; ex natura aliarum aquarum compositarum, quum

Prim. de simp. med.

omnes

omnes potentia saltem calidas, & siccas esse uoluerit: ut patet de muria, marina, aluminosis omnibus, & de illis quæ sunt in Italia, & uocantur albulæ. Immò ait quòd ceterarum aquarum ulla humectare potest, quòd uidelicet non sint exactè aqua, sed mista, & adulterata: accepto nimirùm aut alumine, aut calcite, aut sale, aut id genus aliquo quo circa earum nonnullæ ulcera quoq; exasperant, nempè quæ acres sunt, & mordaces: quinetiam sicut sisienti dulcis aqua remedio est: ita ceteræ acerbiorem sitim relinquunt: tum etiam aqua intercutem laborantibus aduersissimum est, & poculum, & lauacrum aquæ dulcis: salsarum uerò ac nitrosarum: & sulphurosarum, bituminosarumq; omnium sanè perutile.

Aqua dul. sisiēti remed. est.

Quibus profectò uerbis manifestò depræhenditur, aquas istas minerales si non actu, uel in quantum aquæ, non sunt calidæ, & siccæ, tales tamen sunt uirtute, & potentia, rationeq; suorum mineralium secum commistorum, & transitus super ipsis.

Cum tamen hæc aqua ferrea à dominio sit, dubitandi occasio remanet: quare naturam, ac ferri temperaturam non insequatur: quæ quidem (ut omnes authores attestantur, & præsertim auerrois) frigida, & sicca, magisq; sicca, quàm frigida est.

Dub. nat. aquæ villicæ.

V. col. cap. ix. Ferri naturaꝫ.

Sed dicendum calidam & siccam esse, cum ratione sulphuris, tum etiam ratione aluminis: & licet in ea dominetur ferrum, quo frigida, & sicca deberet esse: nihilò minus eius frigiditas à caliditate sulphuris, ignis, & aluminis, necnō ab aliqua etiam caliditate in ferro existente, pro maiori parte superatur: siccitasq; utrorumq; conseruatur. Quare per accidens corpus refrigerare uidetur,

Solutio quest.

postquam silicet actualem illam caliditatem dimiserit: uel humores calidos purgauerit.

Istis modò sic præmissis, quum ex potu, & lauacro huius aquæ, omnes qui ea utuntur, mirabiles effectus quotidiè consequi uideantur: de utroq; dicendum est.

De lauacro huius aquæ.

Quantum igitur ad lauacrum attinet, sciendum quòd uniuersum corpus, uel aliqua eius particula in hac aqua per multos dies utilissimè balneari potest: doctoresq; recentiores, & qui quotidiè ea utuntur, pro aliqua præter naturam affectione remouenda consulere solent: ut per spaciũ xxv. dierum adminus, & xxx. ad summùm in ea unusquisquè balneetur.

Per quot dies quis balneari debeat.

Ego tamen credo minimè necessarium esse, ut huiusmodi dierum unmerus adunguem, & in omnibus equaliter obseruetur. Est enim aliquando morbus adeò debilis, ac eius causa facilis resoluctionis, quòd in minori admodùm tempore aboleri potest. Sicuti aliquando adeò magnus, pertinaxq;, ut non solum per spacium xxx. dierum, ea quisq; uti debeat: sed neq; satis est nonnunquàm per lx. & ultra: quemadmodum .n. morbi omnes eiusdem magnitudinis, atq; paruitatis non sunt, neq; præcisè ab eadem causa, eiusdemq; quantitatis dependent: ita præsidium omnibus equale esse non potest: non solum quantum ad potentiam, & uirtutem, sed etiam quantum ad tempus quo quisq; eo uti debet. quemadmodum .n. ab ipsa natura cuiuscunq; generis morbi diuersis temporib. terminantur: sic credendum est à causis naturalibus fieri.

De frequen. huius lauacri.

Lauacrum igitur huius aquæ (iudicio meo) quantum ad eius frequentiam attinet, non habet aliquod determinatum tempus, neq; illud habere potest. quare malè opinantur,

qui tanquàm uno calopodio omnes calciantes, eundem dierum numerum, ac lauacri modum imponunt. Vidi equidẽ multos in uario dierum numero ex uſu huius balnei ſanitati reſtitutos: ex multiſq; morbis conualuiſſe.

De temp. huius lauacri.

Non eſt igitur dare determinatum huius lauacri tempus: ut plurimùm tamen in ſpacio xxx. dierum ſolet ſuam operationem perficere: qui quidem terminus omnibus alijs terminis hodiè comunior eſt: & hæc de lauacro uniuerſali dicta ſufficiant.

Quantũ uerò ad particulare, ſicut omnes homines non ſunt eiuſdem temperaturæ, ætatis, et ſexus: ita neq; omnes equaliter huius medicatæ aquæ uim ſufferre ualent. Aliqui enim per meditatem horæ, nonnulli per integram horã, & quidam per duas horas, & ultra, eam facillimè quolibet die ſufferre ualentes ſunt: & ego uidi nonnullos, qui licet aqua iſta fortè non tranſcendat primum caliditatis gradũ: neq; aliquam aliam moleſtam qualitatem in ſe contineat: minimè in ea etiam per dimidium horæ permanere potuerunt. Alios uerò in ea per quatuor, uel quinq; horas, & ultra ſine aliqua moleſtia commoratos eſſe.

Hodierna cõ.

Hodiè tamen certis quibuſdam gradibus obſeruatis in omnibus affectionibus, corporib. ætatibus, temperaturis, & ſexibus ea utimur: ſepiuſq; paulatim omnes ei aſſueſcimus: & antequàm ipſis imponamus, ut per horam ea utantur: iubemus imprimis, ut per tertiam, uel quartam partem horæ, deindè uerò per medietatem, uel per duas partes ex tribus ipſius horæ ei aſſueſcant: ſecundũq; infirmi tollerantiam, affectioniſq; indigentiam, ac lauacri effectum, ſuper maiori temporis interuallo audemus, & ſic bene omnia ſuccedere uidentur.

Quantum uerò ad temperaturas, omnes ea tutissimè uti possunt, tutius tamen ea utuntur, imprimis biliosæ, deinde sanguineæ, tertio loco melancolicæ, postremòq; pituitosæ: licet enim aqua ista quantum ad qualitates actiuas actu, & potentia calida, quantum uerò ad passiuas actu humida, potentia uerò sicca sit: & ratione caliditatis actualis, & potentialis, atq; siccitatis uirtualis, biliosis competere non uideatur, nisi pro ut huiusmodi temperaturam conseruare posset: quum à similibus id fieri soleat: nihilominus conuenit etiam, quum in aliquo corpore bilioso bilis magisquàm sit ex usu multiplicata fuerit, ipsam per halitum digerendo, ac emissacula totius circunferentiæ corporis resoluendo. Aperit enim caliditate sua totius cutis poros, copiosèq; sudorem prouocat: suaq; siccitate uirtuali confortat. Neq; eius caliditas actualis, uel potentialis tanta est: ut bilis feruorem augerere possit, sed potius ipsum lenit, non solum propter suam temperiem, sed etiam propter suam actualem humiditatem: quæ quidem, & eius caliditatem actualem, uirtualemq; siccitatem quam ex suis mineralibus sortita est, hebetat: ac minuit.

Sanguine etiam præditis non aduersatur, in huiuscemodi enim temperaturis sepissimè multæ tenues superfluitates facilè multiplicantur: quarum resoluctio aliquando ex obstrutione meatuum, & uasorum difficilis redditur: quare quum ex huius aquæ lauacro aperiantur, nulli dubium esse potest, quin ipsis summoperè prodesse non possit. & licet hæc aqua actu calida sit, (sicut diximus etiam supra) eius tamen caliditas non est tanta: ut sanguinem, aut sanguine plenos afficere possit: neq; ex eius uirtuali siccitate, aliquod incommodum eis superuenire

potest,

potest, sicut experientia facilè in omnibus comprobatur: necnon ratione persuaderi potest. Si enim posset ipsis aliquo pacto nocumentum inferre: vel hoc esset ratione suæ vniuersalis essentiæ, vel suarum qualitatum. Quòd autem substantia huius aquæ non possit aliquod incommodum eis inferre, quum aliqua mala affectione affecti sunt, quibus ratione aliarum conditionum competat, vtilisq; iudicetur si eius virtus artificiosè non impediatur: neminem credo posse dubitare. Quotidie enim in ipsis ea utimur, indèque non mediocres vtilitates omnes sortiuntur: neq; aliquod quantumcunq; leue damnum incurrunt.

Sanguine præditis ratione qualitatum minimè contrariari.

Nequè etiam ratione suarum qualitatum eis contrariatur. Si enim illis aduersaretur, hoc maximè ex aliqua manifesta lesione comprobaretur: non potest autem id fieri, quum omnibus vtilis liquidò appareat. Sequitur igitur vt neminem ledat, nulliquè temperaturæ sanguineæ inimica sit.

Quòd melancholicis cōpe.

Nequè eius caliditas, & siccitas, tanta est, vt si moderatè, & pro vt prudenti Medico videbitur ea vtantur: possit eis aliquo pacto nocumentum inferre: immò sepissimè ipsis sūmopere eam conferre manifestissimè vidimus.

Quod etiam melancholicis tutò exhiberi possit, quum ea indigent, facilè persuaderi potest. Licet enim frigidi, & sicci sint, aqua verò ista actu calida, & humida sit, eis tamen ea indigentibus pro aliqua præter naturam affectione remouenda, etiam quòd ab ipsa melancholia ortum habeat conferre potest, neq; siccitas eius potentialis adeò magna est: vt in eis timenda veniat.

Quòd pituitosis conueniat.

Pituitosis verò absq; dubio conuenit, præsertimq; iis qui tenui pituita repleti apparent: ipsam enim per sudo-

rem resoluit, & sua actuali caliditate, atquè potentia li siccitate omnia membra naturalia roborat: & si in aliquo membro resideat pituita, sitquè aliquantisper, crassa eam dissoluit, attenuat, ac tandem per poros resoluit.

Omnibus igitur temperaturis huius aquæ lauacrum si à prudenti Medico rectè consulatur vtile est.

In omni ætate conuenire.

Aetatibus præterea omnibus inseruire potest, sed iuuenibus, ac consistentibus, primisq; senibus, commodius est. Pueri uerò, ac vltimi senes, non ita facilè eum sufferre possunt: licet & isti aliquando eo in varijs morborum generibus utiliter vtantur.

In omni sexu conuenire.

In omni præterea sexu commodè operatur. Tam enim viri quàm mulieres ex usu eius à varijs, ac diuersis affectionibus facilè liberantur: & hæc de lauacro dicta sufficiant.

De potu huius aquæ.

Quantum verò ad potum huius aquæ attinet, hodierna consuetudo talis est: quòd quum corpora consilio prudentis Medici parata fuerint, humorumq; copia purgata, ut. s. facilior sit eius transitus: solet hæc aqua in mane oriente Sole, aliquando in maiori, aliquando verò in minori quantitate bibi. Ego tamen ut plurimùm in corporibus adultis cuiuscunq; sexus fuerint, solitus sum exhibere quantitatem iij. librarum cum dimidia, vel iiij. & aliquando usq; ad vi. vel viij. vel x. ascendidi, pro ut citius, aut tardius ab ipsis digeritur, faciliusq; suam operationem complet.

Quantitas huius aquæ exibenda.

Inueniuntur. n. nonnulla corpora, quæ quidem adeò facilè ex ea soluuntur, vel in eis tam promptè operatur: aut per viam sudoris, vel lotij, uel ventris inferioris, ut quantitas

iij. librarum, vel iiii. ad summum, sufficiens sit. Sicut aliqua alia sunt, quæ adeò difficilis soluctionis sunt, rationæ suæ temperaturæ, aut ætatis, aut sexus, aut humorum in eis contentorum, aut alterius impedimenti: ut ex illa modica quantitate minimè soluantur, neq; aqua illa suam operationem aliqua via perficere ualet. Quare in iis ad hoc ut sanitatem ex ea consequantur maiori indigemus quantitate.

Et licet nonnulli opinentur, quòd ex maiori quantitate melior, et commodior operatio prosequatur: nihilhominus istorum opinionem non laudo, licet enim in maiori quanto maior sit virtus (ut testatur philosophus) hic tamen non debet tantumodo aquæ virtus considerari, sed & ipsius corporis patientis. Si enim maior quantitas quàm ea ferre possit: digerereq; valeat, bibatur, suffocabitur quidem, neq; aliquam eius operationem, perfici et quare. Quum medicina non agat in corpus, nisi virtus agat in ipsam, nulli dubium quòd ex illa nimia, ac superflua quantitate nihil boni sperandum est. Et hoc peragentes sunt veluti, qui in manu pueri magnum ensem ponunt: qui quidem dum ab eius magnitudine & grauitate superatur, nihil illo commodè operari potest. Error quorũdam.

Debet igitur huius aquæ ea quantitas solum bibi, quæ facilè, commodè, ac utiliter operari possit. Ea quæ est (ut mihi videtur) à iii. libris usq; ad xii. & pro ut etiam uidebitur prudenti medicò rectè consulenti. Quantitas huius aquæ bib.

Sed dubitabit aliquis nunquid? semper necessarium sit ante huius aquæ potum corpora purgare, medicina silicet solutiua, aut saltem lenitiua. Si purg. præcedere deb. huius aquæ potũ

Solutio

Cui quidem quæsito breuiter respondendo dicerẽ, quòd si corpus sit valdè repletum, tutius est illud euacuare, vel aliquo pharmaco solutiuo, vel saltem leniente: vt .s. aqua facilius, commodiusq; per vniuersas corporis particulas pertranseat, & tortiones, aliosq; dolores non inferat: aut valentes obstructiones secum multitudinem humorum, & præsertim crassorum ducente minimè moliatur: lotij ve descensum impediat: in uenisq; cum sanguine commisceatur: aut in intestinis, vel ventre inferiori, aut etiam medio resideat: indèq; postmodùm multa, ac diuersa incommoda corpori subsequantur: & præsertim putredines, febres, & alia huiuscemodi.

Errorѓ quorũdam.

Si verò corpus non fuerit valdè repletum, & parcius viuat, quotidièq; suas superfluitates reddat, facilè soluatur, neq; humoribus crassis, & viscosis refertum sit: satis quidem erit, vt ante huius aquæ haustum medicina lenitiua corpus mundificetur: vt .s. vias communes mundas apertasq; inueniat: et melius, ac cõmodius id quod remanet educere possit: & ad alia longiquiora loca penetrare.

Vidi etiam nonnullos, qui sine aliqua quantunq; minima purgatione aquam istam in potu sumpserunt: & tamen nihil mali indè perpessi sunt. Ego tamen credo, quòd si corpus non sit saltem naturaliter vacuum à muluitudine superfluitatum, quòd omninò periculosum sit eam bibere. Experientia enim facilè cognoscitur, quod pleriq; eorum, qui eam ingerunt, nulla præmissa euacuatione in multas incommoditates incurrere solent: & ego nonnullos vidi, vix mortis periculum euasisse. Quare tutius quidem est, corpus prius aliqua medicina solutiua, vel saltem lenitiua, secundũ quòd videbitur prudenti medico euacuare: &

licet

licet medicinæ lenitiuæ, ac solutiuæ etiam, sine alia priori ventris soluctione exhibeantur: quare aliquibus fortè videbitur, vt etiam hæc aqua similimodo exhiberi possit. nihilòminus non est par ratio de vno, quæ de altero est. Medicinæ enim soluentes in modica exhibentur quantitate, & uim humores ad uias communes attrahendi habent ut indè postea à natura extra corpus expellantur: nequè etiam regulariter propinantur, nisi præparatis humorib. & reseratis uijs per quas pertransire debent. Aqua uerò ista (ut dictum est etiam supra) in satis magna quantitate exhiberi solet: neq; in ea uirtus humores attrahendi est, sed illos tantumodo educit, quos in uiis inuenit: qui si multi sunt, & crassi, dum uelociter, & impetu quodam mouentur: solent potius obstruere uias, & eorum euacuationem prohibere: uel saltem difficiliorem reddere: & non nunquam etiam diuersa symptomata, & ea quidem satis molesta excitare. Melius est igitur ante huius aquæ potum corpus à superabundantibus humoribus mundificare: uiasquè per quas pertransire debent aperire: quicquid faciant aliqui suæ, aut alienæ uitæ nimis liberales.

Quos humores ducat hæc aqua.

Debet præterea hæc aqua actu calida bibi, nullo autem pacto frigida, neq; tepida. Sic enim felicius operatur; uentriculoq; commodior est, & licet aliqui artificiosè eam calidiorem, quàm ex sui natura sit, efficiant, in duplici uase eam calefaciendo: ego tamen magis laudo, ut sua naturalis caliditas, quæ satis temperata est, non corrumpatur: neq; aliquo modo alteretur. Quum tamen omnes, & præsertim absentes eam illa sua natiua caliditate habere non possint: curabunt illi pro posse, ut ab ea dum ipsam in duplici uase calefacient, minus quàm possibile sit, disce-

Quomodo hæc aqua sit bibenda.

dat. Verisimile namq; est, sic magis secundum suam propriam naturam operari. Sed quoniam aliquando nauseam, & uomitum inducit, ac in ventriculo frigidiori exhibetur: tunc laudo, ut calidior fiat, vel in ea aliquòd aromaticũ apponatur: vel inmediatè ante eius potum, uel etiam post assumatur: ut est cinamomum, gariophilus, nux muscata, macis, zinziber, galanga, & alia huiusmodi, & hæc præsertim probo ubi flatus, & eructuationes excitet. Nonnulli etiam in corporib' imbecillioribus, & ualdè delicatis, & in his qui huiusmodi aquas medicamentosas abhorrent: solent ei commiscere saccharum, vel iuleb, uel mel rosaceum, uel violaceum, creduntq; si ei commisceatur saccharum crassum, seù rubeum, vel etiam manna, ut reddatur magis ventris laxatiua: quòd quidem ab hodierna experientia confirmari videtur. Sicut hoc idem etiam confirmatur, si ei adiungatur aliqua salis communis quantitas: quæ tamen tanta sit, ut sũmenti molesta non appareat.

Quæ summi possint cũ hac aqua.

Multa posse cõmisceri cũ hac aqua,

Possunt præterea cum ista aqua multa alia commisceri uel in ea decoqui: quæ quum multa sint, multipliciterq; variari possint: particularem de ipsis considerationem prudenti medico relinquemus.

Hanc aquam cõmisceri posse cũ aqua alterius Bal.

Sunt etiam nonnulli, qui eam aquæ alterius balnei commiscent: & præsertim in patria mea. vbi aquæ salsæ balnei Montiscatini in agro excellentiss. Ducis Florentiæ positi, nonnunquàm commiscetur: & sic felicius operatur. Quem quidem modum quum ab experientia, & ratione minimè dissonum videatur: non abhorreo: immò eam sæpissimè commiscui. Vno enim, & eodem die, ac in eodem etiam corpore exhibui ij. uel iij. ciatos aquæ balnei Montiscatini, post quos inmediatè dedi iii. vel iiii. aquæ villicæ:

& optimè operatæ ſunt : ſed hoc maximè fieri debet, in corporib' in quibus aqua Villica difficulter digeritur, per ſe ceſſũq; operatur : ac etiam ubi ſunt multæ cruditates, materiæq; pituoſæ, & craſſæ. Illa .n. aqua ratione ſalſedinis eas attenuat : naturamq; ad earum expulſionem ſtimulat: quare melius etiam educuntur.

Aliqui præterea hanc aquam bibunt, deambulando, alij verò in lecto iacendo, uel alio modo quieſcendo: et multi sũt qui melius eam digerunt leniter deambulando, nonnulli uerò in lecto iacendo, vel in talamo quieſcendo: non tamen dormiendo: experientia namq; cognitum fuit, ſomnum diurnum maximè contrarium eſſe iis qui eam bibunt.

Quomodo hæc aqua bibi ſoleat.

Rationabiliter tamen (ut mihi videtur) quũ maior pars operationum naturæ tamq; à prudenti iudice pro tribunal ſedente quieſcendo fiant : facilè credi poteſt, quòd melius quieſcendo, quàm deambulando, uel aliquid aliud agendo actuetur, digeratur, ac reſoluatur, ſuamq; operationem perficiat : licet hyp. dixerit, quòd quum volueris helleborum magis ducere corpus mouendum.

Quieſcendo bibenda eſt hæc aqua.

Quarta part. aphor. xv.

Quare quum hodiè experientia etiam brobari poſſit: uidelicet quòd utroq; modo utiliter bibi poſſit: iudicio conſulentis medici huius difficultatis ſolutionem relinquemus.

Quum præterea aliquando in nonnullis accidat: ut tota quantitas, uel aliqua eius pars in corpore retineatur: indèq; multam incommoda ſequi poſſint : in iſs ſolitus ſum ante cibi ſumptionem eius reſolutionẽ tentare aliquo cliſmate ex eadẽ aqua confecto, ſaccharo rubeo, oleo cõmuni ac aliis conſimilib' uel balano ex melle, & ſpecieb' hyere ſimplicis uel compoſitæ, parato: uel aliſs huiuſmodi ingeniis. Sũmere enim cibum uentre exiſtente hac aqua repleto error eſt.

Quæ peragenda ſunt, ſi commodè digeratur.

Regula igitur talis obseruetur uidelicet quod cibarium ali quòd non assummatur, donec tota, uel saltem maior pars eius, resoluta non sit: uel per sudorem, uel per lotium, uel per inferiorem uentrem, uel etiam per uomitum: solentq; communiter neotherici omnes in ijs in quib. per uiam uri næ maior pars eius resoluitur: talem regulam obseruare, ui delicet quòd qui eam bibunt, cibum non assummant, antequàm tota, uel maior pars eius per uiam illam resoluta fue rit: uel saltem lotium, ad sui primeuam rediderit naturam: hæc tamen regula neq; semper adunguem obseruari potest: neq; debet: satis namq; est, ad hoc ut cibari, nutririq; corpus commodè ualeat: ut tota aqua, uel saltem maior pars eius resoluta sit: & quæ remanet, aliquam grauedinem, aut dolorem, aut aliquam aliam molestiam non inferat: neq; semper (ut nonnulli opinantur) opus est expectare lotij reditum ad suum naturalem colorem, suamq; naturalem substantiam. Aliquando enim ab alijs causis hæc impediri possunt. Quum igitur illi, qui eam potauerint, per aliquam iam dictarum uiarum non purgauerint: possunt (iudicio meo) præmisso iam dicto clisteri, uel balano, cibum summere: illæ tamen sit tenuis, facilisquè concoctionis: & recordor me bis per duos dies continuos ex hac aqua quinq;, aut sex ciatos sumpsisse, & ex uentriculi imbecillitate non potuisse aliquo modo eam digerere: neq; per uiam secessus, aut lotij, aut sudoris, purgare, seù resoluere: nihil tamen ferè detrimenti perpessus fui, comediq; singulo die, parcius tamen: & sic maior pars eius absq; aliquo corporis nocumento insensibiliter resoluta fuit: abstinui tamen ab ulteriori eius potu, sicut alios abstinere moneo: qui experientia, aut ratione eam non posse

Error communis.

digerere

digerere cognouerint. Cauitates enim, ac venas corporis hac aqua replere: non est tutum.

Per quot dies hæc aqua bibi soleat.

Licet præterea hæc aqua per multos dies bibi possit: ab ijs qui eam commodè digerunt, & expurgant: consuetudo tamen est, quòd per viij. uel x. dies bibatur: idquè vel aliqua dierum intermissione, vel sine, secundum silicet eius operationem, vel infirmi tollerantiam, uel morbi indigentiam: vel pro ut etiam uidebitur Medico consulenti: neq; (iudicio meo) inconueniens est: pluries in anno eam bibere: laudo tamen, ut aliqui interponantur diès: vt natura eo interposito tempore validior fiat: meliusq; postmodùm ipsam actuare possit.

Hæc aqua omni tempore bibi potest.

Quo tempore potissimùm hæc aqua bibi debeat.

Amplius licet hæc aqua omni tempore (iudicio meo) bibi possit, alterando tamen aerem, & viuendi modum, vt uidebitur expedire: & ipsa affectio curanda postulabit: vere tamen, & autumno felicius operatur. Et ego quidem solitus sum eam exhibere à principio Maij, usq; in finem Iunij: & à medietate Augusti, usq; ad medietatem Septembris: alterando tamen dierum numerum, secundum quòd temporum constitutiones à natura calidiores, aut frigidiores euadunt regula tamen omnibns obseruanda mihi videtur, uidelicet quòd iuxtà præceptum Hypocratis, & Galeni, in temporibus summè calidis, aut summè frigidis, ab ea vnusquisq; se abstineat. & licet opinio cuiusdam fuerit: quòd temporibus summè calidis melior sit: feliciusq; etiam operetur: nihilominus ista sua opinio non videtur aliquo pacto consona, neq; rationi, neq; experientiæ, neq; autoritati clarissimorum virorum. Temporibus enim illis corpora imbecilliora sunt: difficillimeq; medicationes ferunt: & omnes doctores illis temporibus

v. part. aphor. apho. v.

Falsa opinio.

Error quorũdam.

ſilentium imponunt. Quare malè faciunt (iudicio meo) moderni quidam Medici, dum in hac re infirmis potius obſequuntur, quàm experientiæ, rationi, & autoritati innitantur: contra quos iam meritò plorant aquæ iſtæ verè ſacratæ, et diuinæ: quum ſuarum optimarũ virtutum perſepè ab ijs iſto modo minuantur, & barbitonſoris officiũ potius quàm prudentis Medici agere videantur: qui profectò nulla habita ratione tẽporis, aut alterius rei ſiniſtræ, ſed lucri tantũmodo intentus, cuilibet ſibi offerenti barbã tondit.

Regimen ſex rerum non naturalium.

Cibaria optimi ſucci, paucarumq; ſuperfluitatum eſſe debent: potus verò uini albi, uel flaui, uel etiam uermiculi, modicæ vinoſitatis, maturi, & parùm aſtringentis. parcior ſit cœna ipſo prandio, ut in mane uenter ſit inanitus, ſuperfluitatibuſq; vacuus: ac totius corporis ſuperfluitates ſi non quotidiè, alternis ſaltem diebus reddantur. Caueant à coitu, præſertim ſuperfluo, qui eam bibunt: ab animi accidentibus, curis, vigilijs, ſomno diurno, ac etiam nocturno ſuperfluo: abſtineantq; ab immoderato exercitio, ac immoderata quiete: utantur tamen exercitio, moderato, illo enim mali humores, atq; etiam vapores facilè reſoluuntur: calorq; naturalis excitatur: fortiorq; redditur.

Nunquid? huius aquæ vires res minuãtur, ſi alibi difera tur.

Sed quoniam à Lucenſibus meis, & ab eſternis magis perſepè dubitari ſolet: nunquid? huius aquæ uires minuantur, ſi alibi deferatur: poſsitq; adeò utiliter operari, ut in proprio loco clariſsimè operatur.

Solutio qſt.

Dicendum quòd abſq; dubio in ſua naturali ſede perfectior eſt: feliciuſq; ſuam operationem complet locus .n. naturalis, locatum in ſuo uero eſſe magis conſeruat: difficilèq; admodùm eſt, ut eius actualis caliditas quæ ex eius permutatione deperditur, & reſoluitur, aliquo artis

ingenio in eodem gradu præcisè, & abſq; alteratione in ea induci poſsit: immò ſepiſsimè ex ualida ignis actione maior in ea caliditas accenditur: vel ex eiuſdem diminuta operatione non fit adeò calida, ut commodè operari poſsit: multoties etiam nonnullæ ipſius qualitates, uel partes heterogeneæ, uel ex ignis actione, vel aæris alteratione reſoluuntur: & aliæ acquiruntur: quæ uel ſunt naturalibus contrariæ, uel ab intentione curantis valdè alienæ. In eo etiam loco, tempore ueris, & autumni, eſt aær adeò temperatus, gratus commodus utiliſq; pro felici eius operatione: ut difficilè ſit ſimilem adinuenire. Quare ſicut accidit de cibarijs, & potibus, videlicet quòd multi melius digeruntur, & concoquuntur in uno, quàm in altero loco: ſic credendum eſt de iſta aqua: videlicet quòd melius, commodiuſq; actuetur, digeratur & operetur in ſuo loco naturali, quàm ſi in alieno deferatur: præſertim ſi in eo ſit aær malus, ſanitatiq; contrarius, uel morbo curãdo ſimilis: quum tamen experientia cognitum fuerit, hanc aquam nõ nunquàm in multis Italiæ, Galliæ, Germaniæ, Hiſpaniæq; urbibus, fuiſſe delatam: multoſq; ibi à diuerſis morborum generibus liberaſſe: omninò credere dignum uidetur, in ea ſuarum uirtutum gradus conſeruari, licet uix credi poſſit, ut adunguem, uel ſaltem ut in proprio loco in ea conſeruentur: quum tamen ſua mineralia ſecum ducat, ſemperquè ferrea, aluminoſaq; ſit: neq; iſta ex eius permutatione (iudicio meo) minuantur: non debet uideri mirum ſi ſecundum illorũ uirtutes operetur: caliditas uerò actualis à prudenti, et experto, facilè ſi in duplici uaſe caleſiat in ea induci poteſt: & ſi benè os uaſis claudatur, eius uires minimè reſoluentur, licet fortè aliquando minuantur.

Magis tamen laudo : ut exceptis quibusdam, omnes alij pro posse illhuc accedere conentur : ubi profectò omnes commoditates, quæ pro usu huiusmodi balnei requiruntur facillimè inueniuntur : & adeò benè omnia succedere uidentur : ut nullus ferè sit, qui non lætus, non confirmatus, aut uoti compos, et (ut sic dicam) planè contentus discedat.

Illis verò hoc minimè laudo : doleo tamen (& sit cum eorum uenia dictum) ut ipsi in causa sint. Dum enim ibi commorantur, & hoc balneo utuntur : adeò licentiosè, lautè, splendidèq; uitam ducunt : uarijsq; cibarijs, & fructibus uescuntur : uinisq; potentibus utuntur : ut mirùm profectò sit, quum eorum aliquis ab aliqua affectione liberatus indè discedit. Non solum enim in cibo, & potu, delinquunt, sed in omnibus alijs salutaribus medicinæ præceptis : qui quidem si fortè huius aquæ tanta commoditate carerent, uel magis sanitati studerent : absq; dubio regulas medicorum exactius obseruarent.

Postquàm igitur sic assueti sunt, ego magis laudo, ut ipsi in aliqua ciuitate, uel potius in aliquo rure, ubi salubrior sit aær, & ut iam nonnulli eorum agere ceperunt : ea utantur. Ibi etenim uitam illam consuetudinariam, & malam ducere noncogentur : omnesq; suas commoditates melius frui poterunt. Nihil enim aliud ipsos ad huismodi uitæ intemperantiam ducit : nisi consuetudo quædam mala, quæ in dies ex eorum incuria adeò inualuit : ut iam non solum ipsismet, sed & omnibus alijs repræhensibilis, ualdèq; inutilis quotidiè magis appareat.

Nunquid? ex hac aqua ducciæ fieri possint.

Dubitatur præterea à nonnullis, nunquid? ex aqua huius balnei ducciæ pro remouendis quibusdam capitis morbis fieri possint.

Quibus quidem breuiter respondendo dicerem, quòd sic. ratione .n. et experientia, id facilè persuaderi potest: immò persepè miratus sum, quòd nullus usq; ad hæc tempora huiusmodi aquam in multis capitis affectionibus calidis, & humidis remouendis non accomodauerit: summopereq; eam non commendauerit. Ratione enim suæ temperatæ caliditatis, cutis poros aperiendo, resoluctionem multorum humorum tenuium, & aliquantisper calidorū auxiliari potest: rationeq; suæ potentialis siccitatis multas capitis humiditates, & præsertim tenues exiccare: cerebrumq; confortare, atq; roborare ualet: & ego nonnullos cognoui, qui absq; consilio alicuius medici, sed à quadam naturali ratione, uel experientia tantumodo ducti, hanc aquam, quum ab aliqua mala temperatura calida, uel calida, & humida, & nonnunquàm cum consimili materia in ipso capite contenta molestarentur: super capitis commissuram coronalem recepisse: indeq; maximum iuuamentū consequutos fuisse: & profectò nulla in ea qualitas est, qua aliquis dubitare posit, quin pro duccia etiam utilis esse non possit: ubi silicet vel ratione suarum qualitatū actualium, uel potentialium manifestè competere uideatur. Quare quum facilè admodùm sit, nonnullas duccias ibi parare, ego quidem summoperè laudarem, quòd omninò Senatus Lucensis eas fieri curaret. Ex eis enim non solum Lucenses omnes, sed & externorum multi maximas utilitates, atq; commoditates consequerentur. Et licet usq; ad hæc tempora huiuscemodi duccijs minimè usi fuerimus, id tamen euenisse credendum est, quia usq; adhuc paratas non habuimus: & profectò si ibi fuissent absq; dubio à multis iam non mediocriter commendatas haberemus. Si Solutio.

igitur ab ijs, quorum autoritate fieri poſſunt, eas (ut ſpero) fieri curabitur: tanto magis huius aquæ vires in communem hominum utilitatem compertas, ſed magis commendatas habebimus: & hæc de iſto quæſito curſim dicta ſint.

Operationes huius aquæ.

Quantum uerò ad operationes huius aquæ attinet: Sciendum quòd tam in potu, quàm extrinſecus applicita, ratione ſuarum qualitatum actualium, atq; potentialium, omnibus ventriculi intemperaturis, conferre poteſt: quæ quidem (ut ait Gal.) viij. ſunt: quatuor quidem ſimplices, totidem uerò compoſitæ: quæ profectò creantur (ut docet ipſemet Gal.) modò ab ijs, quæ intro ſummuntur modò ab ijs quæ foris incidunt.

Pri. de ſanita. tuend.
II. de temp.
VII. de morb. cur.

Et ab ijſq; in corpus ſummuntur fiunt: quum in cibo, vel potione, qua quis utitur, uis quæpiam medicinalis eſt inmiſta: ex earum genere, quæ uel calefaciunt, uel refrigerant, uel ſiccat, alia uè quapiam connexione harum qualitatum afficiunt.

Ab ijs quæ foris incidunt, vel ambientis nos aæris uitio, quum is immodicè calefacit, aut refrigerat, aut ſiccat, aut humectat, aut copula quauis harum qualitatum afficit: uel aquæ qua lauerimus, uel unctione, qua uncti ſimus, uel deniquè alterius cuiuſdam, quòd quum foris ventriculo ad hæſerit: aut calſaciendi immodicè hunc, aut refrigerandi, aut ſiccandi, aut humectandi uim habuit.

VII. de morb. cur.

Quum igitur (ut ait Gal.) unaquæq; animalis particula propriam actionem ædat, quæ tantum ab aliarum actionibus differt, quantum ipſa particula ab alijs, quæ illas edunt, eſt diuerſa: Differt uerò ab alijs particula quæquè eo quòd calidior, uel frigidior, uel ſiccior, uel humidior

sit, aut quòd binis horum quibuslibet, sit affecta.

Si quis tueri actionem voluerit hic temperamentum earum custodiat oportet: custodiet autem si id, quod ad calidius est conuersum, refrigerabit: quod ad frigidius inclinatum est, calefaciet. Pari modo, si quod ad siccius est alteratum, humectabit: & quod ad humidius est versum, siccabit.

Quid peragẽdum pro conseruatione actionis memb.

Rursus quoquè si siccabit pariter, ac calefaciet: quod humidum est redditum, & frigidum. Siccabit pariter, & refrigerabit: quod humidius simul, & calidius euasit: & in reliquis duabus coniugationibus ad portionem. Semper enim pro eo quòd exuperat inducendum eo vsq; contrarium est: quo ad particulam in symetriam, & naturalem habitum vindicaueris.

Sciendum tamen quòd ubi validè in ambabus qualitatibus inmutata quæuis particula est, omnem eius actionem perire: nec facilè, quod sic est affectum, ad suam naturam reuerti posse: ubi verò altera tantum qualitas plusculum inmutata est, reliquarum aliqua mediocriter se habet: vtiq; qui ita est affectus, sanari potest.

Quando perit omnis actio membri.

Istis sic præmissis, quum (vt diximus) viij. sint ventriculi differentiæ: viii. nimirum erunt, & medendi rationes: quarum una (quo medentis consilia diriguntur) curationis meta est, ipsius similaris corporis alteratio: quandoquidem etiam ipsæ ex intemperie, & naturalis temperamenti alteratione est ortus: at quæ membratim medicatio agitur: ex his duobus conficitur: nempè materiæ copia, & huius congruo usu.

Vẽtriculi differentiæ.

Videndum est igitur quomodo hæc aqua omnibus ventriculi intemperaturis (vt dictum est) conueniat. Et bre

uiter dicendum quòd propter suam actualem, & uirtualem caliditatem frigidæ intemperiei conferre poteſt: non ſolum ſi ex ea debita quantitas bibatur: Sed etiam ſi ea quis pro lauacro utatur: præſertim ſi laborans à refrigerantibus abſtineat: & (vt docet Gal.) utatur vino ueteri, ex eorum genere, quæ valdè calfaciunt omni ratione calfacto: tum nutrimento quòd calfaciendi vim habeat, cum magna piperis quantitate, & alijs huiuſmodi.

Vij. de morbis cur.

Eſt tamen animaduertendum, quòd ſi iſta frigiditas non ſit multùm valida, neq; à valentibus cauſis excitata, ac etiam conſeruata, opus non eſſe regimine adeò calefaciente: ſatis.n.eſt, vt ſit tale, quod gradui malæ temperaturæ contrarietur: ipſamq; vel remouere, uel ſaltem lenire poſsit: ſemperq; remouenda cauſa eſt, ad hoc ut ritè curari valeat.

Quare calidæ intemperiei couferat.

Calidæ verò intemperiei conferre poteſt, & præſertim intenſæ, ratione ſuæ diminutæ, ac ſatis refractæ caliditatis: quæ quidem reſpectu intenſioris caliditatis ei contrariatur: vel ei conferre poterit, tam intus, quàm extra, aperiendo meatus per quos poſtea ingrediatur aær frigidus, uel aliud refrigerans, uel tranſpiret caliditas.

VII. de morbis cur.

Licet Gal. glorietur uno die, vel potius hora, quoſdam à ventriculi imbecillitate à calore ſilicet cauſata, frigida potione curaſſe: quorum alijs. Non aquam modò dedit fontanam recentem, ſed etiam quæ uiue eſſet refrigerata: ueluti Romæ præparare ſolent, calefaciens ſilicet prius, quam ipſi biſcoctam appellant.

Cibos præterea ad eundem modum refrigeratos identidem permiſit: Sed & frigidæ facultatis fructus ſimiliter refrigerans: iſdem dedit: & alia id genus multa: in

quibus

quibus ſibi propoſuit refrigerationem: ſicut ab iis, qui huiuſmodi aqua utiliter uti voluerint, in tali iam dicta uentriculi intemperatura faciendum eſt: quæ omnium uentriculi intemperaturarum facillimè curatur.

Humidæ præterea intemperiei, hæc aqua ratione ſuæ potentialis ſiccitatis, & caliditatis ſuorum mineralium aduerſatur. Si tamen humiditas multa fuerit, quum huius aquæ ſiccitas ex ſe multum valida non ſit: ſed refracta ab actuali humiditate aquæ elementaris non poterit eam ſuperare: neq; ſimiliter eius caliditas ualdè potens eſt, cum à naturali frigiditate ipſius aquæ reddatur imbecillior. Valet igitur in modica, aut non ualdè magna ventriculi humiditate, præſertim ſi continuè non foueatur ab eadem cauſa, quæ eam excitauit: omneq; conſilium curationis (ut docet Galen.) ad ſiccandum dirigatur: denturq; iís tum cibi, qui natura ſint ſicci, ac probè cocti, tum prorſus exiguus potus, præſertim frigidæ, uel alterius rei humidæ, iniungaturquè eis ut omnibus aſtringentibus utantur.

Quare humidæ intemperiei aduerſetur.

vij. de morb. cur.

In mala etiam temperatura ſicca, hæc aqua ratione ſuæ actualis humiditatis, & ſuæ ferè temperatæ caliditatis laudatur: & licet ratione ſuorum mineralium, ſit virtualiter ſicca, ea tamen ſuccitas non eſt tanta, ut omninò ſuam humiditatem corrumpat. Quare quum in uentriculo, ſi ex ea conueniens bibatur quantitas, paruam moram contrahat: habet potius virtutem humectandi propter ſuam actualem humiditatem, quàm exiccandi. Siccitas enim ſua, quum (ut dixi) debilis ſit, ac ualdè refracta ab humiditate aquæ, non poteſt operari, nec manifeſtari, niſi in aliquo notabili temporis interuallo. Valet igitur hæc aqua intus,

In mala ventriculi tempe ratura ſicca laudatur.

vij. de morb. cur.

& extra, in mala ventriculi temperatura sicca, non tamen adeo valida, ut simillimum habitum efficiat ijs, qui marasmo, idest senili ariditate macrescunt: qui quidem habitus (ut refert Gal.) fit, quum inter initia exiguam intemperiem ex siccitate, quæ madefieri postulet, qui eam curandam suscipiunt, in potu exhibent absinthium, tum amaros asparagos, & bulbos, malaq; cotonea, & cæstiana, & punica, in cibum exhibent: post quoq; ubi uenter nihil continet, etiam rhois succum eos bibere cogunt, tum quæ exiccant extrinsecus imponunt: & sic paulò minus omnis madoris expertes, reddunt: quos omnes Gal. sanat omni ratione humectans.

vij. de morb. cur.

Est prætera notandum (ut ait Gal.) quòd alteratio sicca ventriculi egrius curatur quàm calida, & frigida quòd imbecilli (ut sic dicam) magis materiali qualitate eius curatio perficitur: tempus verò curationis in sicca intemperie multo amplius est, quàm in humida: quippè quod senium insanis est, id sicca intemperies est in ægris: itaq; etiam insanabilis est, ubi solida similiarium partium substantia reddita est siccior.

Nam est, & altera siccitas utiq; cum ea, quorum substantia ex humore concreto constat, sicut caro, & adeps, sunt liquata.

Tertia verò siccitas est, quum propria humiditas, unde partes nutriuntur, omninò est absumpta, & ista continetur in omnibus animalis partibus, ceu ros quidam per eas sparsus.

Hanc igitur inserere particulis sine nutrimento non est: ideòq; difficillima est omnium eiusmodi affectuum curatio: non solum per huius aquæ potum seù lauacrum,

sed etiam per alia cuiuscunq; generis præsidia: & si aliquando curatur, cibis potius boni succi, quàm medicamentis curari potest: ab omnibus exiccantibus cauendo.

Diuersa etiam à iam dictis siccitatibus est ea, quæ in proprijs cuiusquè particulæ arterijs, venisq; consistit: quæ quidem ex sanguinis penuria prouenit: Quare non aqua ista, sed cibis, & potibus, ex quibus sanguinis quantitas gigni possit, retificando membra: quæ habent ipsum generare, quatenus opus sit, curari debet, & potest.

Est tamen notandum (ut ait Gal.) quod siccæ intemperies quæ in uentriculo consistunt, pessimæ sunt: & difficillimè corriguntur: multaq; sollicitudine indigent: immo (ut testatur idem Gal.) nunquàm ad perfectionem sanantur: nec in eum statum qui ante morbum fuit reuertuntur: & (ut vulgus ait) in talibus intemperantijs accidit, morbum ventriculum afflixisse: & in reliquam uitam imbecillum reddidisse: quippè senum ij. ventriculum obtinent, priusquàm consenuerint: quo fit ut facilè ex leuibus ledantur causis, perindè: ac senes, nec probè concoquere possint: quo euenit, ut etiam totum his corpus deterius se habeat, arescat, in marasumumq; transeat: quem facilè mors sequitur: præsertim si vehementer sit lesum. Quare non videbitur mirum, si etiam hac nostra aqua huiusmodi intemperies non facilè curentur. vij. de morb. cur.

Est tamen sciendũ quòd victus ratio eadem genere est, tum in hac supra dicta siccitate, tum in illa quæ solam eam humiditatem absumit, quæ solidas nutrit: præterea etiã in iij. quam supra memorauimus siccitate: facillima verò omnium sanatu iiij. est: in qua venæ succo sunt inanitæ: Victus ratio in inuent. siccitatibus. Quæ vētriculi siccitas facillimè curetur.

immò hic affectus, ut frigiditas, potius habitus curatur, quàm ut siccitas: vel (ut tutius loquar) frigiditatis respectus in hac siccitate exuperat periculumq; in ea vertitur: siccitas secundum locum obtinet, habetq; proindè sonationem, tum expromptam, tum cælerem: si quidem si biduo quis victus rationem his cautè exhibeat, modicè calfaciens, & tutò nutriens, statim in iij. pleniorem victum citra noxam admittunt: multoq; id magis in iiij. & v. atq; hoc sanè erat, quòd Hip. præcepit: quæ longo tempore extenuata corpora sunt, ea segniter reficere oportet: quæ breui breuius.

ij.apho.aph.7.

Siccitati succedere frigiditatem.

Scire autem licet, solidorum corporum siccitatibus, si perdurent, succedere necessario frigiditatem: quippe permanere siccitas per se non mutata oppositione, quæ ex calido, & frigido consistit non potest. Cæleriter enim ex nutriendi defectu refrigerantur partes: propterea silicet quòd ex calido succo sanguinis nutriuntur. & hæc de temperaturis simplicibus dicta sufficiant.

De ventriculi temperaturis compositis

In compositis verò laudatur hæc aqua. Si enim siccitati ventriculi copuletur frigiditas, quæ euidentes notas habeat, ceterum magna non sit: ita quòd ventriculus intemperatura sicca, & mediocriter frigida laboret: aqua ista poterit ritè administrari. Ratione enim suæ actualis humiditatis, & caliditatis facillimè huiusmodi intemperiem alterare poterit: neq; siccitas eius virtualis tanta est, ut ventriculi siccitatem augere possit: quum præsertim (ut diximus supra) in eo longam moram non contrahat: danda tamen opera est (ut docet Galen.) quòd non solum omnibus alijs ingenijs ventriculum humectes, sed etiam moderatè calfacias: minimè eis quæ humectant, ea quæ valenter

Vij. de morb. cur.

lenter

lenter calfaciunt adiungendo : quippè ijs uehementer siccandi vis subest.

Quantitas noxæ quid agere possit.

Iam verò quantitas noxæ in utraq; intemperie, ad materiæ inuentionem potest viam ostendere. Verbi gratia maximæ quidem siccitatis sanatio præscripta iam est : modicæ verò, adeò scrupulosa uictus ratione non indiget : faciliusquè ab ista aqua sanatur : quandoquidem nec vires ipsis funditus sunt collapsæ. Etenim nulla alia de causa difficilis redditur validæ siccitatis in corpore commoda curatio : quàm quòd ubi refici corpus postulat, nec cibus, se ipso calescere cum eo potest : sed eius quòd nutritur operam qua præparetur requirit, ipsum est imbecillum. Quum ergo id modicè siccum fuerit : propterea quòd vires non penitus conciderunt, uberius cibare licet : nec metus est ullus, ne à modo aberres. Ac ex potu huius aquæ, uel eius lauacro curationem sperare non possis : si tamen extrema siccitate, ac frigiditate laboret ventriculus, non solum hac aqua, sed neq; etiam quocunq; alio generosiori præsidio liberari poterit : neq; eam in huiusmodi extremis intemperaturis laudo. Omnium enim intemperaturarum compositarum ventriculi pessima est, frigida, & sicca, quare nil mirum si difficillimè corrigitur, multaq; sollicitudine indiget.

Extrema frigiditas, & siccitas curari nõ potest.

De temperatura valdè sicca & mediocriter frigida.

Si verò uentriculi intemperies sit valdè sicca, mediocriter verò frigida : poterit hæc aqua ratione suæ actualis humiditatis, & caliditatis (ut diximus) conferre : & licet in ea non sit tanta humiditas, ut ex totò valdè siccam intemperiem remouere possit : propter sua mineralia : nihilòminus potest eam minuere, sed facilius alterare : ac aliquando in totum remouere mediocrem frigiditatem ei

coniunctam, præsartim si uel ei admisceatur: vel alio modo quis utatur tantum calfacientis materiæ, quantum ventriculus ad frigidam intemperiem inclinauerit: id est si modicè refrigeratus fuerit, & ualdè exiccatus ea quæ modicè calfaciunt, ut est aqua ista, ac similia, valdè humectantibus adiungere licet.

De temperatura valdè sicca, & frigida.

At uerò si ventriculus summa siccitate, multaq; frigiditate laboret: sic ut fortius calfacere opus sit: aqua ista minimè sufficiens erit: neq; illis, qui isto modo sunt affecti, propinanda est. Omnium enim intemperaturarum grauissima hæc est: quo circa ad corrigendam quoq;, non solum ista aqua, sed omni alio quouis ingenio difficillimam esse, mltaq; sollicitudine egere, minimè ignorandum est.

De temperat. valdè sicca, & modicè cal.

Si verò multa siccitate, modica verò caliditate ventriculus sit affectus: aqua hæc non solum sua actuali humiditate, sed etiam aliqua frigiditate, qua ratione aquæ, & ferri participare diximus: conuenire videbitur. In reliquis verò intemperies hæc, ut sicca tantum curari debet: uini tamen uis, mellisq; copia, aliarumq; rerum valdè calefacientium, & exiccantium minuenda est: & non solum mellis copia minui debet: sed nullo modo degustandum esse iudico: vinum verò minimè antiquum sit, sed nouum, aut mediocre, aquaq; commistum.

De temperat. valdè calida, & mediocrit. humida.

Si verò in ventriculo exuperet intemperies calida, cui adiuncta sit humiditas mediocris, quum omnium intemperaturarum compositarum ventriculi facillimè curetur: poterit hac aqua sanari: vel saltem leniri. In ea enim (ut diximus) aliqua refrigerandi uis reperitur: rationeq; suæ temperiei extremæ caliditati se se opponere

poterit: neq; tanta est eius actualis caliditas, ut validam ventriculi caliditatem augere, seu conseruare possit. Respectu enim illius intensæ caliditatis (iudicio meo) frigida potius dici potest. Refrigerabit igitur, vel saltem intensam caliditatem leniet: rationeque suæ uirtualis siccitatis, illam mediocrem ventriculi humiditatem alterare poterit: præsertim si in eo longam moram contrahat: & ea quis longo tempore, aut in potu, aut pro lauacro, vel fomento utatur. Hanc uerò intemperiem minore metu, quàm si coniuncta esset siccitati, aqua frigida curauit Gal. quando silicet minimè ex ea vicinæ partes lædi poterant.

Nam in siccis affectibus (ut ipsæ ait) necesse est, non ea modo, quæ proxima sunt, sed etiam totum corpus gracilius reddi.

vij. de morb. cur.

Ventriculo autem ipso nondum siccato, nec totum attenuatum esse corpus potest: quare nec frigidæ potu lædi.

Sicubi verò adeò uehemens caloris intemperies uentrem occupet, ut usquè ad cor ipsum perueniat: febricitare hominem necesse est: quominùs mirum est, si eiusmodi intemperiem maius periculum insequitur: sanatio tamen genere eadem est. Ista tamen intemperies minimè hac aqua curari debet. Vbi enim febris est, & præsertim ualida, eam non laudo.

Si uerò in ventriculo calor coniunctus fuerit cum mediocri siccitate, poterit hæc aqua ratione suæ frigiditatis virtualis, & humiditatis actualis conferre: si tamen in alijs omne regimen ad frigidum, & humidum vergat. (Ait enim Galenus) quòd hæc intemperies eadem genere remedia poscit, cum ijs quæ valent ad supradictam

De temperat. calida, & mediocriter sicca

vij. de morb. cur.

intemperiem, ad quam silicet febris de necessitate sequebatur: ceterum non adeò securus est refrigerantium usus.

Vij. de morb. cur.
Quæ ventriculi intemperies facilè curentur

Et (ut habet idem Gal.) facillimè quidem ad curandum ventriculi alterationes sunt, quæ ex calido, & frigido consistunt: propterea quòd maximè actiuis qualitatibus corriguntur: & licet in ista aqua actiuæ hæ qualitates non sint multum validæ, magis tamen actiuæ sunt, quàm quæ passiuæ in ea sunt, secundum proportionem, in remouendoq; contrarias ventriculi alterationes non multum ualidas, & eis subiacentes potentiores sunt, quàm passiuæ.

vij. d mor. cu.
Quæ vētriculi alterationes egrius curēt.

Quare (ut ait ipsemet Gal.) ventriculi alterationes quæ in humido, siccoq; habentur, egrius curantur. Imbecillis. enim (& ut sic dicam) magis materialibus qualitatibus .i. non adeò actiuis, eorum curatio perficitur: potissimũq; quum humectandum esse requiritur, ac tempus quidem caloris, frigorisq; reparandi par quodamodo est, securitas tamen impar. Nisi enim cuncta quæ ei quòd curatur circundata sunt corpora, valida planè sint: metus est, ne ab ijs quæ refrigerant noxam contrahant non leuem: in reliquis duabus qualitatibus securitas similis est: tempus uerò curationis (ut dictum est supra) in sicca intemperie multo amplius est:

In quib' intēperaturis ventriculi magis cōueniat hæc aqua.

Sed ad aquam redeundo, magis eam laudo seruantis seruandis, & præmissis præmitendis in mala temperatura calida, & sicca: aut frigida, & sicca, non tamen intensa valdè quàm in summè calida & humida: aut summè frigida & humida. Non enim mihi videtur, quòd eius actualis, uel potentialis caliditas, aut siccitas virtualis, sit adeò potens ut non possit caliditatem, & siccitatem superfluam ventriculi diminuere potius, quàm augere.

Similiter

Similiter etiam, frigiditas eius si aliqua in ea est ratione aquæ, & eius siccitas potentialis, ratione suorum mineralium, non videtur adeò valida, quòd malam ventriculi intemperaturam frigidam, & siccam, magis quàm frigidam, & humidam lenire non posit. Sua enim humiditas actualis multo maior est siccitate potentiali, & in minori admodùm tempore potest (iudicio meo) suam vim ventriculo comunicare.

De vẽtriculi paſsionibus cum materia.

Sed quoniam in ventriculi sinu nonnunquàm continetur humor: qui aut calfaciendi, ut refrigerandi, aut humectandi, aut siccandi, aut etiam horum aliqua per coniugationem efficiendi naturam obtinet, intemperiem creat. Interim verò & in ipsas ventriculi tunicas (ut ita dicam) imbibitus siue impactus. videndum si aqua ista in huiusmodi affectionibus utilis sit, & quomodo.

Est igitur notandũ, quòd licet materia quæ continetur in ventriculo, sepissime per uomitum educatur, ac remoueatur: nihilòminus si vomitus spontaneus, seù volutarius nõ fuerit: potest hac aqua plurimùm facilitari, si ex ea tepida aliqua bibatur quantitas, materiaquè euacuanda valdè crassa, aut viscida non sit: aut in ventriculi tunicis valdè imbibita, seù impacta non fuerit: & licet ut plurimùm per uiam urinæ suam operationem complere soleat: aliquando tamen materiam isto modo in ventriculo contentam, ac facilè fluxibilem per sedem educere solet: ventriculumq; , ac intestina albuere, atq; mundificare: præsertim si materia sit biliosa, vel pituitosa tenuis: si uerò crassa fuerit, ac lenta ea, quæ vim habent attenuandi, atq; incidendi præmittenda sunt: uel cum ipsamet aqua immiscenda. In ea enim modica admodùm attenuandi, aut secandi

Vbi hæc aqua magis laudanda sit.

uis inest. Quapropter eam magis laudo ubi ventriculus fuerit repletus materia biliosa, & pituitosa tenui: quàm melancolica, seù pituitosa crassa: & magis etiam ubi materia fuerit in cauitate ventriculi, quàm ubi imbibita, seù valdè adherens eius tunicis sit: si tamen illæ eædem materiæ vomitu facilè purgari possent: minimè hanc aquam laudo: nisi in modica quantitate, ac ratione potius facilitandi vomitum, quàm diuertendi materias illas ad intestina.

vij. de morbis curandis.

Sed quoniam nonnunquàm, & fortè ut plurimùm ex alia quapiam, vel alijs particulis humor seù humores ad ventriculum confluunt (ut habet Gal.) diligenter discerni indigent: quales silicet illi sint, considerareq; effectricem causam oportet: ut silicet postmodum indè recta curatio statim fieri posit.

In ventriculi affectu quid agendum sit.

In ventriculi igitur affectu, ubi id quod superuacuum trasmittit inueneris, omnem huc curam conferre oportet: de ventriculo autem tantisper esse sollicitum opus est: ne quæ confluant, promptè recipiat: quod duplici ratione fiet, vna omnium fluxionum communi, quippe quæ ab astringentibꝰ repercutiuntur. Altera verò non minus ipsa quoq; omnium partiũ quæ ad bonã habitudinem reducũtur, communi: nempè ex ipsarum temperiei mediocritate.

vij. dẽ mor. cu.

Primum igitur (ut ait Gal.) inspiciendum totum corpus est, an excrementosum, an plethoricon .i. nimia equalium humorum copia redundans, fluxionem ventriculo inmittat: & si excrementosum fuerit, excrementaq; multa, ac crassa fuerint, attenuanda, minuendaq; sunt: deindè uerò aqua ista propinari potest: præsertim si excrementa, quæ remanserunt biliosa, aut pituitosa, non valdè crassa fuerint. Hac enim aqua non solum per uiam sudoris,

ac lotij, sed etiam intestinorum, ac uomitus expurgari facilè poterunt: suaq; stipticitate omnia membra naturalia validiora fient. Quare si in reliquis debitum iniungatur regimen, istorum excrementorum abundantiam facilè ex ista aqua à ventriculo diuerti poterit: si silicet in potu debita summatur quantitas.

Deindè verò considerandum est, totum corpus plethoricon .i. nimia equalium humorum copia redundans fuerit: fluxionemq; ventriculo immittat. Quòd si aliquando accidat: vena omninò incidenda est. Per eius enim sectionem humorum equalium copia euacuatur. Deindè uerò quòd parcius viuat imponendum est: si uerò tandem aliqua adhuc fluxio ad ipsum ventriculum remanebit, si uomitu, uel alio quouis præsidio diuerti non poterit: tunc audendum est super ista aqua, quæ sua stipticitate adeò ventriculi uires roborare poterit, ut non amplius huiusmodi materias recipiet: & si fortè recipiet, poterit illas resoluere, aut concoquere, ad benignũq; reducere: uel alia membra mittentia exhonerare, abluere, mundificare, atq; etiam roborare: in tantũ quòd amplius huiusmodi superfluitates ad ipsũ ventriculũ, non immittent. sed alia conuenientiori, ac utiliori uia eas resoluent: & uniuersũ corpus ab eis liberabunt: præsertim si non fuerint in partib. ualdè remotis.

Consideräda ante potum huius aquæ.

Si præterea uniuersum corpus non fuerit excrementosum, neq; plethoricon, singulæ corporis partes singulariter expendendæ sunt: atq; in toto quidẽ corpore extimandæ, tũ redundantiæ, tum excrementorum notæ: & si partes ex illis fuerint, quæ ab ista aqua in naturalem habitum reduci possint: & excrementa, quæ ad ventriculum, transmittuntur ex eorum genere sint: quæ ab eadem

educi possint, perutilis iudicanda erit: quales autem sint huiusmodi partes, & qualia sint ea excrementa, notum erit ijs: qui ista nostra diligentissimè considerabunt. Illæ enim sunt, omnia membra naturalia, & excrementa præsertim calida, ac frigida, uel tenuia, aut saltem non ualdè crassa, aut lenta.

Si ventriculus ex retntione mestruorum patiatur.

Sed ut aliquo modo ad particularia descendamus: primùm quidem in mulieribus, si ventriculus patiatur, considerandum: an naturaliter non purgentur. Potest enim sanguis ille menstruus præter naturam retentus causam passionis ventriculi esse: ubi præmissa euacuatione humorum crassorum: qui defluunt ad uenas uteri, & illas obstruunt: potest hæc aqua intus, & extra utiliter accommodari. Habet enim ratione suæ actualis caliditatis, & ferri, cuius naturam sapit: attenuare, aperire, omnesq; corporis meatus abluere, & præsertim uteri: & sic potest ventriculum ab illa affectione liberare: præsertim si patiens regimine attenuante, aperienteq; utatur: caueatquè ab incrassantibus, & obstruentibus.

Mox similiter in uiris extimandum est, nunquid? excretio aliqua consueta, his retenta sit: ex qua silicet ventriculus compatiatur: & si ex illis erit, quæ hac aqua euacuari, uel mundificari, aut retificari possint: audacter eam propinare poterimus.

Si ventriculus patiatur ex retentione sanguinis.

Nonnullis enim ora venarum quæ in sede habentur euacuare superflua sunt sueta: quæ quidem si non euacuentur, sed retineantur: occasionem ut ventriculus patiatur, facilè præbent. Quare ventriculus ex huius aquæ usu, ut videbimus infra liberari poterit.

Similiter etiam in alijs solet sanguis superfluus certis

quibusdam

quibusdam periodis è naribus fluere: qui si retineatur potest ipsum ventriculum affligere. Si silicet ad eum confluat vbi etiam aqua villensis non erit inutils. Poterit enim ipsa mediante uel diuerti, & euacuari: uel attenuari, ut silicet per venas uarium fluere possit: aut retificare membra, quæ ipsum gignunt: nec non eius quantitatē minuere.

De ventriculi paßione ex retentione sanguinis e naribus fluere soliti.

In alijs uerò vomitus, aut alio quopiam modo in certis quibusdam periodis uas aliquod reclusum est quo superflua euacuari solita erant. Galenus namq; nouit id, tum in ore, tum in faucibus multis contigisse: in quibus quidem omnibus ex huiuscemodi occasione, ventriculus non leuiter pati potest: & licet multis alijs præsidijs talis paßio remoueri, uel saltem leniri possit: ego tamen inter alia non postponerem aquam nostram. Ea enim facilè euacuari poterit materia illa, quæ per uomitum expurgabatur: & uas reclusum aperiri, ut indè superflua quæ ad ventriculum confluunt educantur: ac resoluantur.

De paßio. ventriculi ex aliquo vase intercluso. vij. đ mor. cu.

Non desunt præterea quibus per ventriculum sanguinis expulsio certo tempore fiat: potißimùm ijs qui cum uehementem exercitationem deposuerunt, à priore tamen victu non destiterunt: aut etiam arctuum toto aliquo, sunt priuati: in quibus quidem si sanguis ille retineatur & ex illa retentione uentriculi alteratio insequatur facilè credi potest, quòd si hæc aqua à prudenti medico exhibeatur, poterit facillimè huiusmodi alterationem remouere: uel aperiendo uias, per quas solitus erat ille sanguis, ad uentriculum peruenire: uel ratificando membra, ne illam superfluam quantitatem gignant: uel illam aliundè diuertendo.

Si ventriculus ex sanguinis retent. patiat.

Sunt præterea quibus diarrheæ, & chołleræ, certis

Si vẽtriculus ex redundantia laboret.

interuallis; omnem corporis redundantiam educunt: quod nisi accidat, solet ventriculus indè pati, ubi etiam potest aqua nostra conferre: si silicet ea materiæ illæ educantur, uel aliundè diuertantur, aut alio quouis modo resoluantur.

vij. de morbis curandis.

Ab ijs tamen (ut docet Gal.) illud æstimandum, quanam uictus ratione usi fuerint, utrum ne frequenti cruditate, aut satietate, idq; in ociosa uita, ac præcipuè præter consuetndinem, an contra.

Illud deindè perpendendum, an aliud membrum corporis, certo temporum circuitu uexari solitum, nunc non uexetur. Alijs enim articularis morbus, aut coxendicis, aut podagra, alijs cæphalea, aut etiam fluxio aliqua, quæ in oculos, uel aures procubuit, nunc migrauit ad uentriculum: non paucis uerò catharri, & corizze idest destillationes per guttur, & nares, quæ assiduè uexabant, conuersæ certo tempore in uentriculi loca sunt.

His igitur omnibus sic consideratis, si quidem ex minus momentaneis translatio facta est: quod superfluum est, rursus ad ea reuelles: sin ex iis quæ maioris sunt momenti, ambobus simul consules: eum semper summouens affectum, qui fluxionem excitet: quod quidem fiet si omnes corporis partes ad bonam habitudinem reducantur, ac omnes naturales expulsiones fluxiles semper reddantur: quod quidem aqua ista nonnunquàm fieri poterit: sicut à prudenti medico facilè cognoscetur.

Et si propter equalium in toto corpore succorum redũdantiam venter fluxione tentatur: totum corpus euacuandum est: uel formacho, uel aqua ista: præsertim si humores

non fuerint ualdè crassi, neq; etiam in magnà ualdè quantitate aggregati.

Simili modo si propter alicuius mali succi abundantiam, venter fluxione tentatur, illæ euacuandus est: qui profectò hac aqua commodè euacuari poterit: atq; postea ad ventriculum redeundum. Si silicet maiori confortatione, aut auxilio indigebit. Ista enim aqua non solum vim habet huiusmodi materiam educendi: sed etiam mundificandi, ac ventriculum roborandi: qua quidem re indiget: quoniam quum per plures iam dies delata in eum superuacua sunt, aliquid vitii ex eorum malitia contraxit: quod quidem à virtutibus huius aquæ ammoueri poterit: vel (ut ait Gal.) ex tempestiua absinthii potione, & si pro temperamento noxiæ fluxionis ventriculus intemperie aliquando laboret: corrigi nimirum per contraria præsidia postulat: inter quæ (ut vidimus supra) aqua uillensis annumerari potest: & facilius quidem erit eiusmodi noxam corrigere, ubi paucos durauit dies. Nam si desiderio eius qui curasset, longiore spatio permansit: aliquando tunicæ eius malo succo implentur: & sic non solum hac aqua, sed etiam aliis præsidiis difficilius curatur: aliquando uerò ipsa similaris tunicarum ventriculi substantia intemperata non leuiter affecta, similem curam indiget: quam priùs de intemperantiis supra retulimus, quæ absq; dubio (ut diximus) hac aqua compleri potest.

Si igitur succus uitiosus in ventriculi tunicis recæptus, non adeò faciliter hac aqua euacuari poterit, uti si in eius cauitate esset: potest nihilòminus educi præcipuè: si ualdè impactus in ipsis non erit: sed tunc (ut docet Galenus) loco iam dicto, ea pharmaca, quæ modicè purgant,

Si vitiosus succus in vtriculi tunicis sit.

vij. de morbis curandis.

exhibenda sunt, sic ut eorum uis super uentris, & intestinorum loca non ascendat: aut si quid ultra uasa, totum in mesenterio contingant.

Si lenta pituita ventriculo sit infixa.

Verum quibus lenta pituita ventriculo infigitur: bis ante quàm exhibeatur ista aqua, uel alia medicina solutiua exhibenda sunt quæcunq; hanc dissecare ualent. Sic enim postea facilius, commodiusq; educitur. Quod si ad uomendum sunt idonei, cum in hac aqua sit aliqua uirtus attenuandi, ac uomitum mouendi, præsertim cum materia sit in ventriculo, ut nunc supponitur: non est inutilis: sicut neque inutile est, in his uomitum per radicula ex oximellite (ut docet Gal.) tentare.

Si uerò lentus humor non sit, neq; crassus, facilius uel uomitu, uel secessu, uel etiam per urinam hac aqua educetur: uel (ut ait Gal.) solo ptisanæ cremore, aut mulsa, per uomitum expurgabitur, & tunc summendum utriusuis plus est: quàm uel nutrimenti, uel etiam deiectionis causa sumeretur, ut silicet facilior sit uomitus: idoneum uerò est etiam tunc, si mulsa in qua incoctum absinthium sit, bibatur (ut iubet Gal.) nam id quoq; tenues succos, quicunq; uidelicet in uentriculi ore continentur, commodè deorsum impellit: & hoc idem absq; dubio aqua Villensis ageret: si ex ea in potu debita summeretur quantitas.

Si ventriculi affectus mistus ex tribus iam dictis affectibus sit.

Aliquando præterea mistus ex tribus iam dictis simplicibus affectionibus in uentriculo affectus apparet: ita ut & ipsæ solidæ eius partes laborent: & mali succi, ita uentri sint infixi, ut elui ex facili nequeant: & alij in interno eius sinu contineantur. Potest namq; interim fieri, ut primus cum secundo consistat: potest & secundus unà cũ tertio, potest et primus cum tertio: ac sæpè etiam omnes

simul

simul esse in omnibus tamen (ut dictum est supra) potest hæc aqua conferre. Si enim solidæ partes ventriculi laborant aliqua mala temperatura, iam diximus, quomodo hac aqua alterari posit: similiter etiam si mali succi sint infixi solidis partibus, ut elui ex facili non posint. Ista tamen aqua possunt aliquando educi, ac ex illis locis amoueri. Si uerò in eius interno sinu, & cauitate contineantur, multo quidem facilius ea ablui, ac mundificari possunt: maximè si non fuerint valdè crasi, aut tenaces: quod si accidat: præmittenda ea sunt: quæ vim attenuandi, aut incidendi habent: similiter etiam dicendum est, si huiusmodi affectiones inuicem complicentur: vel omnes simul adinueniantur. Medicus enim prudens potest omnia optimè considerare, & ista aqua uti, ubi sibi videbitur conuenire, præmittendo ea, quæ ei oportuna videbuntur.

Quæ extimãda sint in complexu affectionũ ventriculi.

Primùm verò in eiusmodi complexu extimandum, à quo maximè discrimen ægro impendere uideatur: secundo loco quid, quæ ue ex his causæ rationem obtineant: & quid effectus, tertio quæ sanari antea posint: & quæ non posint.

Vbi namq; à quoquàm affectuum, non leue periculum instat, ad id quòd urget dirigi primùm curantis consilium debet: ubi aliud afficiens est, aliud quod ab eo efficitur: ipsa causa spectanda.

At ubi curare hoc, sine illo non licet: ad id quod ordo dictat, est respiciendum: atq; in eo quidem curationis consilio, quod ab urgente initur, affectus magnitudo perpendenda est: eaq; triplex est.

Alia quæ ex lesæ actionis præstantia spectatur.

Alia quæ ex propria affectus essentia.

Et tertia præter has, quæ ex facultate, quæ læsum corpus gubernat: extimatur.

In eo verò consilio quod ex causæ ratione initur, animaduertendum: quid nam eorum, quæ coniuncta sunt augere, aut gignere reliqua possit: quæ rursus uel gignantur, vel incrementum ab eo accipiant: in eo uerò quòd ordo præscribit: quid à quo, uel quid cum quo, uel quid post quid sanari possit. Quibus omnibus diligentissimè consideratis, à prudenti medico hæc aqua ubi opus fuerit, accommodari poterit.

De cibi appetentia.
Pri. de simpt. causis.

Amplius hæc aqua in potu sumpta, cibi appetentiam inducit: eiusquè nauseam tollit. Vbi notandum, quòd os ventriculi (ut habet Gal.) per se patitur abolitam, difficilem, & deprauatam appetentiam.

Vocat autem abolitam appetentiam, quum quis nihil omninò appetit.

Difficilem eam, quæ imbecilla est.

Deprauata autem appetentia partim ad immoderatam cibi, potionisquè exhibitionem vertitur: partim ad alienæ qualitatis desiderium.

Atqui hæc omnia naturales ipsius particulæ functiones sequuntur: ob quas à cerebro maximos neruos sortita est, quorum aduentu, abundantiori præceteris partibus omnibus sensu prædita est.

Quum enim quodlibet animal in ambientem aerem, per cutem dissipetur, & inaniatur, principio partes cuti subditæ inanes redduntur: at natiua harum facultas est, ut cibum ex vicinis partibus ad se alliciant: ut impleatur id quod erat inane: mox illæ rursus ex sibi vicinis, ac tertio

loco hæ ex ſibi propinquis: ita ex proxima quaq; parte facto ſemper cæleri tractu, perindè quaſi in choro quopiam tandem venæ ad ventriculum productæ inanes euadunt: quæ & conſueuerunt, & poſſunt cibum ex ventriculo ad ſe conuellere: ueluti ſtirpium radices in terram demiſſæ: quippè tota hæc actio, quum non ſit animalis, ſed naturalis haud aliter in animalibus quàm in plantis perficitur.

Igitur terra ventriculi vice, plantis tantiſper promptū abundantemq; cibum miniſtrat, quo ad anni tempora naturalem temperiem ſeruauerint: ueluti ſi aliquando ob ſqualoris exceſſum humor ipſius exaruerit: ſtirpes quoquè ex alimenti penuria exareſcent.

Animalibus uerò ut potè, quæ terræ (præter pauca quædam) non adhærent: fabreſecit natura ventriculū ueluti promptuariū quoddam cibi: quemadmodū ſtirpib⁹ terram. Pri. de ſump. cauſis.

Addidit inſuper facultatem, qua penuriam ſentiret: ut animalia ad cibum, potionemq; excitata, eodem tempore implerentur: vocaturq; huiuſmodi plenitudinis deſiderium appetentia: quæ quidem ortum habet à penuriæ ſenſu, quum uenæ ex ipſo ventriculo trahunt veluti mulgentes, ſugenteſq;.

Ventriculus uerò huiuſmodi ſuctionem non ferens, ſed tamquàm diuulſus, huius moleſtiæ remedium cibum exquirit.

Sic enim venæ ad exhibitum cibum conuerſæ, iam ex ipſo, non ex ventriculo trahunt alimentum.

Accidit autem poſt exhibitionem, ut ſimul atq; venæ ad cibos ſe conuerterint: ventriculus quoq; trahat ex ipſis ad ſe ſe, quantum antea uenæ ab ipſo detraxerant: igitur ſuctionis ſenſus eſt fames.

Reliquorum uerò duorum ſimptomatum, alterum uenarum ſuctionem præuenit: obtinetq; homonymam cum altero appellationem: nempè appetentiam, & ad naturalem pertinet actionem, non ad animalem.

Alterum uerò puta inanitio hanc ipſam appetentiam præcedit. omnia itaq; huiuſmodi ſimpthomata ordine ſe in uicem comitantia, ad quinarium numerum (ut ait Gal.) reducuntur: primum omnium eſt inanitio: alterum eſt inanitarum partium naturalis appetentia: hanc ſequitur Ventriculi ſuctio: deindè ſuctionis ſenſus, poſtremò ipſa animalis appetentia omnium ultima: atq; hanc functionem aboleri contingit: ſi uel ſuctionis ſenſus pereat, uel ſuctio non fiat, uel corpus non inaniatur: itidem exigua erit appetentia, ſi iam dictæ affectiones non pereant quidem: propius tamen ad abolitionem accedere uideantur.

Pri. de ſumpt. cauſis.

Quomõ hæc aqua ciborum appetentiam excitet.

Si igitur hæc aqua ciborum appetentiam excitat, hoc imprimis eſt: quum ſilicet humores calidos in cauitate Ventriculi contentos, uel in eius tunicis imbibitos, & præſertim os eius petentes euacuantur: ac in totum remouentur: & frigiditas introducitur. Ad famen enim excitandam (ut ait Gale.) frigus in uentriculo non parum confert. Nam & uacua reddit corpora, ac ipſorum tunicas cogens, conſtringenſq; famen ſuſcitat: ſicut inter potiſsimas, continenteſq; cauſas, quibus fames impeditur calor numeratur, quippè qui ſolida corpora laxando diſſoluat, atquè ad attractionis functionem reddat imbecilliora: humida uerò fundendo ſupra modum extendit. Similiter etiam poteſt hæc aqua cibi appetentiam excitare, etiam ſi nihil omninò appeteretur: uel propter oris Ventriculi diminutam ſenſationem, ex præſentia ſilicet aliquorum humo-

Pri. de ſumpt. cauſis.

rum

rum ipsam impedientium: uel quia partes ei uicinæ, ac primùm remotæ non attrahant alimentum: nullaq; indè sequatur inanitio, ut profectò sequi debet, ad hoc ut cibi desiderium oriatur.

Si ventriculi sentatio impediatur.

Si igitur in ventriculo sint humores, qui oris ipsius sensationem impediant: cibiq; desiderium tollant: possunt hac aqua facillimè remoueri, atq; resolui: præsertim si non sint valdè crassi, ac lenti: quòd si tales fuerint, ea quæ attenuandi vim habent præmittenda sunt: & sic postmodùm rectè administrari poterit: si etiam cibi appetentia impediatur, quia partes remotæ ab ore silicet ventriculi non trahant ab alijs sibi vicinis, & aliæ ab alijs, donec venæ peruenientes tamquàm manus quædam ad ipsum ventriculum non alliciant sibi nutrimentum: hæc aqua conferre potest. Si enim fuerint partes exteriores, quæ repletæ non attrahant ab interioribus: si materia tenui erũt repletæ, & qui sic erit affectus utatur hac aqua pro lauacro: nulli dubium quòd per halitum, ac sudorem inanientur: & humores illi resoluentur: quibus resolutis partes illæ necessariò à magis intrinsecis succos attrahent: & illæ ab alijs, & aliæ ab istis, donec attractio fiat ab ore ipsius ventriculi: quo quidem inanito, fit exquisita sensatio, ad quam tandem cibi desiderium, & fames consequitur.

De cibi fastidio vel inappetentia.

Si etiam illæ uenæ, quæ alimentum attrahunt, & sugunt ab ipso ventriculo, sint ualdè repletæ: uel etiam obstructæ, indèq; cibi fastidium, uel in appetentia sequatur: hæc aqua summoperè conferre potest: non solum illos superfluos humores educendo, atq; mundificando: sed etiam obstructiones aperiendo, roborandoq; earum uirtutes attractiuas, & expultrices: ad quas postea ventriculi ina-

nitio consequitur : & sic insurgit naturalis appetentia, & ventriculi suctio : deindè suctionis sensus, postremò ipsa animalis appetentia omnium ultima : quæ quidem suctio, (ut dictum est) aboletur : si uel suctionis sensus perit, propter silicet præsentiam alicuius humoris: qui tamen (ut diximus) remoueri potest ex huius aquæ potu : uel si suctio non fiat, propter iam dicta impedimenta, quæ omninò hac aqua facilè remoueri poterunt : uel si corpus non inaniatur, propter aliquod impedimentum in ventriculo, uel in alijs particulis comunitatem habentibus cum eo : quod quidem etiam sepissimè ex potu dictæ aquæ, & nonnunquàm ex eius lauacro aboleri uidimus.

De cibi fastid. ex difficultate intestinorum.

Amplius Gal. vi. part. aphorismorum, super aphorismo iij. in quo ait Hyp. quòd in longis difficultatib. intestinorũ inediæ ex fastidio malum: & cum febre peius. Notat difficultates intestinorum ex humoribus acribus fieri : sunt autem intestinorum exulcerationes, primùm quidem summa parte abrasorum : progressu autem temporis, & profundiora habentium, & ulcera putrilagini ut plurimùm obnoxia : quo maximè tempore, etiam ventriculus ipse compatiens, ad concoquendum offenditur : qua offensione magis, ac magis ad superiora perueniente : quando, & os ventriculi una afficitur, sunt cibum fastidientes, hoc est inappetentes : sunt quidem, & abinitio nonnunquàm cibum fastidientes, propter malos humores fluentes ab hepate : quibus diximus abradi intestina, præsertim quum amaræ bilis naturam habuerint : nam pars eorum superfluitas ad os ventriculi effertur.

In longis uerò difficultatibus intestinorum : quum hic casus euenerit, mortem quandam ipsi aduenisse ventri-

culo compatiendi ratione significat: in qua omninò interijt appetentia: opus ad uitam necessarium. Omnibus tamen istis affectionibus utilis est potus huius aquæ. Ea enim humores illi acres euacuari possunt: intestinorumq; ulcerationes ablui, ac consolidari: & per consequens in pristinum statum restitui appetentia, illorum occasione deperdita, uel diminuta.

Appetentia opus ad vitã necessarium.

Si uerò in longis difficultatibus intestinorum unà cum inappetentia febris adueniat: duorum alterum erit: vel scilicet putredo aliqua erit circa ulcera, uel inflamatio effatu digna: atquè ita toto patiente ventriculo, ægri se habent exitialiter: & tunc nequè potus nostræ aquæ laudabilis est: tum propter febrem, tum etiam propter ingentem inflamationem, quam quidem facilè augere posset: licet ulcera abluendi ab humoribus putridis uim habeat: quum igitur alia tunc considerari debeant, minimè ipsam probo.

Laudatur prætereà etiam in ijs, qui prauas qualitates, prauosq; cibos appetunt: quod quidem accidit ijs, quibus uentriculi tunicæ prauo aliquo excremento sunt imbutæ quod profectò hac aqua euacuari: atq; ablui potest.

de ijs quæ prauas qualitates prauosq; cibos appetunt.

Et huiusmodi affectus mulieres uitiosis humoribus refertas infestare consueuit: idq; quum uterum gestant.

De appetentia prægnãtiũ

Appetuunt enim maximè per hunc affectum, & acida, & acerba, & nonnunquàm acria quoq;: interdum, uel cimoliam terram, uel testas, uel extinctos carbones, aut alios huiusmodi cibos absurdos: atquè complures earum huiusmodi vitio laborant usquè ad secundum, uel tertium mensem: in quarto uerò quiescunt, partim, quòd vomitatione vitiati humores expurgantur:

partim quòd concoquuntur, ut potē exiguum cibi tum sumente muliere ob fastidiū: partim etiam quòd multitudo vacuatione sit imminuta: quippè primis duobus mensibus fætus paucum ad se sanguinem attrahit: eo quòd parùm adhuc auctus sit, adeò ut ne fætus quidem nominari tum debeat, sed cyema potius, idest conceptus.

Vbi uerò iam increuit, tum plurimo indiget alimento: atq; tum non id quod optimum est è venis (ut antea dicebam) allicit: uerum etiam quia maiorem alimenti copiam requirit: aliquid uitiosi simul attrahit: ita fit ut uniuersum corpus, & plectioricon, idest plenum esse desinat: & maiori humorum uitio crucietur.

At fætus ipsæ excrementa quæ ab attracto redundant alimento, ad duas reponit membranas: quo fit, ut ipsæ quoq; & maiori humornm vitio, & maiori intemperie infestetur: quandoquidem à vitioso sanguine alimentum summit, nisi grauida mulier residuo quo uterum gerit tempore, optimis utatur cibis: quod quidem regimen, absq; dubio non solum post quartum mensem, sed etiam ante, melius est: quàm in potu hanc aquam summere. Minimè enim eam laudo in prægnantibus, non solum in hac affectione, sed etiam in omnibus aliis: nisi fortè ex ea modica admodùm quantitas bibatur: periculum enim est de abortu, multisq; alijs simptomatibus.

In prægnātib. nō est exhibēda aqua villica.

Sed quoniam hæc malacia, idest hæc prauarum qualitatum, prauorumq; ciborum appetentia, nonnunquam etiam viris accidit: quando ipsis quoq;, vitiati humores ad ventriculi osculum defluunt: huiusmodi symptomata circa alimenti appetentiam euenire solent: ista aqua satis commodè euacuari possunt: si videlicet non fuerint nimis crassi,

De appatētia prauorum ciborū in viris.

ac tenaces

ac tenaces, uel impacti, aut finixi in ventriculi tunicis: & præsertim in ore eius.

De apetitu canino.

vij. de locis aff.

In de prauata præterea appetentia, quæ fit si vehementiæ modum excedit: ac à nonnullis canina fames appellatur: quæ (ut ait Gal.) subitò euenire non potest, sed pluriùm dierum numero opus est: hæc aqua utilis est. Ea etenim humores acidi, ac mordaces euacuantur, & abluuntur: quum ista fames fiat (ut ait Gal.) si ventriculus .i. os eius mordicus infestetur ob acidi humoris vitium, uel si totum corpus inmodicè dissipatum, assidua indigeat nutricatione: quippè frigidi humoris vitium rosionem, quæ suctioni proportione respondeat inducit, ac appetentiam: haud aliter: quàm naturale pathema excitat: atquè cibi magis, quàm potionis desiderium affert: idq; propter refrigerationem, à qua etiam sola, nonnunquàm appetitus caninus (ut testatur Gal.) fieri solet. Tunc enim plura appetitus, quum os ventriculi in quo appetendi uis consistit: frigidiorem habuerit temperaturam: ubi aqua ista minimè erit inutilis. Poterit enim illam immodicam corporis dissipationem, & illam assiduam nutricationis indigentiam remouere: ac rosionem frigidi humoris uitio ventriculo .i. ori eius inductam, insimul cum refrigeratione, si non ex toto, saltem pro maiori parte ammouere.

Pri. de sump. causis.

ij. part. aph. xxj.

ij. part. aph. xx.

Caninæ appetentiæ causa.

Caninæ igitur appetentiæ causa est intemperies frigida: acidorum humorum vitium, aut plurima per totum corpus inanitio, siue ipsa caloris uim, siue retentricis facultatis imbecillitatem sequatur.

Vbi notandum, quòd propter accidorum humorum uitium accidit: ut eorum quæ fuerunt ingesta multa fiat deiectio: uel (ut ait Gal.) ut affatim impleti paulò post, aut

vj. de locis aff.

euomant, aut fluore deijciant: quòd non solum ijs, qui præter naturam se habent accidere solet: verum etiam animalibus quibusdam integra valetudine degentibus: ut in auiculis, quas nostrates in Asia seleucidas vocant: videre est: quippe quæ iugiter locustas edunt, easq; cæleriter excernunt: ac in alijs quoq; animantibus huiusmodi accidens naturale videtur: & propter plurimam per uniuersum corpus inanitionem accidit, ut cibus per ipsum digeratur.

Accedit ad hæc bulimos, idest vehemens fames, ita .n. vocant: est què oris ventriculi symptboma, quum simul, & penuria, imbecillitate, & refrigeratione, afficitur.

ij. part. aph. xx.

Vnum tamen hic est animaduertendum, videlicet quòd quum senum corpus frigidum efficitur, tantum augeri contingit in ore ventriculi frigidam humiditatem, ut appetitus deficiat: atq; ita excrementa exiccentur, inopia eorum, quæ assummuntur: ut ad alimenti distributionem: ubi etiam huius aquæ potus non erit inutilis.

De siti.

Amplius laudatur hæc aqua in remouenda siti, & licet aliquando etiam eam inducere videatur, raró hoc accidit: & in his potius, qui ea pro lauacro utuntur, quàm in ijs qui eam bibunt.

Pri. de sump. causis.

Vbi notandũ (ut ait Gal.) quòd circa potionis appetentiam, tũ similia, tũ numero equalia eueniunt symptomata: illis silicet quæ euenire diximus circa cibi appetentiam.

Accidit .n. quasi priuatio quædam potus appetentiæ, quum corpus omninò non eget potione: ob frigoris .s. humorisq; excessum: vel uentriculus suum pathos non sentit, propter aliquem videlicet humorem, uel qualitatem ipsum corrumpentem, uel saltem impedientem: ubi hæc aqua conferre potest, remouendo humorem illum, alterandoq;

frigiditatis excessum: & licet sitim remoueat (ut videbimus infra) nihilominus habet etiam virtutem ipsam inducendi: si à causis præter naturam ea ferè ventriculus priuetur. Sicut.n.naturaliter os eius virtutem cibum appetendi habet: ita & potus. Quare quum quasi priuetur ea potest hæc aqua plurimùm prodesse.

In eodem etiam ore ventriculi nonnunquàm deficit potus apparentia: quando.s.hæc eadem, quæ dicta sunt imbecilliora fuerint: ubi tanto facilius hæc aqua proderit: si ritè, & à prudenti medico administrabitur.

Amplius accidit etiam deprauata potionis appetentia, quæ deprauatæ ciborũ appetentiæ proportione respondet. Quippè immoderata appetitur potio: quando contẽti in vẽtriculi tunicis uiciati humores, aut salsi sunt, aut biliosi: interdũ uerò quũ veluti feruet in eo natiua ipsius humiditas.

Si.n.(ut ait Gal.) salsi, aut biliosi humoris vitio mordicationem senserit ventriculus, potionem magis, quàm cibos desiderabit: quippè huiusmodi humores præter hoc, quòd ventriculum calfaciunt, & exiccant, undè sitis causa prodire solet: etiam succos, tũ in ipso, tum in uenis fundere possunt: at sympthoma quo succi fundũtur, partes continẽtes replet: haud aliter opinor, quàm eas frigus inaniat. Pri. de simpt. causis. De casa sitis.

Similiter etiam (Gal. ait) quòd ingentis sitis, quæ citra diabetem accidit, causa, est ventriculus, aut calida, aut sicca, aut utraq; intemperie affectus: maximè uerò os ipsius: proximè uerò ventriculo est hepar, sed maximè pars eius sima (simul inflammatis.s.gulæ, pulmonisq; partibus) huius accidentis ueluti radix est: quum à dispositione erysipellatis naturam mutante incenditur: ubi si ea quæ iam supra dicta sunt optimè considerentur: aquam istam utilem esse, facillimè cognoscemus. In lib. de simpt. causis.

De ſimpt.cau.

Sed quoniam (ut ait Gal.) ſitis etiam ſequitur magna ex parte tabitudinis genus aliquod, aliàs aliud. Animaduertendum, quòd raro, uel ferè nunquàm, aqua iſta accõmodari poteſt: quare alijs potius præſidijs remouẽda eſt.

iiij. part. aph. xix.

Eſt præterea notandum (ut ait Hyp.) quòd qui in medicamentis purgati non ſitiunt: non quieſcunt priuſquàm ſitiant (ubi Gal. ait) quòd qui purgatur, nonnulli ſtatim ſitiunt, nonnulli poſtea: quod quidem fit propter ipſius ventriculi diſpoſitionem: aut propter datum medicamentum, aut propter humoris euacuati naturam.

Ventriculi quidem ratione, quia ex caliditate, uel ſiccitate, uel ambabus iſtis qualitatibus promptè ad ſitiendum perducatur: ſiue hoc natura inſit ei, qui biberit medicamentum: ſiue illo ſolum tempore: in quibus quidem diſpoſitionibus omninò utilis hæc aqua erit: ratione autem medicamenti, quum acutum fuerit, & calidum, & mordax, impræſſionemq; fecerit in ipſo ventriculo: ubi etiam ſemoto huiuſmodi medicamento, adhibitoq; regimine refrigerante, & humectande: poterit hæc aqua rationabiliter exhiberi.

Propter humorem verò euacuatum, quando bilis amara fuerit, uel alius humor calidus, & ſiccus: qui quidem os ventriculi potuerit exiccare, & calefacere: ad quas quidem alterationes (ut ſepius dictum eſt ſupra) facilè ſequitur ſitis: quæ ex huius aquæ potu, abſq; dubio remoueri poteſt.

Ex contrarijs uerò cauſis longo tempore ſine ſiti perſeuerant: quando videlicet uel frigidiorem, uel humidiorem, ventriculum habuerit homo, qui purgatur: uel ab initio, uel in tempore purgationis, uel quando medicamen

tum

tum omni vacat mordacitate: sicut esset manna, uel cassia, & huiusmodi: tertio uerò quando humor euacuatus pituitosus, aut aquosus extiterit.

Verum & in his (ut ait Gal.) quando abundè fuerint euacuati, consequitur sitis. Sufficiens etenim est ea, quæ ex euacuatione prouenit siccitas, hanc efficere: ac præterea ea, quæ est medicamenti purgantis uis habentis aliquam, & si neq; sensibilem, attamen latentem acritudinem, ac caliditatem: præsertim si sit uerè medicamentũ purgans: & ista sitis hac nostra aqua remoueri potest: nisi sint aliqua, quæ usum eius dissuadeant.

Pri. de simpt. causis.

Gal. præterea ait, quòd si humiditas quæ ad arefactas venas fertur, qualitate acris, id est calida fuerit: & facultate siccitatoria, corpus inceditur, ac inflammatur: ut si quispiam siticulosus effectus, liberaliter vinum biberit: uel purum, uel aqua marina mistum, uel solam aquam marinam biberit: & fatetur se aliquando ex æstiuo itinere siticulosum redditum, bibisse vini ueteris paulò sincerioris calicem unum: atq; ex eo, utpotè calefaciente, & exiccante, sitim magis auxisse, & minimè placasse uti fecisset, si aquam istam bibisset.

iiij. de ratione vict. acut.

Vt igitur nos quamquàm mente, quæ appetitum moderetur præditi: interdum quidem negligentius, interdũ autem, & incontinentius, atquè etiam quum in promptu melius non sit, ad potum aliquem, qui & salsus, & acris sit, peruenire cogimur: sic & venarum facultas attractoria perpetuò uicinis ex partibus humiditatem attrahit: substantiam ipsius qualis nam sit, nullo pacto discernens. Ratione etenim caret: qua quippiam ex meliori scrutari posit: sed ut pueri, brutaq; à casu oblatum hu

midum quum ſitiunt, irruunt hoc pacto & illa.

Sunt etiam qui inexhauſta ſiti cruciantur: de quorum numero mori vidit Gal. & eum qui viperam deuorauerat (erat autem fortaſſe dipſas) & meſſores, qui fortè fortuna vinum biberant, in quo huiuſmodi quædam fera fuerat extincta: & eum, qui ex ueteri vino fuerat inebriatus: item eum, qui ſitim tollerare decreuerat: & deniq; eos, qui in naui deficiente aqua, marinam aquam bibere auſi ſunt: quod ſiti immoderatiore, quàm reliqui cruciarentur. Etenim ſoluta aluo, ac torminibus vehementer cruciati, celerius, quàm reliqui interierunt: quibus quidem omnibus, aqua noſtra facilè à prudenti medico pro remotione cauſæ ut ex dictis unuſquiſq; facilè ſibi perſuadere poteſt: utiliter accommodari potuiſſet.

Si uerò aliquis ardenti febre laboraret, ac ſiti valida cruciaretur: non hæc aqua remouenda eſt. Iſte enim (ut refert Gal.) increſcente etiam dum morbo, aquam frigidam liberaliter bibens, ſatiari non potuit: donec moreretur: ſi igitur non potuit febris illa: neq; ſitis, frigida extingui: multo minus hac noſtra aqua extinguetur.

Prauas præterea potiones quemadmodum & prauos cibos appetunt aliqui, pro uiciati humoris, qui uincit in ipſis ratione: quæ quidem ſimpthomata iis qui diutius malo uictu utuntur, euenire conſueuerunt: quæ profectò hac noſtra aqua remoueri poterũt: ſi bono interim uictu utantur.

de cardialgia]

Valet etiam hæc aqua in alio ſimptomate, uentriculi oſculum nonnunquàm infeſtante: quod cardialgia.i.cordis dolor, ſeu maxima uentriculi ſenſatio appellatur: quod quidem ſimptoma ſatis moleſtum eſt: & ad ipſius ventriculi ſenſiendi facultatem pertinet, à mordacibuſq; ſuccis or-

tum habet: qui profectò hac aqua optimè euacuari possunt & per consequens potest ab animi defectione, & uirium prostratione liberare: quæ ad huiusce partis dolores à mordacibus succis ortos nonnunquàm sequi uidentur: quòd quidem non debet uideri mirum (ut ait Galenus) quum uideantur nonnulli: vel ob digiti offensam animi deliquio laborare.

Pri. de simpt. causis.

Proindè non mirandum est, si idem affecto stomacho accidat: tum ob exactam sentiendi uim, tum ob situs vicinitatem, qua duas principes partes, ut sibi consentiant adducere potest.

Etenim maxima simpthomata à facili stomachi sensu prodire depræhenduntur: ut potè qui ceteris causis, quæ molestiam inferre possunt omnibus, multo grauius infestet: adeò ut ad principes partes utrasquè transmittere videatur.

Atqui ubi neruosum genus, in quopiam maiori fuerit uel sentiendi, uel patiendi facilitate præditum: tum maximè principes partes per quàm cæleriter ad simpathiam, idest consensum adduci contingit: præsertim si ob pathos aliquod, aut etiam suaptè natura fuerint imbecillæ.

Quod si omnia quatuor conueniant, maximum indè pathema oriri necesse est: quatuor autem dico, si infestans stomachum affectus fuerit validus: si adamussim absoluto fuerit sensu: si neruorum, aut arteriarum genus, aut cerebrum, aut cor, fuerit imbecillum.

Ita.n. propter stomachum, & morbus commitialis euenire potest: & grauis sopor, & veternus, & cathalepsis, & delirium, & melancholia, consentiente principio, tum in cerebro, tũ in neruis: porrò cardiacæ sincopæ (ut vocãt)

consentiente, & in corde, & arterijs principio euenire solent: ita & pulsus abolitio, & exiguus, & deprauatus pulsus: & ex potu huius aquæ omnia hæc facilè diuerti, ac in totum nonnunquàm aboleri possuut.

v. de locis aff. cap. v.

Et fortè tale quid accidit illi gramatico, de quo loquitur Gal. qui quoties uel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut inediam sustineret, aut irasceretur, commitiali morbo corripiebatur: perpendit equidem in hoc os ventriculi ut potè quòd facilè sentiret affectum esse: ac deindè per consensum, & totum cerebrum, & corpus vniuersum conuulsione concuti: cui quidem aqua nostra prodesse potuisset, præsertim quum ex illis non sit, quæ stomacus propter sensus abundantiam tollerare non possit: quæ quidem (ut ait Gal.) ea sunt, quæ habent substantiam ab humana natura ualdè diuersam: à membri enim sensatione Gal. Quinta intentionem curatiuam elicit: inquiens quòd præter quatuor intentiones curatiuas sūmendas pro aliqua particula nostri corporis curanda, ipsa sentiendi, vel acrimonia, uel hebetudo considerari debet: neq; spernenda est iudicatio ista, quando omne medicamen contemnunt, quæ tardi sunt sensus, etiam si leuiter rodant: at quæ acuti sunt sensus eorum vires dolore resoluuntur: expedit igitur has, nec confertim, nec semel valentibus auxilijs, mederi tentes: sed tuto potius in tempore: at ubi tardus est sensus, in ijs etiam celeriter obire, quod iustum est licet: semel usis remedio, quod sit idoneum.

viij. de comp. med. secundū loca.
vij. de morbis curandis.

Amplius Hip. ait, quòd in febribus circa ventriculum & fortis æstus, & cordis morsus, vel dolor malum. Vbi Gal. inquit, quod os ventriculi appellatur cor: & dolores huius partis cordis dolores nominantur: & quòd fortis

iiij. part. aph. lxv.

ventriculi

ventriculi æstus à flauua bile in ipsius tunicis ebulliente generatur: & quòd rationabiliter ijs, qui ita affecti sunt, & ventriculi mordetur os, atq; ob id malus est casus: qui tamen si cum febre non esset, ex potu huius aquæ remoueri posset. Quare si unquàm sine ipsa occurrat, audacter exhiberi potest.

Quare ventriculi ostiolum appellatur cor

Et (ut idem Gale. asserit) ventriculi ostiolum appellatur cor propter magnitudinem neruorum, quos habet sentientium: nihil latet, quod in eo infestet, ita fit, ut mordens biliosus humor cordis, idest oris ventriculi dolorem committat: & ob eam rem biliosa uomitio accidit: & ex potu huius aquæ euacuari potest.

De animi defectu.

Valet igitur hæc aqua in his, qui animi defectum incurrunt: ex bile os ventriculi molestante: præsertim ex cibi indigentia.

iiij. de ratione vict. acut.

Et de syncope stomachica loquens Gal. ait, quòd ex repentinis deijectionibus deficere animam periculosum est: & raro hac aqua huiusmodi defectus corrigi potest.

Pri. part. aph. xxiij.

Et (ut idem ait) aliquando deficit anima expauescentib. ægris venæ sectionem, uel tale aliquod auxilium: quibus quidem non ista aqua, sed alijs præsidijs statim succurrendũ est

Vel anima deficit, quum in ore ventriculi humores mordaces sunt: uel prius in eo coaceruati fuerint: uel qui in ipso remedij usu ad eum defluxerint: et in omnibus istis, hæc aqua perutilis est.

Pleriq; præterea febricitantes uel inter surgendum, uel residendum, animo deficiunt: ob quam causam, accumbentibus ipsis secanda est uena: quibus hæc aqua minimè accomodari potest: quia silicet febricitant.

De vẽt. rarita.

Laudatur etiam hæc aqua, intus & extra, in maxima

ventriculi raritate, ratione suæ stipticitatis, ac virtualis exiccationis, qua unit, & confortat totam ventriculi substantiam.

De vomitu.

Amplius commendatur etiam, ubi ab assumpto cibo facilis sequitur uomitus præsertim si accidat, uel à superflua humiditate, uel etiam nimio ventriculi sensu, de quo dictum est supra.

viij. de comp. med. secundū loca.

Vbi sciendum quòd uomitus (ut ait Gal.) ex genere resupinationum existit. quum .n. validè uentris os affectum est, hoc accidit: & in prauis humoribus, quos venter propter imbecillitatem impulsus nauseæ sympthoma experitur: idq; quum cibus assumitur, & ob imbecillitatem extremam, post cibum hoc patitur. & quum uomitus ex stomachi grauati imbecillitate accidunt, remedium ex intemperiei correctione petitur: haud rarò aūt accidit, ut non solum stomachus, sed etiam venter ex imbecillitate, dum ciborum pondus ferre nequit, ipsos reijciat: interim per superiorem ob stomachi imbecillitatem: quo tempore hic inualidior fuerit inferioribus, quòd in vomitu euenit, unum sanè est, uerum subindè comitatur dispositiones diuersam curationem exigentes.

iij. de simpt. causis.

Et licet (ut habet Gal.) per vomitum ea, quæ in spacio ventriculi continetur, eijciantur: tamen hæc aqua potest abluere, ac mundificare quæ remanent, & roborare ipsum ventriculum, ne huiusmodi superfluitates recipiat: uel si eas recipiat, uim habeat eas resoluendi, uel expellendi, aut etiam ad benignum conuertendi.

De nausea iij. de simpt. cau.

Similiter etiam potest nauseam remouere, quæ nihil aliud est (ut ait Gal.) quàm expultricis facultatis deprauatus motus: quo per gulam celerrimè uacuetur id, quod uen

triculo noxium est.

Amplius (ut idem Gale. ait) fit in ventriculo pathos quoddam, corruptis in ipso cibis, aut ita deprauatis sumptis, aut etiam adeò multis, ut ipsos ferre nequeat: & ita fit, ut natantes in eo euomat: ad inferiora uerò declinantes per inferiora quoq; deijciat. quare si non facilis sequatur vomitus, uel per inferiora deiectio: potest exhiberi ista aqua, in qua est virtus mundificandi ventriculum, tum per superius, tum etiam per inferius ab huiuscemodi cibis, ac superfluitatibus. ij. de simpt. causis.

Sed quum etiam sine cibis iam dictis insurgat sepènumero ventriculi facultas ad uomitum, idq; accidat: vel ob prauam bilem, uel pituitam, aut alium quempiam huiuscemodi succum, aut saniem: singulis. n. animalis partibus insita uis est, expellens id, quod in ipsis præter naturam cosistit: quod si sic contingat, & pars redeat in sui naturam non est opus alio præsidio: si uerò non redeat, tunc si materia non sit ualdè crassa, ac tenax, poterit hac aqua, uel per superius, vel per inferius, facilè euacuari.

Scias tamen quòd qualis est, per vomitiones in uentriculo expultrìcis facultatis actio, eiusmodi etiam per tusses, & in pectore est, & in pulmonibus: nullum etenim animal didicit, aut nauseare, aut uomere, aut tussire.

Quin complura animalia, ac homo quoq; dum à generatione inculpata sanitate degunt: multo subindè tempore, neq; vomitionis, neq; tussis experientiam habuerũt: quod si causa molestiam afferens, aut uentriculi osculũ, aut respirationis meatũ obsederit: protinus animal, uel vomitione, uel tussi uexabitur. vt. n. inter pariendum uterus, ita inter vomendũ ventriculus mouetur: & huiusmodi motus sunt

opera naturæ: annumerantur tamen simpthomatis præter naturam ob causas naturam ad huiusmodi motum cogentes.

Quòd vomitus pertineat ad ventriculũ.

Et quòd ad ventriculum pertineat uomitus, manifestissimum est, quàmquàm nonnulli eum non naturæ opus, sed simpthoma esse dixerunt.

Et vomitiones ad illud quidem simpthomatum genus referri debent, in quibus causa præter naturam ad huiusmodi functiones subeundas naturam irritat.

Sed neq; eadem in omnibus est, huius motionis species: neq; ab eadem prodit facultate.

Vomitũ nausea, tussim screatio præcedit.

Sed quæ à ventriculo excernuntur, siue ab ipso per se, siue mediante aliquo artis instrumento, ea à partibus idest à parietibus seù tunicis ventriculi circundantur: quæ quicquid in eis, continetur, explodunt: haud aliter quàm manus, quum exprimere quippiam conantur: facultas autem hunc motum efficiens, ex naturalium numero una est: & ut vomitum nausea, ita tusim screatio præcedit: itaquè ut nonnulli nausea affecti, non vomerunt: ita screantibus quibusdam non secuta est tusis: idq; ob causæ exiguitatem: quòd si facultas illa non sit adeò ualida, ut possit huiusmodi materias expellere: tunc indiget auxilio artis. In quo casu aqua villensis potest eas faciliores reddere: præsertim si non sint valdè crassæ, aut tenaces.

iij. prædict. Quæ vomitio vtilis sit.

Et quoniam non semper uomitio utilis est, sciendum ut ait Hyp. quòd illa utilisima est, in qua pituita bile permista quàm maximè est .i. in qua pituita plurimùm permista cum bile est: & si non multa, neq; crassa est: sincerior enim deterior est.

Biliosus enim humor sincerus (ut ait Gal.) caloris copiam, pituitosus indicat frigus: quinetiam sincerus hu-

mor

mor crassior redditur, pituitosus quidem propter frigiditatem, biliosus uerò propter exuperantiam caloris euaporatus, ac quasi exiccatus, uel assatus. Hæ enim duæ causæ contrariæ crassitudinis sunt: calidum admodùm, ac frigidum. Calidum enim euaporat, frigidum astringit: aqua tamen ista, si debitè administretur, utrunq; uomitum curare potest. Si silicet calor ille non fuerit in summo, neq; etiam frigus, uel humores non fuerint frigidi, uel adeò crassi, ac tenaces, ut euacuari non possint: quod si accidat, eam præcedere debent attenuantia, ac incidentia (ut sepius diximus).

De vomitu viridi, liuido, & nigro.

Si uerò vomitio fuerit porracea .i. biliosa viridis, aut liuida, aut nigra: quicunq; ex his fuerit calor, malum esse cænsendum est. Quemadmodum enim in corpore naturaliter benè dispositio, crocea bilis gignitur: ita in corpore præternaturam se habente gignitur porracea: ac sepenumerò in ipso ventriculo, propter quorondam esculentorum cruditatem, aut olerum: qualia beta, cæpa, brassica sunt: atq; etiam interdum talibus nequaquàm ingestis, sed ratione morbi in ipsis venis gignitur, ac decumbit: aut in ventrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præternaturam, atq; excrementi proprietatem talis temperamento qualis prædictorum olerum succus est: & quomodocunq; fuerit, si cum huiuscemodi vomitionibus non sit ualida febris, potest hæc aqua conferre: magis tamen eam laudo, ubi materia viridis, & humida sit: quàm ubi nigra, aut liuida. Facilius enim illa ab ipsa educitur, præsertim si in ventriculo contineatur, uel saltem in venis meseraicis, uel in parte sima iecinoris, aut etiam in ventre inferiori.

De vomitu exitiali.

Sed si idem homo omnes iam dictos colores vomit, exitiale admodum est: sicut accidit honorando patri meo: in cuius quidem ventriculo, ac etiam venis, ex multis animi perturbationibus à quibusdam malignis sibi illatis: adeò multiplicati fuerunt humores varijs, atq; diuersis coloribus colorati: ut ex repentinis, malignis, naturamq; superantibus vomitationibus in spacio quatuor, aut quinq; horarum, nullum ex arte medica leuamen inueniens, non sine maximo totius suæ familiæ dolore, & fletu, uitam in mortem commutauit: cuius quidem anima in domino requiescat: oretq; pro persecutoribus suis.

Quid indicet colorum diuersitas ĩ corpore.

Si igitur idem homo omnes uomit colores, exitiale est siue de prædictis coloribus, porraceo, liuido, nigro, sit proditum uerbum (omnes) siue etiam de alijs cum ipsis, quicunq; habentur præter naturam colores, utrouis modo exitiosissimum est: indicantibus in corpore multas haberi difficiles affectiones: quæ profectò ut alijs præsidiis difficulter, uel impossibiliter remoueri possunt: ita etiam hac aqua. Indiget enim generotiori, ac potentiori auxilio si tamen diuersitas istorum colorum non dependeat à forti causa, & materiæ multæ non sint, & uirtus ualida in corpore sit, fortassis hæc aqua poterit aliquo modo affectiones illas si non ex toto remouere: saltem lenire.

De vomitu grauè olente

Est tamen animaduertendum, quòd si uomitio liuida grauè olet: ocissimam indicat abolitionem. putredinem, enim indicat cum extinctionem: omnis enim subputris ac fœtidus odor in omni vomitione malus est: propter silicet putredinem: & tunc rorò potest hæc aqua utiliter accommodari: præsertim si materia illa in qua fundatur ille color sit multa, & aliundè in ventriculum trasmitta-

tur: odorq; illæ grauissimus fuerit: uirtusq; etiam debilis.

Est præterea notandum, quòd non semper, nec in omnibus, uomitus est malus, neque curandus (habet enim Hypoc.) quòd graciles, idest biliosi, & facilè vomentes purgare magis silicet conuenit superius, idest, per superius, hoc est per vomitum: cauentes hyemem. In hyeme enim purgatio ista non rectè sequitur: nam æstate magis superiores, hyeme autem inferiores purgare, oportet. iiij. part. aph. vj.

Et Hypoc. ait, quòd vomitus sex brumalibus mensibus fieri debet: quia id tempus, æstiuo est pituitosius, & morbi caput tentant, & regionem supra septum transuersum. In lib. de salubri dieta.

Difficulter uerò vomentes, & mediocriter benè carnosos per inferiora purgari oportet: cauendo æstatem: si verò faciles ad vomendum, & graciles sint: per superiora purgandi sunt, nisi sit hiems: hoc est æstate, autumno, & uere.

Si uerò difficulter vomant, & mediocriter benè carnosi sint, per inferiora, si res urgeat, solum cauendo estatem: aliud autem anni tempus non oportet cauere.

Tabidos uerò, idest phthisicos, uel ad phtisim naturaliter pronos, ut sunt qui pectus, ac pulmonem angustum habent: ad superiores purgationes nunquàm duxeris: propter silicet instrumentorum quæ respirationi obseruiunt imbecillitatem.

Hypoc. verò ait, quòd homines obesi ieiuni uomant currendo, aut celeriter eundo, meridiè: & potionibus incidentibus vtantur: graciliores uerò, & imbecilliores, à cibo vomitum prouocent. De salu. dieta

Amplius biliosus humor mordens, oris ventriculi dolorem, seù morsum committit: indèq; etiam biliosa uomitio accidit: ubi aqua ista perutilis est: si ex ea conueniens bibatur quantitas: melius tamen per superius, quàm per inferius huiusmodi humor educitur. Leuitate enim sua fluitare assolet, & versus gulam moueri, relinquens ventriculi fundum, quare facilè uomitur.

Quod si algor, idest dolor à frigiditate cum rigore, præhendat tantisper hominem: magis etiam vomitio non solum citius, sed etiam bilis erit plenioris: quum soleat algor magna ex parte bilis efficere vomitionem.

Quinetiam si quid bibat, aut esitet, per illud tempus homo, adhuc citius deuomet. quia pariter cum bile ingesta cibaria in ventriculo uitiantur: ubi aqua nostra plurimùm prodesse potest, euacuando, ac ipsum ventriculum mundificando non solum à bile, sed etiam à cibis corruptis, & alijs superfluitatibus.

Pri. ad glauconem.

Est tamen notandum, quòd non semper vomitus post cibum malus est. (Gal. enim ait) quòd adeò utilis est ijs, quibus febris tertiana notha perdurauerit: ut multos sciat illo solo statim fuisse curatos.

vj.par.aph.xv.

Et Hip. ait, quòd à longo aluui profluuio habito spontaneus uomitus superueniens morbum soluit: quoniam, (ut ait Gal.) à natura rectè operante trahitur materia, quæ aluui profluuium causabat: in quo neq; aqua ista, neq; alio ingenio impediendus est: quinimò si aliquando diminutus fuerit augendus, uel aqua calida, uel hidroleo, uel digitis, aut pennis immissis intra os (ut docet Gal.) qui etiam oleum calidum, absinthij comam in mellicrato decoctam, atq; vinum sumoperè laudat.

Pri. ad glauco

Et qui

Et qui consueuit bis mensibus singulis uomere, rectius illæ ordine duobus diebus uomat, quàm quintodecimo quoquè die: alij planè contra faciunt.

Et qui uentrem purgare, aut corpus uacuare modicè uolunt, his confert uomitus: atq; hi sæpius cibum summere debent, eumq; varium, & diuersa uina bibere.

Contra eos qui nolunt uomere, uentresquè habent plus æquò humidos, ut querant sisti: hos nec frequenter commedere, & uariis cibis, & vinis abstinere oportet. Nam semel cibum capere, & eum unicum, item vinum unum bibere interest, ad hoc ut uenter illa, & retineat, & concoquat: contraria uerò egrius tum concoquuntur, tum in uentre commorantur: & pro ciborum qualitate, & ordine sumptionis, aut innatare illos, aut excerni per aluum contingit.

De ijs qui cibũ concoquere non posśũt.

Auxiliatur etiam illis qui ex obstructione iecinoris, aut venarum cibum concoquere non possunt: si silicet ex ea conueniens bibatur quantitas: & breuiter ea profectò uti possumus in omni mala ventriculi affectione: si commodè digeratur. Non solum enim (ut dictum est supra) omnem eius intemperiem remouet, si valdè indurata non sit: sed etiam ipsum mundificat ab omnibus superfluitatibus, ac roborat: appetitumq; in totum deperditum causas ipsum impedientes remouendo mirabiliter instaurat.

De iecinoris affectionibus.

Hæc aqua præterea intus, & extra in omni mala iecinoris intemperatura rationabiliter commendatur. In calida etenim, tum rationæ suæ temperiei, tum ratione ferri: in frigida uerò ratione suæ actualis, ac potentialis caliditatis, & aluminis: in sicca uerò ratione suæ actualis humiditatis: in humida autem propter suam potentialem

ficcitatem: & in coniunctis eodem modo.

Si uerò aliquis humor in eo superabundet, superfluusq; sit, eum abstergere, mundificare, ac euacuare potest: præsertim si calidus, ac tenuis fuerit: vel saltem non valdè crassus, durus, ac pertinax sit: quòd si accidat, ea quæ vim attenuandi, ac incidendi habent, præmittere opus est. Habet præterea etiam uirtutem, facultatemq; ipsum confortandi ratione suæ moderatæ stipticitatis, nec non aperiendi eius obstructiones, si ab humoribus non ualdè crassis, tenacibusq; fiant. rursus in omni mala iecinioris affectione, præsertim calida, & à causa calida conseruata singularissimum præsidium est: qui tamen eo utuntur in debilitate iecinoris à quacunq; causa fuerit, caueant à coitu, in eo etenim multa spirituum resoluctio fit.

Vtilis est etiam hæc aqua multis affectionibus ortum habentibus ab hepate, ut icteritiæ, cachetiæ, formicæ, erisipellati, inflammationi, cancro, scabiei, lepræ, in qua sumoperè prodest, refrigerando iecur, & humectando sanguinem præustum, à quo ut plurimùm prouenire solet.

De duricie iecinioris, & splenis.

Amplius laudatur hæc aqua in iecinoris, & splenis duricie, non tamen omni: sed in ea tantum quæ ab intensa caliditate, & siccitate, tenues succos resoluente & crassos magis incrassante ortum habet: uel in illa ad quam sequitur inflamatio: seù ad inflammationem vtrorumq; viscerũ ad quam sequitur duricies: inflamationes .n. lienis ob duriciem (ut ait Gal.) facilè ex tactu depræhendi possunt: ex duriciæ namq; lienis sequitur eiusdem inflammatio: pro remotione cuius utilis esse potest usus aquæ villicæ: & quòd dicitur de splene, intelligatur etiam de hæpate. Si aũt duricies sit confirmata, & ab humoribus valdè crassis con

Gal. vj. de locis aff.

seruatá : ex potu huius aquæ minimè resolui, neq; dissolui potest : sed periculum potius est, ne in corpore aqua retineatur, indèq; vel aquaintercus, uel aliqua alia consimilis affectio sequatur.

De intentionibus habẽdis in curatione duriciei iecinoris, & splenis.

Duplici .n. intentione in huiuscemodi duriciebus opus est : mollificatione silicet, & resolutione, quas quidem, (ut verum fatear) ex potu huius aquæ minimè consequi ualemus : præsertim si à materia crassa, & uiscida diù protractæ, conseruatæq; fuerint : & si fortè aliquando hæc aqua conferre potest his morbis, extrinsecus potius, quàm intrinsecus eam laudo. habet enim humectare, lenire, & aliquantisper attenuare, atq; resoluere : & isto modo solet aliquando præseruare ab hydrope: raròtamen accidit, ut ex hoc balneo huiusmodi duricies, præsertim in scyrrũ confirmatæ resoluantur, quare tunc alia petenda erũt præsidia.

De hydrope aquosa, & flatuosa.

Solet hæc aqua in hydrope aquosa, & flatuosa à nonnullis laudari : quando videlicet in principio fuerit : indicatione tamen sumpta à virtute, & à membris nutritiuis : non autem ab aqua, neq; à flatuositate. Habet .n. aqua hæc uirtutem corrigendi peccata ventriculi, & iecinoris : à quibus ut plurimùm aquaintercus prouenire solet : ita ut debito in alijs seruato regimine, pro retificatione malæ temperaturæ ventriculi, & iecinoris, tutò in potu secundum istorum opinionem exhiberi potest : quibus quidem emendatis, optima sequitur concoctio, et sanguificatio : ad quam minimè sequi solet, ipsius aquæ, & flatus generatio.

Sed quoniam uidetur difficilè, quòd huiusmodi aqua securè administrari possit, generationemq; aquæ, & flatus prohibere ualeat : videndum quomodo id secundum istorum opinionem ab ipsa aliquando fieri conspiciatur.

In lib. qui introductio seù med. inscribit.

In d̄ tumorib⁹ præterna t.

Pro quo sciendum (ut ait Galen.) quòd aquæ intercutis (neotbericorum sententia) tres sunt species: primam aschitin, secundam tympanitin, tertiam hyposarchidan, uel leucoflegmatian nominant (& ut idem Galen. asserit.) hydrops aquosa ascythes, flatulenta timpanites, pituitosa leuflegmatia nominatur.

Opinio Hyp. de speciebus hydropi.

Hyp. verò duas tantū statuit differentias: nam tympanitin & aschithin eiusdem speciei esse voluit. quoniam in utraq; nutrimentum in aquam redactum, inter intestina, & peritoneum transfunditur: sed in hac aquæ plus, quàm spiritus in unum intus contrahitur: in illa copiosior spiritus, minor humiditas est: in reliqua solidæ totius corporis partes in aquæ naturam transeunt: quam immedicabilem esse scribit Hyp. qui etiam idem affirmans ait, quod hydropum duæ sunt naturæ, quorum hyposarcidius si hominem aggreditur vitari non potest. Alter ex flatibus constat: multaq;, & bona indiget fortuna.

iiij. de ratione victus acut.

iiij. de ratione victus acut.

Error Hypoc.

Gal. tamen ait, quod Hyp. in hydropum differentijs fallitur. Nam hydropum vnus humidi substantia tenuis copiam in tota inferiore thoracis regione aceruat: quam aliquando per purgantes humidum euacuamus.

Alter locum hunc non aqua, sed spiritu plenum habet et ferè superiora omnia tumentia: hūc tympaniā appellant.

Qui autem habitum totum silicet uniuersum corpus pituitæ plenū habet: eum hyposarcidium nonnulli appellant.

Quo fit, ut non exactè duas hydropum esse naturas dixerit Hyp. neq; etiam rectè dixit, quòd si aggrediatur vitari non posse: & melius dixisset interficit autem protinus: postea quàm factus fuerit: liber tamen in quo ista scribuntur non est Hypocratis (ut hic innuit Gal.) licet

ea

ea etiam quæ ibi dicũtur (iudicio meo) non careant ratione.

De causis hydropisis.

Sciendum præterea aquam intercutem à pluribus euenire causis: licet enim iecinioris imbecillitas necessariò semper concurrat: nihilominus qui eam rectè curaturus est, quũ etiam persæpè ex defectu aliorum membrorum si non statim saltem medio aliquo interueniente eueniat: non tantum ei, sed omnibus alijs attendere debet.

ij. de facultatibus naturalib.

Ex diuturnis enim hemorrhoidibus, vel suppressis, uel immodica profusione hominem ad extremam frigiditatem ducentibus, non semel, aut bis, sed sepè iam aquam intercutem collectam vidit Gal.

Sicut mulieribus quoq; tum menstruæ purgationis omnimoda cæssatio, tum immodica vacuatio: quum silicet uteri nimio sanguinis profluuio laborarunt persepè hydropem accersiuerunt. Nonnullis uerò earum, & qui muliebris vocatur fluxus in hunc terminatus est morbum: ut qui ab iliis incipiunt, alio uel quopiam oportunorum ad id membrorum hydropas prætercam: qui ipsi quoquè erasistrati opinionem clarè refellunt: uerum non adeò luculenter, ut qui ex toto corporis habitu immodicè refrigerato oriuntur.

Est enim ea prima generandi hydropis causa, ex sanguificationis defectu proueniens, simili genere, atquè ex ciborum concoctionis defectu diarrhæa: atqui in tali hydropis genere, nec aliud viscus ullum, nec iecur, scyrro est affectum.

In ijs igitur morbis quos Græci & anasarchas, & leucoflegmatias nominare consueuerunt, & in ascythe, & tympania (ut ait Gal.) spacium quod interperitoneum, & partes ei subiacentes est, aquoso humore impletur.

v. de locis aff. cap. vi.

Proindè rationi consanum est, ut ob iecinoris refrigerationem cibus iam redditus in sanguinem transmutari non possit: quinetiam refrigerantur cum ipso uniuersi corporis venæ: idq; maximè, ubi nullo plerumq; tumore in iecinore apparente, laborans aqua intercutem molestari videtur: vitio existente uel in liene, uel ieiuno, aut tenui intestino, aut mesentèrio, uel pulmone, uel renibus aut etiam ubi plurimus per hemorrhoidas sanguis excernitur: aut ob muliebre profluuium, aut quum retinentur menstrua, aut ob aliam ingentem uteri dispositionem: namper omnes huiusmodi affectus, aquamtercutem hominem vexari contingit: uel nullo existente in hepate præternaturam tumore. Id verò præcipuè intelligitur ab ijs, qui didicerunt, quomodo ex intempestiua aquæ frigidæ potatione, iecur affatim refrigeratũ, statim aquamintercutem inducit: ante quàm .s. in durum tumorem attolatur: verum sic affecti, vehementi ciborũ desiderio tenentur: nec mirùm quippè ob refrigeratũ os ventriculi, huiusmodi cupiditates inualescunt.

ij. prædictionum cap. pri.

Amplius (ut est sententia Hyp.) omnis aqua intercutem si ex acuto morbo existit, mali est: non enim sedat febrem sed dolorem admodùm infert, ac mortem: fereq; incipit ex parte inani, ac lumbis, iecoreque. Vbi (ut ait Gal.) dum iecoris mentio fit, aquæ intercutis genituram habes: atquè unà communi ratione, partis inanis: quæ sunt ieiunum, & lactes, & item intestina tenuiora, nam in more est, vocari illas partes inanes: atqui inanis uidetur omnis talis sedes, si eam cum supernis, infernisq; partib᷑ utrisquè osseis conferas: at uerò omnis talis pars flaccida habetur, quoties non fuerit aliquis paulò ante repletus esculentis, poculentisquè: ita videtur Galeno, Homerus has ipsas

corporis partes eo quòd flaccidæ sint, appellare laparas.

Itaq; cuiusuis aquæ intercutis comunis genitura est, ubi sanguificationis officium intercidat. Etenim quemadmodũ in ventriculo concoquuntur esculenta: pari ratione in iecinore, et venis: præconcoctum in ventriculo alimentum: quinetiam ut in ventriculo interdum minus intercidit concoctionis officium, interdum magis: ita in iecore. Nonnunquàm .n. iecur afficitur per se se, & sua ui, quemadmodum etiam ventriculus, interdũ per consensum aliarum partiũ: itaq; constat ut omnes sibi inuicem conferentes partes, aut quia uicinæ sint, aut quia habeant societatem magnam ex conceptaculis, neruisq; afficiantur in hunc modum iecur: ex magnis uenis copulatur & lieni, & ventriculo, & intestinis: atq; etiam positura eorum ita uicina est, ut quædam contingant ipsum: quædam propèmodum tangant: itaquè lienis nequaquàm mentionem habuit Hypoc: siquidem de morbis acutis agebat. Etenim hoc viscus simul per longos morbos traxerit duriciem, ad consensum agit iecur, omniquè corpori per tale medium aquamintercutem concinnat: porrò iecoris, ac partis inanis mentionem facit, ac docet differentias aquæintercutis ex illis.

Amplius (ut ait Hyp.) quibus tormina, & circa umbilicum dolores, & lomborum dolor, qui nequè à medicamento, neq; aliter soluitur: in hydropem siccam firmatur. iiij. part. aph.

Super quo aphor. (Gal. ait) quòd quum huiusmodi affectiones nõ soluantur, neq; medicamentis, neq; alijs auxilijs: fit quædam earũ partiũ patientiũ habitualis intemperatura quæ magna ex parte perseuerans, eam hydropem efficit, quæ ab Hyp. sicca nominatur, vocatur aũt hic morb. à posteriorib' medicis tympanias: quoniã sũmus vẽter percussus

talem sonum ædit, qualem tympana: nam, & in illis per cutem extenctam, aer percutitur: quemadmodum & illæ qui in profundo locatur in tali morbi genere.

Quod uerò & hoc morbi genus hydropem Hyp. nominet, est manifestum: non tamen humidum est, sicuti qui ascythes ab utri similitudine dicitur: in quo materia collecta non est flatuosus aer, sed humor aquosus: videtur autem à maiori frigiditate generari aquosus hydrops, quem ascythen vocant: quoniam veluti in utre quodam in membrana abdominis interiore humor continetur: à minore autem tympanias: neq; enim humida substantia in flatuosum aerem sine calore aliquo potest transmutari.

Opinio crasistrati de causa hydropisis. iiij. part. apho. xi.

Causa uerò cuiusq; hydropisis est (autore Erasistrato) (ut ait Gal.) inflammatio iecinoris, & lienis, temporis spatio in scyrrum indurata. Nam quum alimenti in ijs visceribus confectionem, atq; in totum corpus digestionem impediat, in aquæ substantiam ipsum commutat: quòd ita refrigeratum inter intestina, & peritoneum, transmittitur: hoc quoquè malum Hypocrati salutis spem nullam habet.

Quomodo sãguis aquæ naturam induat.

Quod si absquè inflammatione hydrops præsertim anasarcha eueniat, calore genuino refrigerato: nec alimentum in venis amplius continente, sanguis caloris inops, aquæ naturam induit: & ex venis ceù oleum ex utribus defluit. Quousquè enim sanguis omninò in uenis est, ab earum tunica continetur: ubi uerò in eo pingue exuperauerit, ut in obesis sanguis effusus adipem generat: aut in aquam versus, aut dum non continetur defluit in locum, qui intestina, & interiorem abdominis membranam interiacet: aut per uniuersum corpus diffunditur,

Ex istis

Ex istis igitur iam dictis habemus omnes species hydropisis, & eiusdem causas tam immediatas, quàm mediatas: quibus quidem omnibus diligentissimè consideratis, videndum nunquid? aqua Villensis pro curatione illarum duarum specierum iam supra nominatarum, tutò in potu exhiberi possit: quòd quidem etiam ab imperialibus medicis dum illustriss. & excellentiss. D. Nicolaus Perrenotus à grandi Vella, utriusque consilij apud Cæsarem vir primarius ab ipsis, uel saltem altera earum detineretur Medicis Lucensibus quæsitum fuit: de quorum numero ego uti, minimus cum alijs maioribus meis respondidi: quòd non, (ut namq; uerum fatear) in huiuscemodi morbis semper mihi valdè suspecta fuit: etiam quòd in principio sint, indicatioq; summatur à virtute, & à membris nutritiuis, & ab illis à quibus (ut vidimus supra) euenire possint. Si. n. aquosa hydrops tantum sit, & uitio iecinoris refrigerati, uel per se, uel per consensũ eueniat: haud clarè uidetur, quo modo aqua ista, in qua non apparent, qualitates multùm calidæ ipsam curare valeat. Caliditas enim eius actualis, ac etiam virtualis, non est adeò valida: ut videatur posse remouere frigiditatem iecinoris, ad quam sequitur aquæ generatio: quæ profectò satis magna supponenda est: si etiam eius sapores considerentur, nullus quidem eam sufficientem iudicare poterit, non solum ad remouendam iecoris intensam frigiditatem, ad quam sequatur aquæ generatio: immò neq; minimam, aut mediocrem: si cum ea sit ipsius uisceris duricies, ad quam sequatur aquæ generatio. Nihil enim in ea apparet, quod quidem uim habeat huiusmodi membrorum duricies molliendi, ac resoluendi: quare quũ etiam experientia clarissimè nobis ostendat, non posse,

hydropem aquosam curare, siue in potu summatur, siue quis ea pro lauacro utatur: mihi videtur, quòd ab ijs qui eam patiuntur fugienda sit: sed præsertim ab ijs, qui ex ventriculi imbecillitate ab intensa frigiditate molestantur. Ex illa namq; satis magna quantitas solet in potu accipi, quare quum membra nutritiua, & præsertim ventriculus, & iecur, in ijs qui aquam intercutem incurrunt imbecilliora admodùm inueniantur, dubitandum potius mihi videtur, quantitatem illam in cauitatibus abdominis posse multiplicari, quàm iam genitam euacuari, aut minui: neq; speranda est (iudicio meo) illorum membrorum adeò refrigeratorum calefactio: quum (ut sæpius dictum est) admodùm calida, seù actiua non sit: & si per interius huiusmodi hydropisis speciem curare non potest, multo adhuc minus per exterius eam curare poterit: sed dubitandum potius ex ea augeri posse, quum silicet ventris cauitates per cutis poros ingredi facilè possit: ibiq; residere: neq; à virtute imbecilli resolui ualeat: & quòd carnem subintret satis manifestè apparet ijs omnibus, qui post longam in ea moram, bis, uel ter, sudatorium ingrediuntur: ut silicet ea quæ in corpore subingressa est, commodè, utiliterq; resoluatur: ne silicet ibi remanens, aliquòd inferat incommodum: licet namq; sua actuali caliditate sudorem prouocet, aquamq; resoluere isto modo videatur: nihilòminus humiditas quæ per sudorem resoluitur, pro maiori parte est in venis, uel in membris cuti vicinis: neque eiusdem naturæ cum ea est, quæ in hydropicis in cauitate uentris inferioris residet: quæ quidem non ita facilè (ut experientia testatur) à natura, uel ab arte, per sudorem resoluitur: & licet aliquando resolueretur, non propter hoc

tolleret eiusdem continuam generationem : affectionem enim membrorum ipsam generantium non propter hoc curaret : nisi admodùm leuis esset: quam tamen tutius alijs præsidijs remouere possumus.

Si uerò aquaintercus ex refrigeratione iecinoris per consensum ab aliquo alio membrorum iam supradictorum euenerit : uel ex superfluo fluxu muliebri, uel superflua retentione, aut nimia sanguinis hemorroidalis inanitione, aut alia ex iam dictarum causarum euenerit : tutiora præsidia hac aqua habemus: neq; hodiè quis auderet eam exhibere, nisi fortè imprudens, prodigusq; alienæ salutis esset.

Neq; etiam uideo, quomodo flatum iam genitum, & in abdomine collectum dissoluere possit: ratione enim suæ diminutæ caliditatis actuali humiditati iunctæ, videtur potius augeri, uel saltem multiplicari posse: & qui eam bibunt, facillimè hoc attestari possunt: nonnulli tamen aliquando ea utuntur, nescio quo methodo, & qua ratione ducti: quare neque in ascithe, neq; in tympania, multoq; etiam minus in hyposarcha seù leucoflegmatia ipsam laudo: nisi fortè aliquando in aliqua iecinoris inflammatione, aut alia præternaturam affectione, uel etiam alicuius alterius membri naturalis : ad quam facilè ex incuria posset in processu temporis sequi aliqua illarum iam dictarum specierum hydropisis. Tunc.n. præueniendo, eam laudarem: uitia namq; illorum membrorum sepisimè emendare potest.

Et si voluerimus præcepta Hypo. & Gal. in curatione hydropisis considerare : manifestè cognoscemus, aquam istam non posse aliquo pacto conferre : præsertim ubi iam facta, confirmataq; fuerit.

ij. ad Glauco. vbi loquitur de strumis.

In hydropicis igitur curandis (ut ait Gal.) duplex intentio haberi debet: ut silicet sanetur tumor durus in uiscere, idest in iecinore, si ibi adsit: & coaceruata humiditas disoluatur: sed differunt quum talem tumorem partes patiuntur, & diferentem exigunt curam.

Intentiones habēde incur. aquæ intercu.

Quare curatio hydropum, ad has tres reducitur intentiones: ut silicet sanetur durus tumor, qui in uiscere est: ut apponantur quæ humiditatem dissoluunt: & mendicamenta quæ urinam mouent, in potu exhibeantur.

De his quos purg. oportet.

Vel (ut ait Gal.) medicamento opus est, cui pituitam educere facultas sit: primūm quidem inferno ventre, deindē vomitu, tum apophlegmatismis, hoc est ijs quæ per os pituitam euocant. Nam quum immodicus humor uniuersum in corpus extendatur: omnes sanè usurpauimus euacuationes. In ascythe uerò propinamus ea medicamenta, quæ ciant aquam.

In lib. qui introduct. seu med. īscribitur.

Duo igitur hydropes (ut idem ait) tolluntur: uel malagmatis exiccantibus, uel medicamentis vrinam cientibus, uel hypelatis purgandi facultate præditis.

In de atra bile

Quare ait, quōd si exhibeantur medicamenta bilem purgantia hydropicis, parūm admodūm humoris proprij educetur: nec solum ægros non iuuabunt: sed vehementer offendent: quemadmodum si ex uena quoq; sanguis eis detrahatur.

iiij. de ratione vict. acuto.

Et aqua intercus ex flatibus (ut ait Hyp.) curatur, tollerantia, fotu, temperantia, cibisq; siccis, & acribus, idest calidis. Ita enim maximē tum minget, tum valebit patiens si uerò difficulter spirauerit, fueritq; anni tempus estiuum, & floruerit ætas viribusq; fuerit valentibus, sanguinem à brachio tollendum iubet: deindè calidos panes

ex

ex vino nigro, & oleo tinctos laudat exhiberi : iisq; quàm minimè bibere iubet : quàm plurimùm verò laborare, suillamq; ædere carnem ex aceto coctam : ut aduersus arduas resistat inambulationes.

Quum igitur in hac aqua non appareat virtus discutiendi tumorem durum in uiscere (ut dictum est etiam supra) neq; dissoluendi coaceruatam humiditatem, aut pituitam educendi, nisi fortè tenuem, & per accidens, soluendo silicet humores biliosos quibus sit admista : neq; per vomitum, neq; per secessum aquam educendi : non videtur aliquo pactò hydropicis exhibenda: & licet urinam moueat, ipsam etiam multiplicat : & multotiens mingitur ut bibitur : quum etiam uim habeat humores biliosos, & tenues educendi, multò minus uidetur ipsis conueniens : quũ huiusmodi medicamenta, iis sic laborantib' aduersissima sint.

Hydropicis igitur aqua hæc danda non est : & licet aliqui eam commendauerint, ego tamen credo intentionem eorum fuisse, quòd possit his tutò exhiberi, in quibus suspitio est, de aqua intercute futura : & pro remotione potius malæ temperaturæ membrorum naturalium, & præsertim ventriculi, & iecinoris, ad quam facilè sequi possit generatio aquæ, & flatus, quàm ad ipsam educendam, uel dissoluendos flatus, aut discutiendos tumores duros in aliquo viscere.

Valet præterea hæc aqua in nonnullis renum affectionibus, quæ (ut ait Gal.) ætate prouetiorib' fiunt potissimũ. viij. de pl.hy, & pla.in lib. qui medicus inscribitur in lib.de plenitudine.

Vbi notandum (ut idem Gal. asserit) quòd vitia quæ in renibus consistunt : sunt inflammatio, exulceratio, calculi, urinæ destillatio, & dolor magnus : seù grauis.

Et locus malè habens, id est magno, uel graui dolore

affectus: non ex facili potest discerni: quòd exteriorib. partibus cohereat, laxiusq; intestinum cholòn ipsis vicinũ sit. Quare quum offenduntur, uel externarum partium inflammatio, uel choli affectio esse apparet: & non raro eiusdem intestini consensu renes dolent.

vj. de placit. hyp. & pl.

Quum igitur renes (qui ut ait Gal.) urinam in unam, tantum vesicam transmittunt, inflammatione laborant: nihil per urinam excernitur: sed dolores potius excitantur, non exactè locum dolentem ostendentes, ob eam quam diximus rationem, verum intollerabiles, idest graues, & magnos: qui profectò nec cataplasmatis cadunt, nec imminutione per cucurbitulas facta remittuntur: sed sola medicamenta nephritica intus accæpta præsidio sunt inter quæ quidem hæc aqua numerari potest: quare persepè ex eius haustu intensam renum inflammationem cum dolore graui: curatam vidimus.

Quãdo renes consensu choli patiuntur.

Si uerò renes choli consensu doleant, ipsum euacuare, ac aperire oportet: sed raró hæc aqua in potu præstò esse potest: per inferius uerò nonnunquàm.

In vlcerationibus. Casus spett. Bernardini de Bernardi.

Si uerò exulcæratio renes infestat, interdum purulenta per urinas excernuntur: interdum cruenta: ut accidit nobilissimo Bernardino de Bernardis ciui Lucensi in quo etiam mortuo, dum eius corpus secaretur, maximam puris tenuis, & crudi quantitatem in rene dextro, & eius urinæ delatorio adinuenimus: à suisq; medicis audiuimus, eiusdem naturæ saniem dum viueret: cum urina diù reddidisse: à vesica tamen (ut sepius audiuimus) nonnulli eorum eam descendere crediderunt: quum tamen in ea nulla esset ulceratio: sed in rene dextro tantumodo, manifesta esset: cui quidem hæc aqua si alia non affuissent in vesica, idest in

eius collo, cauitate, atq; etiam uirga, plurimum prodesse potuisset: tum abluendo, tum mundificando, ac euacuando saniem, humoresq; acres, & mordaces ipsos renes exulcerantes: atque ratione suorum mineralium consolidando ulcera iam facta, ipsosq; renes roborando.

De lapide renũ, & vesicæ.

ij. part. aph. xxvj.

Calculus puerorũ passio.

Duæ lapidis ceusæ.

In renibus etiam fit calculus, & (ut Gal. scriptum reliquit) propria passio puerorũ est: qui ob edacitatem non paucos crudos humores coaceruant: ex quib. pars crassior vel glutinosior, uel utroq; modo uitiata, unà cũ urinis ad uesicã uel renes perueniens, fit lapidũ generationis materia: accædit etiam altera causa efficiens, vehementia.s. caliditatis.

Aceruant.n. & senes humorem crudum non paucum, non propter edacitatem, ut pueri: sed propter potentiæ cõcoquentis imbecillitatem: non tamen calorem fortem habent, qui ex materia crassa, uel glutinosa, uel utroq; modo vitiata vaporem resoluens lapidem generet: sed illud accidit, quòd dixit Gal. videlicet quòd stante uirium imbecillitate in ultimis senib. renes sepiùs obstruuntur, à materiebus.s. crassis, & crudis, & lapides generantur: quando.s. tenax, uel crassa superfluitas ibi firmata, in similem callo substantiam transierit: in quibus tamen lapis in vesica gigni nõ potest, ex defectu.s. caloris, ut fortè accidit in Bernardino prænominato: licet non esset in ultimo senio constitutus, in cuius uesica.i. in eius fundo, & cauitate erat satis notabilis quantitas carnis adenosæ carni testiculorum, et mammillarum similis, in eiusq; collo alia aderat materia callo seù nodo haud absimilis dura admodũ colorisq; liuidi, quantitatis ferè duarũ nucum: sicut alia etiam consimilis ferè naturæ licet minoris admodùm quantitatis erat circa mediũ virgæ, quæ nonnunquàm urinæ exitũ, seù descensũ, impedire videbatur: satis tamen nigrior apparebat.

ij. part. apho. xxxi.

In lib. de renũ affect.

Gal. dixit, causam, quare pueris in vesica lapides ut plurimũm generentur: in ætate uerò florentibus in renibus, esse. Quia in pueris omnes actiones naturales sunt fortiores: quare in eis fusa est, & dissoluta succorum crassities: contrarium uerò accidit in ætate florentibus, nam quum actiones in ijs debiliores sint: facilius cogitur succorum crassities.

Quum itaq; in pueris calidum innatum abundet, & fortes sint eorum actiones, crassitudo materiæ diluta in renes dilabitur: indeq; facilius in vesicam transit, non parũ etiam adiuuante ad transitus celeritatem ipso actionum robore: sicut econtra accidit dum vesica frigida est, membranosa enim est pauciq; sanguinis, & ampla intus capacitate parata: rursus hic consistit, densaturq; ad eam crassitudinem, quam paulo ante monstrauimus: sed eius consistentiæ principium hoc sumit, si diutius in vesica commoretur.

Ipsa itaq; glutinositas (quòd credibilius est) ab innato puerorum calore facilius subigitur: atq; maceratur: ut hinc magis uniri possit, consistere, & condensari.

Addiciamus si libet, puerilium urinarum crassitudinis causam: quæ certè alia non est, quàm puerorum uoracitas & mouendi excessus: mox ab alimento assumpto, dum silicet pueri ferociunt, & ludunt: in lactentibus huc facit insuper ipsa materia: perfectis utiq; quòd in caseorum & similium esu plurimi essent, lapides in vesica, & renibus fieri cognouit Gal. id circò lithiasis uesicæ puerorũ est morbus: haud enim potest collum tam angustum in maioribus corporibus esse, ut humorem crassum remoretur.

In fæmellis etiam cæruix vesicæ dehiscit in membrum genitale

genitale, & breuis simul est, & lata: ut nullo labore crassa per eam ipsæ meient: quæ in urina feruntur, quæ dum musculi retinent (quòd sepè fit) & propter longitudinem: & angustiam ceruicis vesicæ materiam vesicæ æstuantis præbent: ad calculi generationem.

Nunquid? autem lapis à caliditate tantum generetur, & non à frigiditate: uolo ut videamus.

Et licet (ut habet Gal.) in rebus externis lapis fiat à calido, & frigido. In nobis tamen lapidem frigus non parit: neq; enim fieri potest, ut viuo existente corpore, frigus hoc accidat, quo concrescere valeat in homine lapis, quo fit: ut calore lapis in homine generetur, eoquè uel uehementi: uel tepido. Si.n. crassa materia est sufficere potest tepida, et moderata caliditas, et quæ naturalis est, ad firmandam, & indurandam terræ modo crassam hanc materiam: est namq; crassities ad generandũ lapidem accommodata. De renũ affe.

Eadem materia si tenuior est, uehementiori tum planè indigebit caliditate: quàm quæ naturæ modum nulla parte excessit: nempè alia quæ est præternaturam, qua durescat in terram, propterea quòd calor vult quicquid tenues partes habet distrahere, donec ex eo quòd relictum est, duriore videlicet, lapidem possit conformare: ideòquè simpliciter calore fit in nobis calculus: & licet Gal. in eodem loco scripserit, quòd calor temperatus, aut modicus non sit sufficiens ad lapidis generationem: illud intelligi debet si materia non fuerit multùm crassa.

Et quum renibus insit calculus, aliquando cruenta, partibus videlicet ab eo exasperatis, ac præruptis eijciuntur: aliquando arenulæ in urina subsident: vel (ut ait Gal.) quũ de repentè nepritis.i. renum uitium inciderit, lapide nota- vj. de locis aff. cap. iij.

tu digno, uel in renum aliquo, vel in ureteris impacto dolorem excitat: colico haud absimilem: & quum ex his quæ in urinis resident, aut lapide cum urina excreto, planè discerni possunt, nullus relinquitur questioni locus: licet non pauci laborantium inueniantur, qui dolorem modicum in profundo lumborum infestantem sensiunt, quàmuis ab initio nondùm sabulosum quippiam manifestè excernatur: quibus dato medicamento, quòd lapidem in renibus contenere posit, simul & affectum ipsum, & sedem affectam cognouit Gale. atq; ipsum habuit curationis principium. Quum enim à medicamenti potione in urinis sabulosa quædam subsidere conspiceret, nephriticum affectum esse cognouit: atq; deinceps eadem medicamenta exhibendo: reliquam perfecit curationem.

De signis lapidis non dum confirmati.

Vbi notandum, quòd si friabilis sit lapis, uel etiam recens modo nascatur. i. adhuc non sit confirmatus, in remissione, sanguinolenta urina redditur, quasi nondum segregata: ut tamen experientia cognoscere potui, raro hæc aqua renibus calculosis succurere potest: nisi adhuc ualdè mollis fuerit lapis, uel arenulæ tantum sint ibi paratæ, ex quibus lapis fieri posit: ubi quidem conferre posset. In ea namq; est virtus ipsas educendi: si .s. ex ea in potu per multos dies summatur. Abluit. n. lotij uias, suaq; quantitate, diureticaq; facultate aperit, atquè dilatat: prius tamen optimè purgandi, qui ea utiliter uti voluerint: nequè credas in ea uim lapidem frangendi esse, si sit valdè induratus: sed si adhuc mollis fuerit, poterit (ut dixi) ipsum liquefacere, atq; secum ducere: tutius tamen est ea uti, ubi arenula adhuc in lapidem conuersa non fuerit. Quoniam absq; dubio, uel sit in renib. uel vesica, ipsam secũ ducit: refrigerandoq; ipsos renes, & iecur, eius generationẽ tollit.

Amplius (Hyp. ait) quibus in urinis bullæ ſubſiſtunt: morbum renalem, & longum ſignificant.

vij. part. apho. xxxiiij.

Vbi (Gal. ait) quòd bullæ fiunt circum extento humore ſpiritui flatuoſo: ſolet autem hoc magis accidere, quando humor aliquid tenacitatis habet: tunc autem & bullæ ipſæ ſunt ſtabiles, & difficulter ſolubiles.

Quomodo fiant bullæ in vrinæ.

Quum igitur ſpiritus flatulentus unà cum urinis excernitur: ſignum eſt frigidæ ægritudinis renum. Hæc enim aggregat ſpiritum flatuoſum, atq; ideò ægritudo eſt longa, frigidum .n. omne eſt difficulter ſolubile, & uix coctionem admittit: atq; ideò diù durat.

Signum frigidæ, affectionis renum.

Et hac aqua difficulter ſolui poteſt, præſertim ſi humor aliquid tenacitatis habeat: & frigiditas multa fuerit: ubi alia præſidia petenda ſunt, niſi fortè ei addas aliquod aromaticum, & attenuans, incidenſq;: ſed quum nonnulli aſſerant: ab orinarum acredine nonunquàm ora arteriarum aperiri, quæ ſunt in renibus: atq; indè excerni ſpiritum aliquem, qui cum urinis exiens bullas facit: tunc poſſet hæc aqua accommodari: ipſa enim urinarum mordacitas, & acredo remitti poteſt.

Hyp. præterea ait, quòd quibus ſubſidens, ſeù inſidens pingue, ac ſimul totum .i. in eodem tempore, ac celerrimè his renum vitium ſignificatur.

vij. part. aph. xxxv.

Et (Gal. ait) quòd ſiue aluui excrementum, ſiue urina pinguis: unctuoſa, vel oleaginea fuerit, ex colliquatione adipis fit, non magis in renibus, quàm in toto corpore reſidentis: quare neq; omninò morbi renalis eſt ſignum, ſed comune omnis adipis ab igneo calore colliquati.

Extant tamen cautiones: quibus hoc diſcernatur, in colliquatione .n. totius corporis, adipes colliquati paulatim,

id est tardè, & non uniuersim cum urina exeunt. Recipitur enim adeps à venis membris vicinis, deindè ab ijs, quæ continuantur: & rursus ab alijs, & alijs, donec tempore protracto ad renes, & uesicam perueniat.

Adipis uerò in renibus colliquati propter uicinitatem transitus cælerrima est excretio, & non paulatim: sed simul tota fit: atq; ideò in renibus ipsis dispositionem esse demonstrat: cui rei, & experientiam inuenies, si diligentius animaduertes consentientem.

Et pinguedo veniens à renibus, illicò quum urina micta fuerit, in superficie apparet: & est multa. quia quum veniat à propinquo cum urina non commiscetur, vel parùm, immò statim ab ea separatur: & tunc urina non incenditur, nisi fortassè caliditas hepatis ei societur.

Pinguedo uerò quæ uenit à toto, à longinquis euenit: & multùm urinæ commiscetur: quare tardè ab ea separatur, neq; statim post mictum apparet, quum pinguedine superueniente à toto urina est incensa propter caliditatem febrilem: & est minoris quantitatis.

Si uerò sit adipis renum ab igneo calore in renibus decumbente sine febre: ex ista aqua potest facilè adeò remitti, quòd indè illa adipis colliquatio minimè sequetur.

vij.part.aph. xxxvi.

In alio prætereà sequenti aphorismo (ait Hyp.) quibus autem morbo renali laborantibus prædicta accidunt signa: doloresq; circa spinæ musculos fiunt: si quidem circa loca exteriora fiant, abscessus quoq; exterius futuros expecta: si uerò dolores magis circa loca interiora fiant, etiam abscessus expecta futuros interius.

Vbi (Gal. ait) quòd in prioribus aphorismis signa docuit Hypo. per quæ renum uitia possemus dignoscere: in

boc

hoc uerò de iis docet, quos longo tempore scitur morbo renali laborasse: inquiens, futurum abscessum dolore cum signis prædictis antea ueniente, hoc est circa musculos, quos & spinæ musculos, & spinales medici nominant: quorum quidem duplex est genus, & in utrisq; horum se firmauerit dolor, illic quoq; abscessum futurum expecta: qui quidem ex huius aquæ potu sepissimè diuerti potest: & scias quòd nonnunquàm musculi soli hoc patiuntur, interiores silicet, & anteriores, uel posteriores, & exteriores, & sinæ musculis renes, nonnunquàm introrsum, nonnunquàm extrorsum, urgente in ipsis abscessu: qui (ut dictum est) ab ista aqua diuerti potest: & ab ipso Gal. datur modus ipsum cognoscendi, dum ait. quòd si laborans dolorem modicum in profundo lumborum sensiat infestans, & ab initio sabulosum quippiam manifestè non excernatur: si dolor cum horrore interpellato, uarioq; infestare uideatur, sequanturq; febres inordinate: tum pronum in uentre decumbere, atq; interdum in alterum latus ut sublimis sit affectæ partis positus, laborantem se se uertere iube: atq; deindè interroga, num circa renem dolentem ueluti suspensi cuiusdam ponderis sensum percipiat: etenim quum hæc ei acciderint: abscessum iam concretum coiicere oportet: quo concocto pus mictum, ut laborantem à dolore liberat: ita ulceris in rene periculum affert: proindè exacto studio laborandum est, ut inducatur cicatrice: quòd nisi illicò contigerit, difficiliorem reddet curationem: & ego hac aqua uterer, non solum pro mundificando rene ab ipso pure: sed etiam pro inducenda cicatrice, ratione silicet suorum mineralium.

vj. de locis aff. cap. iij.

Ea præterea quæ pilis similia sunt Hyp. quoq; cum uri- De pilis urin.

nis. Nonnunquàm excerni vidit: quemadmodum in aphorismis scriptum reliquit: ac ipse Gale. fatetur aliquando se uidisse, quæ semipedis longitudinem equarent: interdum etiam iis longiora, quæ nonnunquàm adeò videbantur exigua, ut miraretur, quomodo in renum spacio talia possent consistere: proindè probabilius sibi uisum fuit, in venis huiusmodi res procreari: at ubi pilos meiendo excretos vidit, tum ex colore, tum ex mole, credidit dicentibus eos ex crassa, lentaq; materia quam calor calfecit, exiccauitq; in venis consistere: quàmquàm longitudinis ipsorum causam non intelligat: omnes uerò quot quot huiusmodi affectu laborare consueuerunt: nequè ante ipsum neq; rursus post ipsum, nephritico aliquo accidente fuerũt molestati. Etenim curati fuerunt medicamentis, quæ ciere urinam possunt: cuius generis est aqua villensis, in qua non solum est ista virtus, sed etiam remittendi caliditatem exiccantem illam materiam crassam: nec non eam, educendi, si ualdè crassa non fuerit: quòd si talis fuerit: uel cum ea admisceri debent attenuantia, & incidentia, uel præmittenda sunt: & sic facilè hæc affectio ex huius aquæ potu curari poterit.

De mictu saniei tenuis.

Amplius est, & alius renum affectus, quo tenuis sanies sanguinis mingitur, similis excrementis, quæ in hepaticorum affectuum initio excernuntur: nisi quòd magis videtur cruenta: cuius rei causa est, dispositio haud absimilis ei, qualis in iecore imbecillitas est: insuper quum ora, aut meatus, per quos ex concaua vena in renes urina percolatur, supramodum dilatantur: pro cuius curatione à prudenti medico potest propinari aqua ista: quum in ea sit uirtus roborandi renes, & omnes meatus urinarios.

De vrinæ pro fluuio.

Ad renes quoq; pertinere is affectus videtur, quem alij ma tellæ intercutem, alij urinæ profluuium, alii diabetem, alii dipsacon appellant: qui certè quàm rarissimè euenire solet eum tamen semel uidi in nobilissimo Paulino Arnolphino affini meo, à quo fuit superatus, ac vita priuatus: alia ue rò vice, ipsum uidi in Socero meo Ioanne de Guinigijs sextuagenario, in quo quidem per nonnullos dies perseuerauit: & tandem quum non adeò violenter flueret urina, ut in Paulino iam dicto, & etiam quia citius præceptis Medicorum se se dedit, fuit liberatus, & uiuit. Tertia verò uice ipsum uidi in filia Thomasij de Trentis: quæ quidem in spacio xxiiij. horarum quantitatem xlviij. librarũ meiebat quam ex decocto ligni. S. optimè curaui Gal. etiã eum bis duntaxat vidit, supramodum .s. sitientibus infirmis: atquè subindè bibentibus: qua propter exuberanter quoq; reddiderunt id quòd biberunt, eo à sua qualitate non mutato: atq; hic renum, vesicæq; affectus similis est ventriculi, intestinorumq; leuitati: quo.s.ad transitus celeritatem pertinet: istæ tamen affectus maxima cum difficultate ex potu huius aquæ curari potest, quum urinam prouocet: suaq; stipticitas, & exiccatio tanta non sit, ut possit urinæ uias adeò laxas roborare: uel tantam humiditatem exiccare: si tamen ista aquositas multiplicaretur uitio hæpatis, sicut uerisimile est, aliquando fieri: tunc aqua hæc fortè conferre posset: ego tamen credo, quòd si ea quis pro lauacro uteretur posset, ab huiusmodi affectione liberari. habet .n. uim non solum sudorem prouocandi, sed etiam roborandi omnia membra naturalia: & aliquando etiam illã superfluã humiditatem ad uiam intestinorũ, uel cutis diuertendi. Est tamen animaduertendũ, quòd renum, & vesicæ vitia in senioribus (ut ait hyp. difficulter sanantur: hoc est,

vj.par. aph.vj.

multo negocio, ac tempore longo. Quoniam earum partium opus indesinens est: quiete autem opus est si quid sanari debeat: & quia superfluitas acris apta irritare, siue ulcus, siue inflammatio, siue aliqua alia passio iu ipsis constiterit: multo autem difficilius sanantur, in senibus vesicæ passiones, quoniam & omnes alij morbi præcipuè longi: tales enim omnes cum ipsis commoriuntur.

Renum & vesicæ vitia in senibus difficulter sanari.

Omnes morbi in senibus diff. sanãtur.

De mictu in voluntario.

Laudatur etiam à nonnullis huius aquæ usus, intus, & extra in ijs, qui in uoluntariè urinam reddunt, idest in ijs, qui immoderatam quantitatem urinæ mingunt: quod quidem accidit (ut ait Gal.) quum nerui per quos animalis facultas ad musculum vesicæ peruenit, afficiuntur: aut spina ipsa lesa est, quare resoluitur musculi actio, atq; excernitur urina, uel inuito laborante: & si resoluantur nerui musculi ceruicem vesicæ stringentis, proprium indicium quòd musculus hic resolutus sit, est urinæ præter uoluntatem excretio.

vj. de locis aff. cap.iiij.

Quare (ut ait Gal.) fuit quidam, qui luxatis ad externas partes uertebris, urinam inuitus profudit, nullo infestante uesicam dolore: in quo conijecit eius musculi neruum, qui vesicam claudit, fuisse affectum: proindè spinam curare voluit.

vj. de locis aff. cap.iiij.

Et ut (idem ait) quum urina citra mingentis voluntatem effluit, uesicæ relaxationem innuit: qui morbus difficilem curationem, aut nullam recipit: quare mihi uidetur: quòd qui laudant aquam istam in curatione huiusmodi passionis à quacunq; iam dictarum causarum eueniat, parum eam cognoscant. Nunquàm enim aliquem, ex ipsa curatum uidi: neq; in futurum spero posse aliquem uidere & si fortè aliquo modo utilis est, ego eam magis laudarem

In lib. qui medicus inscrib. Vesicæ relaxationem difficilem curationem, aut nullam recipere.

extra

extra, quàm intus, sicut dixi etiam supra, dum sermo esset de urinæ profluuio. Prouocando enim sudorem si non totam quantitatem illius urinæ diuertere, ac resoluere, saltem minuere posset: & ea quæ urinæ deseruiunt roborare.

De vrinæ stillicidio.

Valet præterea hæc aqua in potu sumpta in his qui stranguriam .i. urinæ stillicidium patiuntur: quòd quidem ut ipsum nomen ostendit nihil aliud significat, nisi urinæ stillatim expresionem: & (ut habet Gal.) accidens uesicæ est, non autem affectus. Et (Hyp. ait) quòd recto intestino: aut utero inflammationem patiente, & renibus purulentis apparentibus urinæ stillicidium accidit.

vj. de locis aff. cap. iiij
v. part. apho. lviij.

Vbi (Gal. ait) quòd quando aliquis parùm, & frequenter mingit: hæc pasio urinæ stillicidium nominatur: & fit aliquando ex imbecillitate potentiæ retentiuæ in vesica, nonnunquàm verò (sicut etiam alibi dixit) ex acredine urinæ.

vij. part. aph. xlix.

Imbecillitas ergo fit, propter intemperaturam immoderatam: quum verò octo sint immoderantiæ, in singulis earum debilis uesica erit: atq; id circò ad eam urinæ stillicidium consequetur: & pæsertim ad frigidam (ut dixit Gal.) & propter aliquem tumorem præter naturam: acritudo autem uel propter renum pasionem, uel quia talis ad ipsos uenit ex uenis superfluitas serosa percolata: uel ut (ait Gal.) à quibusdam fit intemperaturis, sed magis à calida, deindè à calida, & humida, postea uerò ab humida.

ij. de morbis. vulg.
vj. de locis aff. cap. iiij.
iij. part. apho. xvj.
vij. part. aph. xlix.
iij. part apho. xvj.

Fiet itaq;, & ob hæc urinæ stillicidium: demptis his, quæ sunt propriæ vesicæ pasiones: ad quas urinæ stillicidia casus ratione consequuntur: ueluti quum ob ulcus, aut erysipelas, aut absceßum, in ea factum, uel inflammatio-

nem, aut tale quid aliud, urinæ stillicidium contigerit.

Si verò aut ab ulcere, aut imbecillitate procedit: à vesicæ affectu factum esse dicetur: quemadmodum ubi acrimonia in causa est, aliquando ob renum vitium, aliquando ob alias partes, quæ cũ vrinis humorũ suorum uitia, aut pus ubi abscessus aliquem infestauerit transmittere possunt.

Euenit etiam interdum humoribus qui in venis sunt, & per renes, & per vesicam expurgatis.

v. part. aphp. lviij.

Rectè itaq; dixit Hyp. urinæ stillicidium recto intestino, & utero inflammationem patiente, & renibus suppuratis aduenire.

In recto quidem intestino, & utero per compatiendi rationem vesica patiente: in renibus autem purulentis, pure per uesicam euacuato.

Hoc igitur sui acredine mordens, uesicam excitat ad excretionem.

In uteri autem, uel recti intestini inflammatione vicinitatis ratione, pati vesicam est necessarium: ut quæ, & intemperaturam participet, & inflammationem, & præterea præmatur, atq; angustetur à tumoribus præter naturam, qui in illis resident.

Quando stillicidia vrinæ fiant.

iij. part apho. xvj.

Amplius est notandum, (ut ait Hyp.) quòd in temporibus siccis fiunt stillicidia urinæ, ad siccitates tamen simpliciter (ut ait Gal.) non consequuntur urinæ stillicidia, nisi tribus adhibitis distinctionibus: quarum prima est immodica siccitas. Secunda si caliditas adiungatur. Tertia si frigiditas, de quibus non fecit mentionem Hyp. sed si cui libeat omnium anni constitutionum naturam inuestigare: sic ipsum facere oportet: ut s. ibi ostendit Gal.

In eodẽ loco.

Valet igitur hæc aqua in his qui urinæ stillicidium patiuntur, siue illud accidat ex inflammatione recti intesti-

ni, uel uteri, uel ex pure in renibus residente: quòd ad vesicam cum urina transmittatur: siue ex imbecillitate potentiæ retentiuæ in vesica, à quacūq; intemperatura fiat: siue ab acredine urinæ, quæ fiat aut propter renum passionem aut quia ad ipsos renes ex venis descendat serosa superfluitas acris, aut quia aliqua intemperatura sint affecti: sed præsertim calida, deindè calida & humida, posteà uerò humida: similiter etiam si fiat ob ulcus, aut erisypellam, aut abscessum, aut inflammationem in vesica. In ista enim non solum bibita, sed etiam extrinsecus applicita est uirtus inflammationem remittendi, atq; humores calidos educendi, nec non mundificandi renes à pure, & omnibus alijs superfluitatibus, præsertim tenuibus, & acribus, & roborandi potentiam retentiuam uesicæ, à quacunq; intemperatura fiat, & remittendi urinæ acredinem, etiam si ex aliqua renum passione fiat, aut ex superfluitate acri descendente ex uenis ad ipsos, aut ex aliqua ipsorum intemperatura ad quam .s. sequi possit urinæ acredo, & muudificandi ulcera ipsius uesicæ, & remittendi erysipellam, bilem uidelicet à qua excitatur euacuando: vbi aūt sit abscessus in uesica nō ità auderem eam administrare. in omnib. uerò alijs supradictis casib. præmissis præmittendis, eam summoperè laudo.

vij. part. aph. xlix.

De mingendi difficul.

Accidit præterea alia passio, quæ ab Hyp. & Gal. mingendi difficultas appellatur, & cum dolore fit, aut cum aliqua difficultate: adeò quod uix uesica operatur: vini tamen potione, & vene sectione soluitur. Si igitur cum dolore fuerit, illius causa erit inflamatio, abscessus, ulceratio inequalis intemperatura, & spiritus flatuosus: uel aliquis difficilis motus, uel potentiæ imbecillitas, uel tumor præternaturam, uel omnia ista simul, uel obstructio à sanguine

crassiori, uel alio consimili succo: & in omnib. istis casib. potest hæc aqua à prudenti medico utiliter accommodari.

Ista etiam aqua utimur in pustulis, & ulceribus uesicæ, membrorumq; omnium genitalium, tam uiri, quàm mulieris, ab humoribus salsis, & præustis.

In lib. qui medicus inscrib.

Vbi notandum (ut habet Gal.) quòd exulceratio est ex affectibus vesicæ, cuius indicia interim sunt sanguinolenta reiectio: interim purulenta, nonnunquàm muccosa, & circa pubem dolores.

iiij. part. apho. lxxvj.

vj. de locis aff. cap. iiij.

Hyp. uerò ait) quòd si ea quæ cum urinis excernuntur lamarum speciem referant, in vesica ulcus esse scire licet. Quare Gal. dixit, quòd uocatum quidem ramentum ulceris vesicæ proprium indicium est: quippè partes à vesica auulsæ lamis similes sunt.

iiij. part. aph. lxxv.

Hyp. præterea ait quòd si sanguinem, aut pus quis mingat, aut renum, aut uesicæ, exulcerationem significat.

Vbi (Gal. ait) quòd siue in renibus, siue in uesica ulcus factum fuerit: si quidem in uase aliquo effatu digno constiterit, & præsertim cum aliqua exesione, sanguinis excretio consequitur: sine hoc autem, puris tantumodo.

Contingit autem ut facto ulcere in aliquo urinæ meatuum, & pus, & sanguis per urinam exeat: hy uerò renes, ac uesicam interiacent: & oportet hos illis subaudire.

De vlcere meatus vrinarij.

Exulcerantur autem magna ex parte his qui in renibus lapidem habent, meatus vrinarij: quando à lapide aliquo acuto, aut admodùm aspero in ipsis intersepto excoriantur (ut diximus etiam supra).

De vlcere penis.

Est tamen notandum, quòd si in pene fiant ulcera, etiam sine urinis, & pus exit: & sanguis.

Exit autem & simul cum urinis aliquando pus, disrupto

pto abſceſſu, in aliquo ſuperiorum locorum.

Quare & plures expoſitores alteram ſcripturam huius aphoriſmi magis probarunt: in qua coniunctio, &, ſcribitur in hunc modum: ſi ſanguinem, & pus mingat, renum aut ueſicæ ulcerationem ſignificat: quaſi altero ſolo ſilicet pure per loca urinæ exeunte fieri poſsit, ut ſit ſignum non modo renum, uel veſicæ exulceratæ: ſed etiam alicuius par tium ſuperiorum.

Fortè igitur & hi aliquid dicunt, fortè autem, & uerbum mingat, quòd aliud oſtendit, quàm minxerit, in ſe ipſo continet diſtinctionem.

Neq; enim idem eſt, uel ita dicere: ſi ſanguinem, & pus mingat, vel illo modo, ſi ſanguinem & pus minxerit. In uno enim uel duobus, uel tribus diebus potuit minxiſſe pus, diſrupto abſceſſu ad urinæ inſtrumenta: multis autem diebus, ac menſibus, Vbi hoc factum fuerit, renum, aut ueſicæ ulceratio ſignificatur: quòd autem ipſorum magis & dolor diſtinguit, qui in differentibus accidit locis, & ea quæ cum urinis excernuntur: & quidem de urinarijs meatibus eadem eſt ratio.

Habet præterea etiam ipſe Hyp. ſi ſanguinem, aut pus minxerit, aut ſquamulas, & grauis odor adſit: ueſicæ exulcerationem ſignificat. iiij. part. aph. lxxxi.

Vbi Gal. ait, ſanguiuem quidem, & pus ubi quis minxerit, omnium inſtrumentorum, quæ urinæ obſeruiunt, ſunt ſigna comunia: odor autem grauis, hoc eſt moleſtus, adhuc autem magis, & ſquammulæ, ſunt propria ueſicæ.

In pluribus igitur exemplaribus ſi ſanguinem, & pus minxerit ſcriptum inuenitur.

In quibuſdam uerò ſi ſanguinem, uel pus minxerit:

ostendet, autem hæc scriptura secunda coniunctionem, aut, esse ob disiunctiuam: quasi utrumlibet horum quæ dicta sunt significet ulcerationem: altero uerò uult ambo assidere: uel simul inuicem, uel alternatim.

De gonorhea vj. de locis aff. cap. vj

Non immeritò etiam laudatur hæc aqua in gonorrhea, tam in viris, quàm in mulieribus: quæ quidem (ut ait Gal.) assidua seminis excretio cole haud quaquàm extenso appellatur: licet à nonnullis inuoluntaria etiam nominetur.

Vbi notandum quòd quemadmodum omnia corporis nostri excrementa, interdum à continentibus ipsa corporib. excernuntur: interdum spontè profluunt, eo quòd ob imbecillitatem ab ipsis corporib. contineri non possunt: ita de semine quoq; dicendum est. Vt. n. excernere pro commoda temporis occasione, ita & continere in omnib. huiusmodi naturæ officiũ est: uerũ secretio quidem fit, aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spacio, & contracto, & ad apertum iam meatum quicquid in continente spacio continetur impellente:

De causa excretione.

excretio uerò euenit ob retentricis facultatis in seminarijs uasis imbecillitatem. Si. s. pudendo non intento euenerit: quia si intento pudendo acciderit: conuulsioni quodamodo similis erit affectus, ita quòd excretio ista euenire etiam potest ob dispositionem aliquam, quæ haud secus, quàm naturalis ipsa excretoria uis partes mouere possit: id quòd in seminarijs vasis uidere licet, ubi aliquis, uel commitiali morbo, uel conuulsione, violenter irruente fuerit correptus.

Ceterum videmus alias quoq; partes ut manus: aut pedes aut digitos conuelli: modo simul cũ uniuersi corporis conuulsione: ut in apoplexia, modo ipsis solis affectis: proindè haud quaquàm absurdum fuerit, in seminarijs uasis & qui

dem solis, huiusmodi dispositionem excitari: quemadmodū & gonorrheam, quæ urinæ quam quis inuitus emittit proportione respondeat: quum contentricem uidelicet facultatem resolui contingerit. Gonorrhea igitur instrumentorū seminis affectio est, non pudendorū, quæ seminis genitalis, via sunt qua excernatur. In gonorrhea ergo secretio quidē seminis fit: aperto fluctionis meatu.i.aperto seminis uasæ, ac reliquo conceptaculi spacio, & contracto: & ad apertū iam meatū quicquid in continente spacio continetur impellente natura: quæ quidem apertio à pluribus fieri potest, causis, ut plurimū tamen à superflua humiditate relaxante vel à sanguine supercalefacto, vel à bile acuta, aut etiam salsa, ac mordaci pituita: in quibus quidem omnib. casib. potest hæc aqua conferre. Ipsa.n. non solum possunt huiusmoci uasa uniri, & roborari, sed etiam mundificari ab omnib. iam dictis materiebus, & refrigerari tum sanguis supercalefactus, tum omnes alij humores nimis calidi, acuti, & mordaces, uirtutem expultricem stimulantes, ac uias illas dilatandi occasionem præbentes.

De causis gonorrheæ.

Si uerò excretio hæc ob retentricis facultatis imbecillitatem uasorū seminarium euenerit: poterit hæc aqua non solum in potu, sed etiam pro lauacro prestò esse. In ea.n. ratione suorum mineralium suæq; stipticitatis, vis quæpiam huiusmodi virtutem roborandi clarè apparet.

Si aūt excretio hæc ob aliquam dispositionem euenerit: quæ haud secus quàm naturalis ipsa excretoria uis partes mouere possit: id quod in seminarijs vasis videre licet, ubi aliquis uel cōmitiali morbo, uel conuulsione violenter irruente fuerit correptus: non adeò securus, utilisq; est huius aquæ usus: alijs.n. generosioribus præsidiis opus est.

Sed quum in mulieribus præsertim, non solum seminis excretio iam dicta accidat: sed etiam multarum humiditatum, atq; superfluitatum albarum, quæ sanguini mestruo quodammodo conrespondere uidentur, ab eisdem causis iam dictis. Dico quo'd hæc aqua intus, & extra perutilis est: si ex ea bibatur, & si pro lauacro mulieres ea utantur per multos dies, matrixq; earum post conuenientem totius corporis purgationem clisterizetur. Habet enim virtutem ipsam abluendi, mundificandi, ac detergendi, nec non uim eius contentiuam roborandi.

De fluxu hemorrhoidali.

Laudatur etiam hæc aqua: in his qui fluxum hemorrhoidarum patiuntur: sua enim stipticitate ipsas consolidat, corrosiuosq; humores educit.

In lib. de diff. med.

Vbi notandum (ut ait Gal.) quo'd quinq; sunt hemorrhoidarum differentiæ.

Aut enim multitudine differunt, quia in quibusdam plures, in quibusdam uero' pauciores sunt.

Aut figura, nonnullæ enim angustam basim habent: aliæ uero' latam

Aut loco: quum hæc in ano fiunt, aliæ fibula.

Aut dispositione: quando hæ quidem masuetæ, & mites, illæ malignæ, & graues existunt.

vj. par. aph. xj.

Illud tamen: quo'd ait Hyp. memoria tenendum, uidelicet quo'd atra bile uexatis, & renum passionibus: hemorrhoides superuenientes bonum.

Vbi Gal. ait: quo'd non solum ratione euacuationis hemorrhoides sanant huiuscemodi passiones: sed & ipsa qualitate humoris euacuati. Hæ etenim sanguinem crassum consueuerunt euacuare: humore plenum melancholico, talem habente in sanguine consistentiam: qualis est in vinis fex.

Quare

Quare nihil mirum si atræ bili, & renum passionibus: conferunt hæmorrhoides, ut quæ humorem feci similem euacuare natura aptæ sunt: quare tunc nec ista aqua: neque alio præsidio sunt restringendæ.

Quapropter in alio etiam sequenti aphor.(ait Hyp.)quòd à diuturnis sanato hæmorrhoidibus: si una non seruatur, periculum est aquam intercutem, uel tabem aduenire. Aph.xij.

Vbi(Gal.ait)quòd hæmorrhoidas fieri impossibile est, si propter multitudinem, & crassitudinem sanguinis: ora quarundam uenarum non aperiantur: hepate ad ipsas reponente feculentum sanguinem, & melancholicum.

Si quis igitur hoc intercludat iter, unà & duriciem hepatis faciet, & simul multidine grauans, ac crassitudine calorem in ipso natiuum extinguet, quum tale quid accidat quale in flammis exterioribus: in quibus multa ligna superingesta suffocant ignem, atq; extinguunt.

Si igitur à natiuo calore generatur sanguis, clarum quòd ipso extincto, non generabitur amplius.

Aqua uerò intercus fit: quum sanguinis generatio frustratur: si uerò aliquando possit hepar propellere multitudinem ad venas pulmonis, hi vase aliquo rupto, tabidi fiũt. de causa aquæ intercutis.

Non frustra igitur consulit unam saltem seruare hæmorrhoidem: ut per hanc euacuetur feculenta, ac uitiosa materia hepatis: præsertim in quibus solida est, tempore longo per tales venas excerni.

Amplius Gal. ex intentione Hypocratis ait, quòd sanguis profluens ex venis hemorrhoidalibus sanat melancholicas passiones. Verè enim iam factæ melancholiæ maximum est remedium sanguinis ex ijs uenis profluuium: quam etiam si futura sit prohibet: sic itaq; nobis audien-

tibus intentio Hypocra. talis erit. Sanguinis ſupra qualiſcunquè fuerit malum: infra uerò per hæmorrhoides bonum: quando nigra euacuantur: ideſt quando hominis natura multum talem accumulauerit ſanguinem: aliter autem non eſt aſſuefaciendum ei, quæ fit per hæmorrhoidas euacuationi: quæ periculoſam habet utranq; immoderantiam: ſiue ſupra modum ſangis excernatur, ſiue ex toto ſupprimatur.

Quare (ut ait Gal.) ſi retentæ hæmorrhoides mittendi ſanguinis occaſio ſint: ſi quidem cohibere eas voles, quæ in brachio ſunt: ſin prouocare, quæ in cruribus ſunt venas ſecare conuenit.

De diff. inteſt.

Valet inſuper hæc aqua in difficultate inteſtinorum: quam iſti dyſinteriam appellant: humores calidos, acutos atq; mordaces educendo: inteſtinaq; abluendo, iecinoriſq; inflammationem refrigerando, atq; membra naturalia roborando: & ex ea ſummi poteſt in potu duarum, uel triũ librarum quantitas, ſi dolor ſupra umbilicum aſcenderit, iuxta Galeni præceptum: ſi uerò dolor in imo ventris fuerit: ex ea cum ſaccharo rubeo, ouo, & roſaceo, uel omphacino, cliſteria fieri poſſunt: iſta enim habent purgare, mundificare, & abluere materias illas vlcerantes, inteſtinaquè abradentes, ac ipſa ulcera conſolidare, ſuaquè ſtipticitate inteſtina, atq; alia membra naturalia roborare.

V. de locis aff.

Ab ea tamen cauendum, ubi valida ſit febris. Ex ipſa enim facilè augeri poſſet: per inferius tamen ubi etiam magna fuerit febris, ea utiliter uti poſſumus.

Aliqui etiam laudant in huiuſmodi fluxu lauacrum ex ea: habet enim virtutem (ut illi aiunt) materiam calidam

ad totius corporis ambitum attrahendi, & sic eam ab intestinis diuertendi: & ex sua stipticitate ipsam naturam, astringendi, atq; membra roborandi.

Hoc tamen lauacrum in huiusmodi passione mihi ualdè suspectum videtur. Rarò enim accidit: talem fluxum sine valenti febre esse: quare quum in febre lauacrum hoc rationabili suspitione non careat: ego quidem super ipso, non auderem.

Et licet ratione suæ actualis caliditatis vim attrahendi materias calidas, & tenues ad corporis ambitum habeat: hoc tamen verificatur, si sinceræ, ac puræ, ualdèq; tenues sint. Si enim admistæ pituitæ, & alijs humoribus crassis fuerint: non ita facilè per cutis poros resoluuntur, nequè hoc medio ab intestinis, & alijs membris intrinsecis diuertuntur: quare dubitarem potius ex huiusmodi lauacro magis eas calefieri: atq; difficiliores ad resoluctionem reddi. Quanto enim materia crassior est, tanto difficilior est, ut resoluantur: & præsertim per loca naturaliter, difficilia.

Accidit præterea quidam fluxus, qui hepaticus nuncupatur: quoniam ab hepate ortum habet, in quo quidem ex aliquo hæpatis uitio sincerus sanguis excerni solet: pro curatione cuius solet hæc aqua plurimùm commendari. De fluxu hepatico.

Considerandum tamen (iudicio meo) si morbus sine febre, aut cum febre sit. Si enim sine febre fuerit, tutius propinari poterit: præsertim si ex aliqua intemperie calida uiscus laboret.

Si vero cum febre sit, & illa quidem valida, minimè ea laudo: sicut nequè, si iecur ex duricitæ, uel valdè,

valdè frigida intemperie malè se habeat: & si fortè aliquando in huiusmodi fluxu conuenit, in eius principio exhiberi debet. Fluxus enim istæ in principio cum difficultate curatur: & in iuuenibus inueteratus rarò, & in senibus nunquàm.

De leuitate intestinorum & diarrhea.

Amplius laudatur hæc aqua in leuitate intestinorum, & dyarrhea.

iij. part. apho. xxij.
Pr. de morbis vulg.
vj. part. aph. primo.

Vbi notandum, quòd leuitas intestinorum non euenit subitò: sed in plurium dierum numero: & (ut ait Gale.) est uelox, & sine aliqua transmutatione ciborum excretio .i. uelox ciborum non mutatorum transitus: uel uelox exitus eorum, quæ commeduntur: atq; bibuntur: quæ talia deijciuntur, qualia fuere deuorata: uel est carentia coctionis: quum neq; secundum consistentiam, neq; secundum colorem, uel odorem, uel ullam omninò qualitatem in uentriculo facta fuerit mutatio ciborum.

Propriũ offi. ventriculi.

Accidit autem hæc passio, ventriculi, aut intestinorum uitio: proprium enim ventriculi est, cibos amplecti ac se circumstringendo certo tempore retinere: & rursus ad inferiora demittere.

De simp. diff.

Et sicut in vesica fit urinæ stillicidium: non expectante ut illa colligatur: sed statim tamquàm mordentem, aut aggrauantem expellente: sic & in ventriculo ueloces exitus fiunt, hæc enim sunt omnium excretionum communes causæ: quare (ut ait Gal.) tunc ventriculi retentricis potentiæ functio naturalis est: quum silicet concoctionis tempori equatur, & ab omni parte cibos exactè constringit: priuationem uerò actionis in uniuersum dicimus, quũ omninò non comprehændit, id quòd in leuitate intestinorum fieri solet: imbecillitas igitur ventriculi appellatur,

quum

quum ventriculus non probè amplectitur, aut amplectitur quidem: sed non tantisper, donec concoctio perficiatur: aut vbi ambo simul, eueniunt.

Quum igitur in ijs duabus rebus consistat retentricis potentiæ functio: una ut nullũ relinquatur inter ventrem & cibos spacium vacuum, altera ut equali tempore agant, tum compræhensionis, tum concoctionis facultas fieri potest: ut uel in altera dumtaxat, uel in ambabus committatur peccatum.

Leuitas igitur ventriculi, & intestinorum, (ut ait Gal.) est quum non solum ventriculus, sed uniuersa quoq; intestina ad excretionem, tum ciborum, tum potuum assumptorum, cæleriter excitantur: adeò quòd ne pauxillò quidem tempore ipsorum aut pondus, aut qualitatem, citra molestiam ferre possunt. vj. de locis aff. cap. iij.

Causa igitur huius pasionis est totius ventriculi, atquè intestinorum imbecillitas: in virtute .s. contentiua, ob quam hæ corporis partes grauatæ à cibis assumptis ipsos confestim, & absq; ullo doloris sensu excernunt: quæ quidem imbecillitas (ut ait Gal.) uel ex magna illorum membrorum intemperie prouenit, dum .s. ex ea habitum quændam non facilem solui contraxerunt: uel ex aliquo humore in eis contento, ut pituita, undè accidi ructus quos græci oxiregmiàs nominant insequi solent: qui tamen sine aliqua pituita quandoq; in ventriculo frigidiore non perfectè concoquente fiunt: & in quibusdam leuitatibus intestinorum, quæ ex frigiditate ortum habent unà fiunt: sed progressu temporis cæssant, nam ab initio paruo quodam tempore cibi in uentriculo retinentur: procedente autem atq; aucta pasione: neq; hoc tempore retinentur: in quibus iij. de morb. vulg.

igitur paruo remanent tempore: fit quoddam veluti initium coctionis, & propter hoc non ſortitur effectum.

In quibus autem cibi nullum habent coctionis initium neq; ulla abinitio fit ſecundum qualitatem mutatio, adeò quòd neq; ructus accidi, niſi pituita præſertim acida in ventriculo abundet: propterea Hyp. non ſimpliciter dixit bonum eſſe ſignum accidos ructus in leuitatibus inteſtinorũ ſed primũ quidem in longis adiecit: quaſi cum incipientib. unà eueniunt: ac ſi ubi prius non fuerit inquiat: quæcunq; .n. à pituita ventriculum refrigerante fiunt leuitates inteſtinorũ: ſemper cũ ipſis ſunt accidi ructus, ut caſus quidam.

In illis igitur in quibus neq; incipiunt concoqui cibi: neq; ex pituita fiunt, non inſunt accidi ructus: quòd ſi aliquando fiant: ſignificant tantum aliquando tempus cibus in ventriculo retineri, quòd principium mutationis accipiunt: & naturam ſuorum operum reminiſci.

iij. part. apho. xxij. iij. de morb. vulg.

Sed ad propoſitum redeundo, ſciendum, quòd leuitas inteſtinorum, non ſolum à iam dictis cauſis fit: ſed nonnunquam etiam à quorũdam humorũ mordacitate, ac tenuitate uentriculo, & inteſtinis in ſuperficie .i. in ſumma parte exulceratis licet eorũ facultas non multũ patiatur: quæ quidẽ ulcerationes (ut ait Gal.) eodem modo fiunt, quo illæ, quæ in pueris græco vocabulo aphthæ .i. oris ulcera nominantur quare in huiuſmodi inteſtinorũ leuitate neceſſarium erit: ut permeantib. cibis, partes exulceratæ dolorem ſenſiant: atq; ideò illos propellant: à ſe ipſiſq; citiſsimè emittant: quo in omnib. partib. facto: velocitas exitus ſubſequetur, & nullum fiet initium concoctionis, animaduertendum tamen, quòd tali inteſtinorum leuitati cuiuſdam morſus inerit ſenſus: & ceſſante humorũ malignitate, ſeù acredine, (ut ait Gal.) ſtatim ſanatur cibis, ac potibus, quæ vim denſandi

v. part. apho. primo.

habent:q; si longiori tempore perseueret:in alteram passionē,quæ disinteria .i. difficultas intestinorū transmutatur.

Sed iam videndum , si in omni intestinorum leuitate utilis sit hæc aqua: non enim in omni conuenire uidetur.

Dicendum igitur,quòd si affectio hæc ex ventriculi,& intestinorū imbecillitate eueniat :ob quam hæ partes à cibis assumptis grauatæ confestim excernere conentur:non semper utilem esse. Si .n.imbecillitas illa à materia ualdè frigida,& humida:uel à consimilib. qualitatib.fiat:ipsam non laudo non.n.est adeò valida,ut materiam illam per superius:neq; etiam per inferius remouere valeat:neq; etiam tanta est eius caliditas actualis,& potentialis:cū sua siccitate virtuali:ut intemperiem illam valdè frigidam, & humidam omninò remouere possit:quæ quidem ex toto coctionem,& retentionem conuenientem impediat,& experientia clarè apparet:quòd nō solū huius aquæ potus inutilis est ijs,qui ventriculi imbecillitatem in virtute concoctiua,& retentiua patiuntur,ad quam sequitur lienteria: sed in his, in quibus tantummodo diminuta est ventriculi concoctio: & præsertim ex presentia humoris frigidi : vel qualitatum frigidarum , & humidarum , mediocritatem excedentium . Dum enim istis hæc aqua exibetur:neq; per superius,neq; per inferius, quicquam boni operatur : immò in corpore moram trahens : ventriculum , aliaq; corporis membra grauat : ac imbecilliora reddit. Si verò leuitas intestinorum fiat ex ventriculi,ac intestinorū imbecillitate à causa calida,& sicca,ab humoribusq; mordacib. acutis,et corrodentib.ipsumq; ventriculū,aut intestina ulcerantib. tunc utilē esse conijciendū est:remittendo.s.caliditatē illam ac remouendo,abluendoq; huiusmodi humores:& illa membra sua stipticitate confortando : ulceraq; consolidando.

iij. de facultat. naturalibus.

De diarrhea autem quæ (ut ait Gal.) accidit: quum uentriculus mordente acrimonia irritatus, ante legittimum tempus crudum adhuc cibum abijcit: quæ etiam nihil aliud est, quàm profluuium ventris non recens: sed longi temporis cum torminibus, & multis excretionibus: quibus quidem omnibus corpus attenuatum debilitatur.

Dicendum, quòd si ex præsentia humorum acrium oriatur: huius aquæ potus utilis est. ipsos enim abluit, & cito educit: membraq; ab ipsis patientia roborat. In huiusmodi tamen fluxibus magna diligentia considerandum, si patiens febre laboret, uel suspitio sit, an istam aquam digerere possit: si namq; adsit febris, eam non laudo, adderet enim in ipsam, & membra naturalia, spiritualiaq; magis grauaret: atq; humorum acrimoniam augeret: si etiam concoqui non posset: multa incommoda indè sequerentur: quare istis minimè propinanda est.

De impotêtia generandi.

Laudatur etiam huius aquæ potus, atq; lauacrum, in mulieribus non potentibus generare.

Vbi sciendum, quòd generatio ab omni immodica intemperatura simplici, uel composita membrorum generationi seruientium impeditur: à caliditate: quidem, quia tale quid accidit (ut ait Gal.) quale ubi valdè calidæ terræ semina committuntur: quemadmodum in estibus sub cane contingit: & tunc plurimùm conferre potest: nequè eius actualis, seù potentialis caliditas tanta est: ut illam quam in utero supponimus augere possit. Si enim intensæ caliditati comparetur, frigida, uel saltem temperata dici potest, eiq; contraria: quare refrigerabit: non tamen adeò ac si omninò frigida esset: satis tamen est, quòd à prudenti medico, ubi uterus intensa caliditate sit affectus, potest

v. part. apho. lxij.

Vtiliter

vtiliter exhiberi: & pro lauacro etiam uti: & licet ex præsentia humoris biliosi, ac tenuis, conseruetur. Habet enim vim huiusmodi materiam educendi, & membra genitalia rationæ suæ potentialis stipticitatis roborandi: valentius tamen hoc operatur in potu, quàm si extrinsecus admoueatur. Si enim in ea quis balneetur, non adeò commodè humores calidi, & tenues ex ipsa educuntur: neque calida intemperies remittitur: sed propter suam actualem caliditatem videtur potius illos magis calefacere: intemperiemq; calidam conseruare, ac nonnunquam augere possе. Quum igitur Gal. dixerit, quòd causa conceptionis est moderata locorum caliditas, nec non recens mestruorum purgatio: & appetitus libidinis: istis enim concurrentib. semen continetur: sciendum, quòd hæc aqua sepissimè moderatam caliditatem in membris generationis inducere, ac conseruare potest: nulli igitur dubium erit, quòd poterit etiam conceptionem adiuare: præsertim si post ipsius usum: non multo antè rei venereæ usum, mulier fuerit purgata: ac tam in ipsa, quàm in viro sit libidinis appetitus.

In lib. de diff. medicinalis.

A frigiditate verò impeditur conceptio, si cum ea coniugatur spissitudo: iuxta sententiam Hyp. dicentis, quòd quæcunq; frigidos, & spissos uteros habent, non concipiũt.

v. part. apho. lxij.

Vbi notandum (ut ait Gal.) quòd si frigiditas, & spissitudo illa magna sit: tunc mulieres concipere non possunt. Benè enim temperati uteri ad conceptionem sunt idonei: malè autem temperati, quacunq; mala temperatura, si parùm à bonitate recedunt difficulter concipiunt: si uerò nimiùm, mulieres steriles fiunt: similiter etiam infecundi homines fiunt, ac steriles, à potenti silicet causa.

In eodẽ loco.

Vbi igitur frigiditas immodica exuperat: adeò quòd uterus spissior efficiatur, angusta quidem supra modum, fiunt ora vasorum, quæ ad ipsum pertingunt: mulieres verò steriles quum secundæ non possint adnasci ad ora vasorum: neq; si hoc fiat aliquando possit benè nutriri conceptus. Vel enim nullo modo fiunt hisce mulieribus purgationes: uel omninò paucæ, & hæ ipsæ vitiosæ, solo tenuiore, atq; aquosiore sanguine perlabente: sed & hæc quoquè ora facilè obstruuntur, & propter natiuam angustiam & quoniam magna ex parte hæ mulieres humorem aggregant pituitosum: si quidem & corpus totum ut plurimùm est uteris simile: contingit autem & maris semen in talibus uteris refrigerari: nisi sit natura calidissimum.

Quecunq; igitur frigidos uteros habent non concipient propter substantiæ ipsorum spissitudinem: & istas quidem satis commodè potest auxiliari aqua villensis, tum per interius, tum per exterius adhibita: ratione silicet suæ actualis, ac potentialis caliditatis: quam ex suis mineralibus, & præsertim ex alumine sortita est.

v. part. apho. lxij. In codē loco. In lib. de diff. med.

Rursus ab humiditate etiam impeditur conceptio, quũ dicat Hyp. quòd quecunq; præhumidos uteros habent, non concipiunt: extinguitur enim in eis genitura (ut ait Gal.) quemadmodum in terra palustri cerealia semina: ubi aqua ista, tam in potu, quàm pro lauacro utiliter accommodari potest. Licet enim actu humida sit: calida tamen etiam est, & ex suis mineralibus potentia sicca: quare si in totum illam superfluam humiditatem remouere non poterit eam saltem in tantum minuet, quòd conceptionem non impediet: quod quidem etiam experientia comprobari potest. Istarum namq; mulierum multitudo magna adinue-

nitur quibus profectò hæc aqua adeò prodest: ut multæ ex infecundis, fecundæ fiant: & ego multas cognoui.

A siccitate etiam (ut est sententia Hyp. & Gal.) impeditur conceptio: quecunq; enim mulieres magis siccos uteros habent, & adurentes non concipiunt. Nam ex defectu alimenti in eis corrumpitur semen: & tale quid accidit, quale ubi aut arenæ, aut argillosæ terræ, aut petrosæ, mandantur semina. v. part. apho. lxij.

Quum igitur hæc aqua actu humida sit, suaq; caliditas non solum actualis, sed etiam potentialis, ualdè magna, non sit: sicuti neq; etiam siccitas virtualis, potest facillimè opem ferre istis mulieribus sic affectis: & licet totam illam extremam siccitatem remouere non possit, ea tamen in tantum minuet: quòd facilè postmodum concipere poterunt.

Amplius (ut ait idem Hyp.) est notandum, quòd quæcunq; mulieres ex utrisq; iam dictis qualitatibus mediam habent temperaturam, fecũdæ sunt: quasi dicens, quòd quæcũq; non habent illam mediã temperaturã infecundæ sũt. v. part. apho. lxij.

Quare (ut ait Gal.) quòd dictum est de qualitatib. uteri simplicibus intelligatur etiam de commistis: videlicet quòd quæcunq; mulieres ex utrisq; qualitatib. commistis modicè temperatæ sunt, non solum quantum ad uterum: sed etiam quantum ad uniuersum corpus sunt fecundæ: ex utrisquè autem non qualitatibus simplicibus (sunt enim quatuor) sed quæ sunt secundum ipsas oppositiones: & una quidem est bona temperatura, mistis modicè inuicem calido, ac frigido: altera uerò humido ac sicco: & fieri potest, ut sit aliquis uterus secundum unam quidem oppositionem benè temperatus, secundum alteram uerò malè.

Sed est animaduertendum, quòd ne mulier concipiat, potest altera efficere intemperatura: mulierem verò esse fecundam sine ambabus bonis temperaturis est impossibile: ubi igitur ex ista mistione, ac temperatura impediatur conceptio, potest hæc aqua consilio prudẽtis medici succurrere: & intus, & extra, & pro ut ei videbitur expedire.

Notandum tamen quòd si generatio, seù conceptio impediatur à mala intemperatura frigida, & humida membrorum generationis, cum materia, vel sine, aqua ista non absq; timore exhibetur. Valida namq; calefaciendi, & exiccandi, ac pituitam crassam educendi facultate caret: quare si intemperies admodum debilis & materia valdè tenuis non sit, utiq; conferre non poterit: quapropter tutius tũc extrinsecus admouebitur: quàm si in potu exhibeatur. Sic etenim ratione suæ actualis caliditis, ac potentialis siccitatis, illam debilem frigiditatem, & humiditatem remittere poterit: neq; verendum est: quòd aliquo pacto ex ea augeri possit: neq; venas, & membrorum cauitates ingrediatur: ibiq; resideat: sed pro ratione suæ virtutis calefaciet, & aliquantisper exiccabit, omniaq; membra naturalia confortabit: ex optima operatione quorum calor naturalis auctus in omnibus membris frigidis, & humidis valentissimè operatur.

In lib. de diff. med.

Sed quoniam generatio in mulieribus, & uiris, à multis alijs particularibus causis impeditur, licet Gal. in quodam suo tractatu, duplicem tantum causam sterilitatis ponere videatur: unam ex parte viri, alteram ex parte fæminæ, quam humiditatem nimiam, aut pinguedinem matricis esse voluit: ex parte autem viri, si sit spado, & testiculis careat, vel alio quouis pacto egritudine, silicet magna

gna

gna detineatur: ipſæ tamen Gale. illas mulieres ſteriles etiam eſſe ait, quæ non probè purgantur: quòd quidem accidit à multis cauſis: ubi ſciendum, quòd ſi non purgentur propter aliquam obſtructionem ab humoribus ualdè craſsis: aqua iſta ſola non poteſt eis conferre: præſertim ſi materia obſtruens multa, ac ualdè craſſa, lentaq; ſit. Non enim habet validam attenuandi vim, neq; incidendi, neq; huiuſmodi materias educendi, neq; etiam aperiendi: niſi præcedat attenuatio, & inciſio: uel obſtructio ſit ab humoribus non valdè craſsis, multumq; ualida non ſit.

Si verò non porgentur propter caliditatem, & ſiccitatem iecinoris: uel aliorum membrorum, per quæ ſanguis meſtruus deſcendere ſolitus ſit: tunc huius aquæ potus optimè conferre poterit: ratione ſuæ actualis humiditatis, & temperatæ caliditatis, qua vias dilatare, ſanguinemq; fluxibiliorem reddere, & omnia illa membra ſua ſtipticitate validora efficere poteſt.

Si uerò mulieres non purgentur propter ſanguinem craſsiorem, tunc ſi præcedat uenæ ſectio: & regimen attenuans ipſum ſanguinem, poterit hæc aqua utiliter exhiberi. Habet enim facultatem venas dilatandi: ac ſi ſanguini commiſceatur, eum fluxibiliorem reddendi: ac etiam propter ferri naturam, & in quantum à calido inſpiſſatur aperiendi: & propter alias ſuas qualitates virtuales membra naturalia, & generationi accommoda confortandi.

Aqua uerò hæc pinguendinem ſuperfluam uteri, ac iam genitam remouere non poteſt: niſi fortè ex longo, atquè frequenti uſu: neq; ſpadoni, & teſticulis priuato ſuccurrere valet: ſicuti etiam multas alias ſterilitatis cauſas remouere non poteſt.

v. part. apho. xlij.

Quæcunq;.n.præternaturam, ideſt quæcunq; mulieres, (ut ait Hyp.) ſunt exceſsiuè craſſæ non concipiunt utero, his omentum os uteri comprimit, & prius quàm non extenuentur, non concipiunt .i. mulieres quæ ſunt ualdè craſſæ non concipiunt: quia in his omentum os uteri comprimit, & antequàm extenuentur.i.antequàm illa ſuperflua craſsities remoueatur, non poſſunt concipere: in quibus aqua Villenſis parùm, aut nihil prodeſſe poteſt. Non enim vim habet illam ſuperfluam craſsitiem extenuandi, niſi fortè per accidens, & tamquàm cauſa valdè remota, in longoq; temporis ſpacio.

Et licet Hypo. v. particula aphoriſmorum, dum conceptionis cauſas numeraret, de ipſis hominibus, ſecundum Galeni opinionem mentionem non fecerit: nihilòminus (ut ipſæ ait).

v. part. apho. lxij.

Omnia ea quæ dicta ſunt de mulieribus, poſſunt etiam intelligi de viris. Ait enim quòd ſecundum proportionem illorum, quæ de mulieribus ſcripſit Hyp. licet nobis ad uiros tranſcendentibus dicere: quòd propter temperaturæ frigiditatem non bene ſemen concoquitur, atq; ideò ſi mediocris quidem ſit intemperatura in ipſo indiget utero calido ſufficienter: ſi uerò immodica ſit, eſt omninò ſterile, vel propter humiditatem, rurſus neq; concoquitur, & hoc etiam indiget ſi modica ſit intemperatura, uterò calidiori, ac ſicciori: ſi uerò immodica ſterile eſt: eodem modo, & propter excedentem calorem, ſemen fit toſto ſimile: ob ſiccitatem uerò ubi primùm excidit, neq; extendi poteſt quod maximè neceſſarium eſt, ſi mulier debeat concipere: niſi enim ſemen per uteri capacitatem parte plurima extendatur, mulier non concipit.

Officium obstreticum.

Quare (ut ait Plato) in theæteto, maximum opus obstetricum est, scire coniungere inuicem corpora apta ad conceptionem: & simul posse discernere, qui viri sint infecundi, & quæ mulieres steriles: nam immodicæ intemperaturæ horum sunt causæ, modicæ uerò si sint, & contrarijs coniungantur, tunc concipient mulieres: si uerò similibus non concipient. neq; enim fieri potest, ut frigidũ semen in utero frigidiore sit fertile: neq; siccum in ficciore, & aliorum utrunquè eodem modo: sed indiget semen quidem frigidius, utero tanto calidiore, quanto deficit ab optima temperatura, & humidius ficciore, & in alijs eodem modo.

Medicus ergo prudens facilè iudicare poterit, quibus utiliter exhiberi posit & debeat hæc aqua: in multis namq; ex iam dictis competit, utiliterquè administrari potest.

Error cuiusdam.

Et licet doctor quidam dixerit corpora frigida & humida, ex qua quidem frigiditate, & humidate concipere, non posint, non debeant ex hac aqua bibere: sed tantumodo longo tempore in ea se se balneare, atquè earum uteros clisterizare: vt silicet in eis uirtus stiptica huius aquæ imprimatur, calefiat, & exiccentur: nihilòminus si ea frigiditas, & humiditas non sit multum valida, potest etiam ex huius aquæ potu remitti, atq; remoueri. Calida enim actu, & potentia est: ficca uerò uirtute tantum: quare non apparet, cur non posit etiam in potu conferre.

De abortu.

Commendatur etiam hoc balneum in mulieribus quæ licet concipiant ex renum tamen imbecillitate non posunt fœtum usquè ad debitum tempus partus retinere: quare accidit abortus.

Aqua igitur ista intus, & extra (ut dictum est etiam supra) sua stipticitate ipsos renes confortare, ac roborare potest: præsertim eorum virtutem contentiuam, & sic abortum tollere.

De causis abortus.

Sed quum abortus ab alijs etiam causis euenire possit, quàm silicet ab imbecillitate renum: videndum, si hæc aqua utilis sit, pro remotione aliarum causarum: sed primò de causis abortus dicendum.

iij. de fac. nat.

Gal. igitur tres abortus causas ponere videtur, inter quas non est renum imbecillitas, quarum una est moles nimia, secunda pondus aliquod tertia morsus.

Moles verò est ubi amplius distendi uterus non tollerat. Pondus quum supra vires eius sit, quod continet.

Morsus ubi uel humores qui prius in membranis continebantur, dis ruptis in ipsum uterum effunduntur, uel etiam totus partus corruptus, & putris, ac inoxiam saniem dissolutus, uteri tunicam eius occasione irritat: ac mordet.

Si ergo abortus ex mole, nimiaquè extentione uteri euenerit aqua hæc minimè conferre potest. Vterus enim non est tantæ capacitatis, ut fætum continere possit, usq; ad naturalem partum: & aqua hæc non potest uitium hoc emendare, est namq; ipsius naturæ peccatum: maioriq; indiget præsidio.

Si uerò pondus sit supra vires ipsius uteri, tunc aqua hæc potest ipsum confortare, si in eà mulier longo tempore steterit: & sic poterit huiusmodi abortum prohibere: ista tamen confortatio, conceptionem præcedere debet: quoniam stante prægnatione, nullo modo hanc aquam, laudo.

Si autem

Si autem humores acuti, & mali sint causa abortus: potus huius aquæ potest ipsos diuertendo, euacuando, atque abluendo abortum tollere: sicut multotiens experientia, euenisse cognouimus.

Amplius (ut habet Hyp.) quæcunq; mulieres præternaturam tenues existentes, abortiunt, priusquàm crassescant, idest omnes mulieres quæ sunt præternaturam extenuatæ, idest valdè extenuatæ si conceperint abortiunt, priusquàm crassescant, idest nisi crassescant, & retificantur, sed maneant absq; refectione, ac tenues. Hyp. v. part. apho. lxiiij.

Vel abortus in his accidit, quæ præternaturam sunt extenuatæ: & quas prius refici oporteat: sed quum concipere anticipent non refici, absq; quòd sanguis ad conceptus alimentum deputatus ad eius quæ concepit nutritionem recipiatur. Quare non absq; ratione fætus sufficienti indigens alimento corrumpitur: & tunc aqua nostra plurimùm prodesse potest: si silicet extenuatio illa à caliditate, & siccitate superflua iecinoris, uel aliorum membrorum naturalium, aut etiam spiritualium eueniat: à præsentiaque humoris calidi, & sicci, atq; tenuis conseruetur: adsitq; etiam multa apetitus deiectio.

Quæcunquè etiam mediocriter corpora habentes, abortiunt secundo, aut tertio mense, sine occasione manifesta his (ut ait Hyp.) acætabula vteri plena muccoris sunt, & non possunt ex pondere fætum continere: sed disrumpuntur .i. omnes mulieres, quæ mediocrem corporis temperaturam habent, secundo, aut tertio mense abortiunt sine causa manifesta .i. sine febre uehementi, & alui fluxu, uel profluuio sanguinis, uel erysipellate in ipso utero, uel saltu grauidæ mulieris vehementiore, uel clamore, uel Hyp. v. part. apho. lxv.

ira, uel timore, uel victu partiore, uel tali aliquo actu, seu passione, his acætabula uteri plena muccoris sunt .i. veri simile est in iis esse plena muccore ora vasorũ descendentiũ ad uterum: ex quibus secundæ pendent: quæ ora acætabula nominauit, non sicuti quidam arbitrantur, adnatas ipsis carnes adenosas. nam si acætabula plena fuerint pituita, mestrua fiunt pauciora: acætabula autem sunt ora venarum, & arteriarum: quæ ferunt ad uterum: huiusmodi igitur acætabula plena muccoris ex pondere non possunt fætum longius continere: sed disrnmpuntur, & sequitur abortus.

vj. de locis. affect. cap.v.

Et hoc idem etiam habetur à Galeno, si igitur mulier promptè quidem concæperit, deindè secundo, aut tertio, aut quarto, imprægnationis mense fætum eiecerit: circa uteri acætabula humorem pituitosum abundare conijciendum est: atq; id circò venarum, arteriarumq; eius loci ad ora vasorum in uterum descendentium nexum debiliorem reddi, ut fætum ob grauitatem ferre nequeat, sed facilè abrumpatur: & tunc potest aqua villensis in potu sumpta abstergere, ac mundificare uterum ab huiuscemodi materiebus: præsertim si attenuantia, ac incidentia præmittantur: quare sic probibebit abortum: si silicet ante prægnationem exbibeatur: stante enim prægnatione, non competit.

Si uerò ex vehementi febre, uel ex forti caliditate abortus suspitio sit: hac aqua minimè probiberi potest.

Vbi enim febris ualida est, nullo pacto exhiberi debet.

Quum præterea hæc aqua, ferrea sit, laudatur in his,

qui non possunt commodè coire, neq; mentulam erigere: non tamen in his, qui intemperantius coeunt: qui profectò (ut ait Gal.) continuè imbecilliores efficiuntur: quum purissima utriusq; humoris portio ex toto corpore auferatur, uoluptate etiam accedente: quæ quidem ipsa per se vitale robur dissoluere potest: ut iam nonnulli præter modum ea usi interierunt.

Licet enim (ut ait Galenus) omnibus animalibus organa conceptionis natura dederitur: ipsisq; specialem quandam uirtutem ad generationem delectationis copulauerit: ipsi uerò animæ ea usuræ mirabilem quendam, & ineffabilem appetitum utendi dederit, à quo usu excitata, ac stimulata animalia, & si stulta, & si iuuenilia, & si inrationalia omninò fuerint: prouident tamen permanentiæ generis: ac si essent omninò prudentia. Noscit enim (ut puto) ipsa natura substantiam ex qua ea creauit, non admittere perfectam sapientiam: & pro ea dedit eis illecebram & velut inescationem quam solam poterant accipere, ad salutem, conseruationemq; & custodiam, generis delectationem vehementissimam usui illarum particularum copulans: nihilòminus ista delectatio, & ipse coitus multotiens à diuersis impeditur causis quarum nonnullas hæc aqua remouere potest: delectationemquè illam in pristinum restituere. xiiij. de vsu partium.

Sciendum tamen quòd coitus, aut in totum aufertur, aut minuitur: in totum verò aufertur, quum virga non erigitur, nequè semen secundũ naturam eijcitur: minuitur uerò quũ ista minuũtur: quare si uirtus sit debilis, & in corpore senili, aut instrumenta ad coitum necessaria non erũt

commoda, aut materia emittenda non erit apta per illa fluere, & delectationem mouere, & sic aut in totum, coitum impedirent, aut minuent: virtus uerò debilitatur ex horribilitate, & verecundia coitus (ut uolunt aliqui) aut ex aliqua immaginatione, uel ex aliquo timore, aut aliqua sollicitudine in alijs rebus, uel ex obliuione ipsius coitus in quibus quidem casib. ista aqua minimè conferre potest.

Vel coitus aufertur, uel minuitur, ex longa abstinentia ab ipso: membra .n. genitalia contrahuntur, & detumescunt: sicut credendum est accidere istis fratribus cucullatis, & presbiteris: qui deo promiserunt castitatem seruare: in quibus profectò non est opus ista aqua, nequè aliquo alio præsidio.

Impeditur præterea etiam coitus quum constringuntur, uel diminuuntur membra genitalia: & præsertim testes, & vasa seminaria: quare si diminutio illa, à superflua caliditate, & siccitate sola, uel cum materia calida, & sicca fiat, aqua hæc potest succurrere sua temperata caliditate, & actuali humiditate: educendoq; ac remouendo huiusmodi succos.

Aliquando etiam impeditur, uel minuitur coitus: quia natura non est sollicita præparare semen: & tunc aqua parùm conferre potest, nisi natura ab aliqua ex iam dictis causis impediatur.

Et nonnunquàm minuitur ex imbecillitate virtutis, propter paucitatem spiritū, & caloris resoluti ex superfluis euacuationibus aut longa inedia, uel forti exercitio, vel vigilijs longis, à febribus ardentibus, & diuturnis: & tunc nequè aqua ista necessaria est: nequè utiliter accommodari potest.

Causa uerò uel totalis abolitionis, uel diminutionis coitus ex parte instrumentorum: aut est in virga, & in alijs membris genitalibus: aut in membris principalibus, & quæ sequuntur ea: seruiendo tamen eis, aut in membro medio inter principalia, & genitalia, ut renibus: aut causa membrornm vicinorum propria eis: aut propter flatus diminutionem.

Si sit in virga, ut plurimùm erit ex longitudine eius: quia (ut ait Arist.) virga longa non bene erigitur: & tūc aquam istam non laudo. In ea enim non est virtus ipsam minuendi. iiij. problematum. xxiij.

Si uerò sit in ipsis testibus, & vasis seminarijs: & sit mala temperatura sicca tantum, quæ alijs deterior est, vel coniuncta caliditati, vel frigiditati: poterit hæc aqua consilio prudentis Medici utiliter administrari: quum (ut sæpius dictum est) in ea virtus sit, huiusmodi qualitates remittendi: sed quum coitus. vt plurimùm minuatur à frigiditate, ego credo, quòd hæc aqua tutius exhiberi posit.

Si autem sit in membris principalib. ut in corde adeo ut abscindatur materia spiritus, & flatus incedentis per arterias ad virgam fortè per accidens conferre poterit.

Si verò in hepate esset, quia materia seminis abscinderetur, ut plurimùm prodesse posset.

Si uerò in crebro causa ista foret, ex qua admoueretur materia virtutis sensitiuæ, ac motiuæ, quæ ad coitum requiritur: neq; ex potu, neque ex lauacro huius aquæ remoueri posset. Nisi fortè valdè per accidens, & à longè.

Si præterea causa in alijs membris non principalibus, esset, ut in ventriculo, in quo non bene concoqueretur cibus propter aliquam malam intemperiem in eo, cum ma-

teria, vel sine: tũc aqua ista (ut diximus supra) facilè accommodari poterit, utilisq; erit: præsertim si intemperies non ualdè pertinax sit, renitensq; , ac commodè digeratur.

Amplius si impedimentum ex parte renum esset, quia videlicet uel frigidiores, vel calidiores, uel alia mala temperatura simplici, uel composita, cum materia, uel sine male affecti essent: absq; dubio poterit hæc acqua à prudenti medico ritè, ac utiliter administrari: & quòd dicitur de renibus, potest etiam dici de alijs membris inferioribus comunitatem habentibus cum membris generationis: & de omnibus alijs, quæ ipsis uicinantur: ut sunt hemorrhoides, & anus.

Et si coitus minuatur ex multitudine urinæ, dictum est supra, quomodo hæc aqua conferre potest.

Si uerò minuatur propter modicam seminis quantitatem, quæ ex siccitate, aut extenuatione, aut frigiditate uasorum eueniat: potest hæc aqua conferre, quemadmodum etiam in his qui habent semen nimis crassum. In ea.n. facultas quædam est ipsum attenuandi.

De febre habitudinalj.

Quidam præterea voluerunt, quòd hæc aqua utilis sit febribus habitudinalibus, ac diarijs. Remittitur enim ex ea (ut isti aiunt) calor extraneus, ac resoluendo minuitur & eorum corpora arida, & sicca, humectantur.

Hoc tamen maxima consideratione dignum mihi videtur: licet namq; ex aliqua frigiditate huius aquæ forsitan, illis competere videatur: quum tamen actu calida, potentia uerò sicca absq; dubio sit, non uidetur illis febrib. neq; alijs aduersari posse, neq; usum eius in huiusmodi febribus admodùm salutarem puto: quum non appareat quomodo calor illæ in membris fixus, uel in spiritibus accensus re-

solui, ac minui posit præsertim quū hæc aqua validam refrigerandi corporis uim non habeat: nisi humores calidos educendo: neq; appareat quomodo ex ea calor illæ febrilis resolui, uel saltem minui posit: sicut apparet facilè augeri, & conseruari posse: simile namquè additum simili facit furere: similiaq; similibus conseruantur, & minimè remouentur: ac contraria contrarijs curantur: mutuoq; se expellunt: & si febris aliqua contrarijs curanda est: illa profectò est quæ habitudinalis appellatur. In ea enim humorum euacuatione non indigemus: sola namquè alteratione: ac perfecta nutritione, si aliquando præsidijs cædit, curatur.

De febre diaria.

Diaria etiam solo reginimæ vitæ plerumq; resoluitur: quare non videtur in huiusmodi febribus hæc acqua laudanda: immò nequè etiam in ualdè exiccatis, & macilentis: qui quidem si aliquando ea intus, uel extra utantur: in totum à coitu abstineant: maior etenim ex ipso sequeretur exiccatio: quàm ex ista aqua humectatio: si tamen in totum ab eo non abstineant. Eo saltem utantur, corpore non ualdè repleto, nequè inanito, idest nequè statim post cibum, nequè post longam inediam: sed post cibum adminus per sex horas.

Coitus enim post cibum immediatè, eum corrumpit in ventriculo: ad quam corruptionem multa incommoda sequi possunt: neq; etiam eo uti debent post aliquam notabilem euacuationem, uel ab arte, uel à natura factam. In ipso .n. uniuersum corpus valdè debilitatur: eiusque vires resoluūtur: quū igitur balneū etiam aliquantisper corporis uires fatiget, tutius est durante lauacri tempore, uel istarum aquarum potu, in totum à coitu substinere: nisi fuerint

corpora iuuenilia, fortia, temperaturæq; sanguineæ: istis enim liberalius concedendus.

De pthisi.

Amplius solet, hæc aqua in pthisi propriè dicta commendari: in qua quidem (iudicio meo) fortè utilis est, si tota intentio ad ulcus vertatur: sed quoniam cum ipso ulcere, ut plurimùm adest illa habitudinalis febris: quæ uel curam non admittit: uel maxima cum difficultate curatur, & bona indiget fortuna, non videtur rationabili suspicione carere: & profectò (ut uerum fatear) nullum ex huiusmodi morbis leuatum: ne dum curatum, ex ista aqua vidi: neq; rationabile præsidium mihi videtur, nequè sufficiens apparet: ut (quidam opinati sunt) ad remouendas omnes causas marcoris, & exiccationis corporis: nequè pthisicis qui post sanguinis sputũ propter alicuius materiei catarralis descensum extenuati sunt, utilis est: licet ex sua caliditate si ab illis in potum assummatur, possit facilitari sputum materierum catarralium in pectore contentarum, etiam quòd tenues sint, & calidæ: quum ex natura sua, ac proprietate, fortè possit eas ingrossare, & concoquerere: & licet ex sua actuali humiditate, & in quantum aqua hæcticis conferre posset: maximè si extra locum proprium quis ea pro lauacro uteretur, ac illa tepidiore facta: possetq; eorum membra humectare: nihilò minus quum aqua dici non possit: nequè simplex sit aqua: ac in se suorum mineralium uirtutes, & qualitates contineat: virtute quarum habet calfacere, exiccare, sudoremq;, ac lotium prouocare: non adeò clare apparet, quomodo humectare, ac refrigerare possit in huiusmodi affectionibus: quare tutius mihi videtur in illis alijs, uti præsidijs.

Laudatur

Laudatur prætereà hoc balneum à nonnullis in his, qui dubitant de podagra, vel chiragra: non autem ijs, qui actu huiusmodi dolores patiuntur, ac ubi iam fixa est materia in pedibus, uel manibus: sed ubi timor est, ne in aliquo dictorum locorum descendat, atq; resideat: & præsertim si materia de qua timor est, calida, vel etiam tenuis sit: tũc enim meritò laudari uidetur, non solum ratione suæ mineræ ferreæ, ac stipticitatis: sed etiam quia in eo est uirtus repercutiendi: huiusmodiq; materiam alterandi.

De podagra, & chiragra.

Animaduertunt tamen ij: quòd qui patiuntur podagram aut alios dolores artheticos: non debent ex hac aqua bibere: huiusmodi namq; dolores exiccatione indigent, non autem mollificatione: quæ ut plurimùm ex hac aqua insequi solet.

ij.đ mor. cur.

Hic tamen (iudicio meo) multa consideranda veniunt, & primo (ut ait Galen.) quòd podagra nihil aliud est, nisi pedum vitium: uel affectus pedibus eueniens laborem afferens, neruis patientibus: quibusdam cum adustione, quibusdam cum frigore: quare podagricorum inflammatio fluxione fit ad articulos pedum decumbente.

in lib. de diff. med.
vj. par. aphor. xlix.

Podagra etiam (ut ait idem Gal.) est ex genere morbi articularis: & magna ex parte incipit ex uno articulo, temporisq; processu ad omnes pertingit.

x.đ cõp. med. secũdũ loca.

Et eunuchi (ut ipsemet scriptum reliquit) neq; podagra laborant: neq; calui fiunt.

vj. part. apho.

Et si quis podagra corripi debeat, necesse est in eo pedes natura esse imbecilliores: sicuti & cerebrum si morbum commitialem passurus sit: non tamen est omninò necessarium alteraturum pati, si nihil in uita delinquærit: partis tamen imbecillitas non est sufficiens ad generandam pasionem ex intermedio tempore accesionũ, in quo nihil

omninò infeſtantur : quàmuis natiua imbecillitas continua ſit : clarum autem & hoc: in podagricisq; manifeſtiſſimè apparens: quòd fluente aliquo ad pedes humore ſuperfluo , paſsio generatur . Si igitur neq; hic humor unquàm influxerit : liquet quòd neq; unquàm accidet paſsio : non influet aũt ſi omninò vacans ſuperfluitatib.corpus extiterit. Erit aũt vacans ſuperfluitatib. ſi mediocri utatur exercitio : & homo benè cibum concoxerit : & hæc eadem de articulari, & coxendico dolore exiſtimes dicta. Commune.n.(ut ipſæ ait) tribus hiſce uitijs eſt : humoribus redundantia affectum occupans articnlamentum : quo repleto, undequaq; fit , ut particulæ neruoſæ ambientes tendantur atq; hinc dolor oriatur.

X. de compo. med. ſecundũ. loca.

Duas igitur principales cauſas podagræ ponit Gal. videlicet pedum imbecillitatem : & humorum ſuperfluitatem ad ipſos delabentem.

Quantum aũt ad pedum imbecillitatem, nulli dubium, quòd aqua hæc aliquando conferre poteſt : quũ.s.ab intenſa caliditate, ac humorũ calidorum deſcenſu fiat: & conſeruetur. Habet.n.refrigerandi uim, & huiuſmodi materias reſoluendi, ipſoſq; pedes roborandi : ratione ſuæ ſtipticitatis . ſi uerò materia illa calida ſit, & tenuis, uel etiam frigida, & tenuis : ex potu huius aquæ commodè euacuari poterit : & iſto modo corpus à podagra præſeruabitur: licet pedum imbecillitas adſit. non.n.ex ſe, ut optimè (ait Gal.) eſt cauſa ſufficiens ad podagricos dolores inducendos : & quamuis nonnulli dixerint : hanc aquam conferre non poſſe podagræ, materia exiſtente in pedibus fixa, & actu dolorem inferens, nihilòminus hoc fortè non eſt uniuerſaliter verum. Si .n. materia illa calida tenuis , ac modica ſit:

videtur posse resolui à calidate huius aquæ actuali per cutis poros: similiter etiam non uidetur, neq; rationi, neq; experientiæ consonum: quòd podagra, uel articulari dolore laborantes non possint, neq; debeant, ex hac aqua in potu sumere. Licet .n. huiusmodi dolores exiccatione, & non humectatione indigeant: nihilòminus huius aquæ humectatio non est tanta: quum alicui potentiali siccitati coniuncta sit, ut in omnibus huiusmodi doloribus timenda veniat: licet namq; actu humida sit: potentia tamen ratione neq; suorum mineralium sicca est: suaq; stipticitate membra roborat: quare si præcepta Galeni in curatione podagræ seruentur, nulli dubium, quòd usus huius aquæ aliquando utilis erit. Ait .n. quòd medicus primùm considerare debet, qualis humor in podagricis multiplicetur: si quidem nonuullis amaræ bilis succus plus cæteris colligitur: (ut ipsæmet ait) quibusdam bilis atræ, aut pituitæ: alijs ex equo omnes: in quibus sanguis abundare dicitur: hos ergo omnes vacuabis in principio veris, exibito videlicet aut medicamento purgante: aut sanguinis diminutione: & sic complures ipse Gal. sanauit: qui tribus, quatuor ue annis per interualla pedum laborassent doloribus, exundante humore ueris initio expurgato: aut sanguine diminuto ceterum id neminem laterè putat Gal. illos in omni deinceps victus, vitæq; ratione agere moderatos: nam intemperantes, vinososq;, ac ventri, gulæq; deditos, neq; purgatione, neq; sanguinis misione magnopere adiuueris. nam per vitæ intemperantiam crudorum humorum copiam ocisimè colligunt: verum ijs, ne manum quidem admouere tentandum est.

In lib. de ratione curãdi per sang. miss.

X. de comp. med. secundũ loca.

Quoniam ut ipsæ ait, si humor crudus propellatur in arti-

culario morbo : & adeò crassus sit, ut assimiletur puri, qui quum in articulis remoretur non tantũ crassior, sed etiam uiscosior euadit, sic ut in duriciem contumacissimam quam latini tophon, græci poron appellant occallescat : quodubi factum fuerit, nulla amplius spes restat, qua articulus in primũ statum exactè possit reuerti : eis uerò alijs iam dictis, qui præceptis salutarib. obsequentur, summoperè pro fueris: si principio ueris primùm quidem euacuaris, deindè aũt ad exercitia, victusq; rotionem salubrem perduxeris.

Consideratis igitur humoribus, qui multiplicantur in his, qui dolores podagricos seù articulares incurrũt, sicut pharmaco conuenienti purgari debent: Ita etiam si sint ex illis, qui hac aqua facilè expurgari possint utiliter propinari poterit : tales uerò erunt si calidi, uel etiam frigidi tenues sint : quòd si multi fuerint, aliquo purgante medicamento minui poterunt, ut. s. qui remanebunt commodius euacuari possint, membraq; retificari, ac roborari : & quòd dictũ est de podagra, potest etiam dici de chiragra : quæ nihil aliud est, nisi dolor manuũ. Laudatur præterea hoc balneũ in scabie, & pruritu tam vlceroso quàm non ulceroso.

De scabie. & pruritu.

Vbi notandũ, quòd scabies ex multis, ac diuersis superfluitatibus euenit. Pruritus etiam (ut ait Gal.) est potius quædam sensatio, quàm motus : in hoc enim symptomate excrementorum dumtaxat, quæ pruriginem excitare possint sensus est : neq; enim alio nomine explicari possunt, nisi quis ea aut nitrosa, aut salsa, aut amara appellare voluerit : quòd huiusmodi sit ipsorum natura quam ab externis rebus sumpto exemplo dicere licet: ut urtica, scilla, muria, aqua maris, & id genus reliquis : neq; non ab ijs, quæ ad corpus pertinent: quippè solet pruritus vexare eos, qui aut

ij. de simpt. causis

balneum

balneum negligunt, aut strigmentis referti sunt, aut cruditatibus abundant, aut praui succi cibos ingerunt: id uerò longè magis in psora, & lepra, quòd in huiusmodi affectibus, & plus sit succi, & succus ipsæ crassior, atq; ob hunc magis crebriusq; pruriunt hi quàm reliqui omnes, sine huiusmodi affectibus prurientes, ac nihil iuuantur, uel si vehementissimè scalpentes cutem sibi detraxerint. Succus .n. noxius manet infixus, atq; (ut ita dicam) impactus in cute: neq; .n. exiguus est, neq; tenuis, ueluti in his, qui balneũ neglexerunt, aut sordibus scatent: sed & plurimus est, & crassus, & nonnunquàm lentus quoq;, atq; huiusmodi symptomata omnia, à uitiosis succis originem trahunt, ac differunt inter se se, & qualitate, & quantitate causæ, quiete, & motu. Est .n. exigua, tenuis, salsa, & immota in pruritu: item exigua, tenuis, erodens, & immota in lassitudine ulcerosa, at multa crassa, & immota, in lepra, psoraq;.

Valet igitur hæc aqua in scabie, & pruritu ulceroso, uel non ulceroso, à causa præsertim calida, salsa, mordaci, & tenui. ex lauacro .n. huius aquæ, si prius purgatum fuerit corpus, vel hac eadem aqua, uel aliquo purgante medicamento resoluuntur: & alterantur humores sub cute residentes, ipsamq; ulcerantes. In hoc .n. balneo est aliqua virtus resoluendi, refrigerandi, ac remittendi humorum acrimoniam: & sua stipticitate prohibendi dilatationem, immò ipsam consolidandi, & exiccandi.

Et si hæc aqua bibatur non solum uim habet humores, ac superfluitates educendi ex quibus fit scabies, & pruritus, multæq; aliæ cutis affectiones, & simptomata: sed etiam retificandi membra intrinseca, occasione quorũ multiplicatur, ac successiuè conseruatur eorum causa

Notandum tamen, quòd si scabies sit crassa, uel etiam valdè ulcerosa, laudatur magis balneum de Corsena: sicut etiam in pruritu. Ego tamen laudo, quod prius per sex, uel octo dies aqua villensis in debita, ac conuenienti quantitate bibatur: præmisso etiam consilio prudentis medici corpore enim existente valdè repleto, neq; huiusmodi potum, nequè etiam lauacrum laudo.

FINIS.

DOCTOR QVIDAM INSIGNIS, DOMINICVS Bertinus, dum huius sacratæ aquæ vires multorum testimonio manifestas haberet: vt omnibus notas faceret, ipsas in quodam marmoreo lapide sic compendiosè describendas curauit. Anno MCCCCLXXI. Klen. Maij.

SACRI DE VILLA BALNEI HAEC PRAECIPVAE SVNT VIRTVTES.

Confert cunctis capitis membris. Curat omnes stomachi morbos. Appetitum excitat. Digestionem procurat. Vomitum restringit. Sanat cuncta hepatis vitia. Hepatis, & venarum oppillationem aperit. Colorem optimum facit. Confert passionibus splenis. Sanat vlcera pulmonis. Mundat renes. Lapidem minuit. Arenulas prohibet. Macros impinguat. Lepram curat non confirmatam. Bibita antiquas febres expellit. Matricis vitia anterius clisterizata sanat. Triginta balneantur diebus, qui ea vtuntur. Octo vel decem bibitur purgatione præmissa, à contrarijs caueatur, toto corpore vlcera sanat.

151

QVAEDAM INTER EXCVDENDVM ERRATA, SIC EMENDABIS.

Facie 10. uerſ.8. legendum præſeferre, in eadem fa. uer. 19. ægrotorum, 11.28. præſeferens, & 15. pataùium, 13.26. ſeù, 14.30. ſeù, 15. 18. ſeù, 16.11. ſeù, in eadem fa. u. 12. extremitate, u. 13. ſeù, u. 16. ſeù, u. 21. ſeù, u. 22. orthodonici, u. 30. à, 18.1. quantæ illud, 20.29. uolanorum, 23.12. commiſta, in eadem fa. u. 13. iuſſu, 26.23. cum, 33. poſtilla, quòd melancholicis competat, ſuo loco legenda, 36. poſtilla error quorundam inferius ſuo loco legenda, 39.4. pituitoſæ, 39. 22. medici, 44.25. niue, 50.18. inſanis, 50.19. inſanabilis; 54.1 præſertim, 57.10. aut, 58.18. confluunt, 59.1. facilè, 60.4. præſertim; 61. .retificando, 64.5. exhibeatur, 64.18. ſummeretur, 70.28. ſuper .71 in poſtilla de ijs qui, 73.10. immodicè, 73.28. acidorum, 76.7. purgantur, 76.19. humectante, 78.16. hac, 78.26. ſimpthomate, 78.29. ſimpthoma, 80.13. ſtomachus, 80.20. indicatio, 82.17. deficiunt hæc uerba: poſt uerbum reiciat, interim per inferiorem partẽ, ubi ſtomachus illa robuſtior fuerit. 82.23. continentur, 85.13, color 86.19. indigent, 86.26. extinctione, 89.17. non. 96.15. ſpacio. 105. 29. aliquando, 105.30. nephritis, 109.10. ſine, 109.18. in uentrem, 111, 30, (ut ait hyp) 112.12, ſpina. 123.18. reſoluatur, 127.1. quæ, 130.13. talibus, 131.12 ſecundæ. 135.21. calefiant. 136.16. innoxiã, 137.10. retificentur, 138.10. diſrumpuntur, 139.9. dederit. 139.28. ſecundum. 140.26. ſpiritiuum. 144.26. concoquere.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T.

Omnes ſunt duerni.

MDLII.